

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARTVİN'DE YAŞAYAN YEREL HALKIN
TURİZME YÖNELİK ALGI VE TUTUMLARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Gizem ŞAHİN

2501150778

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Orhan AKOVA

İSTANBUL, 2017

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : GİZEM ŞAHİN

Numarası : 2501150778

Anabilim/Bilim Dalı : TURİZM İŞLETMECİLİĞİ

Tez Savunma Tarihi : 04.07.2017

Danışman : DOÇ.DR.ORHAN AKOVA

Tez Savunma Saati : 14:30

Tez Başlığı : ARTVİN'DE YAŞAYAN YEREL HALKIN TURİZME YÖNELİK ALGI VE TUTUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / ~~ÇYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR.FÜSUN İSTANBULLU DİNÇER		Kabul
2- DOÇ. DR. ORHAN AKOVA		Kabul
3- YRD. DOÇ. DR. MUSTAFA CEVDET ALTUNEL		Kabul
YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ.DR.KAZIM OZAN ÖZER		
2- DOÇ. DR. GÜREL ÇETİN		

ÖZ

ARTVIN’DE YAŞAYAN YEREL HALKIN TURİZME YÖNELİK ALGI VE TUTUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Gizem ŞAHİN

Turizmin bir destinasyon üzerinde sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerin yerel halk tarafından olumlu ya da olumsuz algılanması bölgede turizm faaliyetlerinin devamı açısından büyük bir önem teşkil etmektedir. Özellikle doğa temelli turizm konusunda önemli bir yere sahip olan Artvin ilinde yaşayan halkın, turizme karşı algı ve tutumları ile turizme desteklerinin belirlenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu araştırma için Artvin halkının seçilmesinin nedeni özellikle çevresel konularda yaşanan olaylara duyarsız kalmamaları ve bu olaylara büyük bir farkındalık ile yaklaşmalarıdır. Araştırma Arhavi, Borçka, Artvin (Merkez) ve Hopa ilçelerinde yapılmıştır. Araştırma için 600 kişiye anket formu dağıtılmış, eksik ya da yanlış doldurulan anketler nedeniyle bu anketlerden 449 tanesi geçerli sayılmıştır. Veriler SPSS Statistics 24 for Windows programı ile analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesi sürecinde faktör analizi yapılmış ve bu analiz sonucunda “toplam etki” boyutu ölçekten çıkarılmıştır. Bu nedenle, araştırma beş faktör üzerinden değerlendirilmiştir. Hipotezlerin test edilmesi aşamasında yaş grubu, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, Artvin’de yaşama süresi ve Artvin’de yaşanan ilçe gibi değişkenler Kruskal-Wallis H Testi; cinsiyet faktörü ise Mann Whitney testi ile değerlendirilmiştir. Ayrıca turizm desteği değişkeni üzerinden korelasyon analizi yapılmıştır. Bu analizler sonucunda demografik bilgiler ile turizmin etkilerinin algılanması ve turizme destek olunması arasında anlamlı farklılıklara ulaşılmıştır. Genel olarak, Artvin’de yaşayan halkın turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerini olumlu karşıladığı ve turizme destek verdiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Artvin, Artvin Halkı, Turizme Yönelik Algı ve Tutum, Artvin’de Turizm

ABSTRACT

A RESEARCH ABOUT THE PERCEPTION AND ATTITUDES OF THE LOCAL PEOPLE LIVING IN ARTVIN TOWARDS TOURISM

Gizem ŞAHİN

Tourism has a social, cultural, economic and environmental impact on a destination. Positive or negative perception of these effects by local people are great importance for the continuation of tourism activities in the region. Determining the tourism perception and attitudes of the people living in the province of Artvin, which has an important place especially about nature-based tourism, is the aim of the research. The fact that the selection of the Artvin people who aren't insensitive to the circumstances in Artvin, in particular the underlying environmental issues, and they are approaching these circumstances with great awareness. The research was carried out in Arhavi, Borçka, Artvin (Center) and Hopa districts. For the research, 600 questionnaire forms were distributed and 449 of these questionnaires were accepted because of incomplete or incorrectly filled questionnaires. The data were analyzed with the SPSS Statistics 24 for Windows program. Factor analysis was made during the evaluation of the data and the "total effect" dimension was removed from the scale as a result of this analysis. For this reason, the research was evaluated over five factors. Variables such as age group, marital status, education status, working status, living time in Artvin and the county of living in Artvin were tested with Kruskal-Wallis H Test; gender factor was tested with the Mann Whitney test in the course of testing hypotheses. In addition, correlation analysis was made through tourism support variables. As a result of these analyzes, significant differences were found between demographic information and perception of tourism effects and tourism support. Generally, it has been determined that the people living in Artvin favor the economic, social, cultural and environmental effects of tourism and support tourism.

Key Words: Artvin, Locals of Artvin, Perception and Attitude towards Tourism, Tourism in Artvin

ÖNSÖZ

Artvin halkı çevresel duyarlılığı ile ülke çapında tanınan bir halktır. Özellikle çevreyi etkileyen projelere gösterdikleri tepkiler ile dikkatleri üzerine çekmiştir. Turizmin sosyal, çevresel, kültürel ve ekonomik etkileri bulunmaktadır. Bir il üzerinde çeşitli etkileri olan turizm faaliyetlerinin yerel halk tarafından nasıl karşılanacağı ve turizme olan destekleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tezime başladığım günden itibaren yardımlarını benden esirgemeyen, ilgi ve sabırla bana yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Orhan AKOVA'ya, doğduğum günden bugüne bana hep destek olan değerli anneme ve babama, üzerimde büyük emeği olan rahmetli anneanneme, anketleri halka ulaştırmamı sağlayan değerli amcam Bayar Şahin'e, Sevil Hanım'a, Kemal Bey'e, paylaştığı videolarla SPSS analizini öğrenmemde büyük payı olan Yemliha Durmaz'a, verilerin analizinde yardımcı olan Arş. Gör. Ozan Atsız ve Arş. Gör. Onur Cüneyt Kahraman'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, Artvin halkına da anketime gösterdikleri ilgi için çok teşekkür ediyorum. Yazdığım bu tezi değerli Artvin halkına armağan ediyorum.

Gizem ŞAHİN

İstanbul- 2017

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
RESİMLER LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TURİZM KAVRAMI

1.1. Turizm Kavramı ve Tanımı	4
1.2. Turizmin Tarihsel Gelişimi	7
1.2.1. Dünyada Turizmin Gelişimi	7
1.2.2. Türkiye’de Turizmin Gelişimi	12
1.3. Turizmin Önemi	19
1.4. Turizmin Özellikleri	20
1.5. Uluslar Arası Turizm Hareketleri.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL HALKIN ALGI VE TUTUMU İLE TURİZM İLİŞKİSİ

2.1. Turizmin Etkileri	25
2.1.1. Turizmin Ekonomik Etkileri.....	26
2.1.2. Turizmin Kültürel Etkileri	30
2.1.3. Turizmin Sosyal Etkileri.....	32
2.1.4. Turizmin Çevresel Etkileri.....	35
2.2. Turizmin Gelişimi ve Yerel Halkın Algılarına Yönelik Yaklaşımlar	38
2.2.1. Doxey Tolerans Modeli	38
2.2.2. Butler Yaşam Döngü Modeli.....	39
2.2.3. Sosyal Değişim Teorisi.....	42

2.3. Yerel Halk ve Turist İlişkisi	43
2.4. Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumları Üzerine Yapılmış Çalışmalar.....	46
2.4.1. Dünyada Yapılmış Çalışmalar	46
2.4.2. Türkiye’de Yapılmış Çalışmalar.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARTVIN İLİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

3.1. Artvin’in Tarihçesi	54
3.2. Artvin’in Genel Özellikleri	56
3.2.1. Artvin’in Coğrafi Konumu	57
3.2.2. Artvin’in İklimi.....	58
3.2.3. Artvin’in Demografik Yapısı.....	58
3.2.4. Artvin’in Ekonomik Yapısı	59
3.2.5. Artvin’in Bitki Örtüsü.....	61
3.3. Artvin’de Turizm Faaliyetleri.....	62
3.3.1. Sportif Olta Balıkçılığı.....	62
3.3.2. Yayla Turizmi	62
3.3.3. Kamp ve Karavan Turizmi	63
3.3.4. Dağ ve Doğa Yürüyüşü.....	64
3.3.5. Botanik Turizmi.....	64
3.3.6. Kuş ve Kelebek Gözlemciliği	65
3.3.7. Jeep Safari Turizmi	66
3.3.8. Deniz Turizmi	66
3.3.9. Tarım Turizmi.....	67
3.3.10. Sağlık Turizmi	68
3.3.11. Festival Turizmi.....	68
3.3.12. Kültür ve Tarih Turizmi.....	69
3.3.13. Kongre Turizmi.....	70
3.3.14. Yavaş Turizmi.....	70
3.4. Artvin’de Turizmi ve Çevreyi Etkileyen Projeler	71
3.4.1. Yeşil Yol Projesi.....	71
3.4.2. Cerattepe Projesi	72

3.4.3. HES Projeleri	73
----------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARTVİN'DE YAŞAYAN HALKIN TURİZME YÖNELİK ALGI VE TUTUMLARI ÜZERİNE ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	75
4.2. Araştırmanın Hipotezleri	75
4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	76
4.4. Araştırmanın Yöntemi	77
4.4.1. Araştırmanın Evreni.....	77
4.4.2. Araştırmanın Örnekleme	77
4.4.3. Veri Toplama Araçları	77
4.5. Elde Edilen Verilerin Analizi ve Bulguları	78
4.5.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	78
4.5.2. Araştırmanın Ölçeğine İlişkin, KMO ve Bartlett Testleri, Faktör Analizi, Güvenilirlik Analizi ve Ortalama Değerler	82
4.5.3. Normallik Testi	89
4.6. Hipotezlerin Test Edilmesi	89
4.6.1. Demografik Değişkenler ve Turizmin Etkileri ile Turizme Destek İlişisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi ve Mann-Whitney Testine Ait Bulgular	90
4.6.2. Araştırmanın Korelasyon Analizi	102
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	106
KAYNAKÇA	113
EK-1: Anket Formu	131

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 2005-2016 Yılları Arası Gelir, Sayı Ve Ortalama Harcama	18
Tablo 2. Uluslar Arası Turist Sayılarının İlk On Ülkeye Göre Yıllar İçerisindeki Değişimi	22
Tablo 3. Uluslar Arası Turizm Gelirinin İlk On Ülkeye Göre Yıllar İçerisindeki Değişimi (\$)	23
Tablo 4. Butler Yaşam Döngüsü Modelinin Aşamaları	41
Tablo 5. Artvin'in 2000-2016 Yılları Arasında Toplam Nüfusu	58
Tablo 6. Artvin İlçelerinin Nüfusu	77
Tablo 7. Ankete Katılan Kişilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları	79
Tablo 8. Ankete Katılan Kişilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları.....	79
Tablo 9. Ankete Katılan Kişilerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımları	79
Tablo 10. Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.....	80
Tablo 11. Ankete Katılan Kişilerin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları	80
Tablo 12. Ankete Katılan Kişilerin Artvin'de Yaşama Sürelerine Göre Dağılımları	81
Tablo 13. Ankete Katılan Kişilerin Artvin'de Yaşadıkları İlçelere Göre Dağılımları	81
Tablo 14. KMO ve Bartlett Testleri	82
Tablo 15. Faktör Analizi	82
Tablo 16. Güvenirlilik İstatistiği.....	85
Tablo 17. Ekonomik Etkiler ile İlgili Önermelerin Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	85
Tablo 18. Sosyal Etkiler ile İlgili Önermelerin Ortalamaları ve Standart Sapmaları	86
Tablo 19. Turizm Desteği ile İlgili Önermelerin Ortalamaları ve Standart Sapmaları	87
Tablo 20. Kültürel Etkiler İle İlgili Ortalamaları ve Standart Sapmaları	87
Tablo 21. Çevresel Etkiler İle İlgili Önermelerin Ortalamaları ve Standart Sapmaları	88
Tablo 22. Normallik Testi	89
Tablo 23. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Turizmin Etkilerini Algılamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi.....	90

Tablo 24. Yaş Grupları Arasında Uygulanan Mann Whitney U Testi Tablosu	91
Tablo 25. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Turizmin Etkilerini Algılamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Mann-Whitney Testi	92
Tablo 26. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Turizmin Etkilerini Algılamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi	92
Tablo 27. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Turizmin Etkilerini Algılamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi	93
Tablo 28. Eğitim Durumları Arasında Uygulanan Mann Whitney U testi Tablosu..	95
Tablo 29. Katılımcıların Çalışma Durumuna Göre Turizmin Etkilerini Algılamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi	96
Tablo 30. Çalışma Durumları Arasında Uygulanan Mann Whitney U testi Tablosu	98
Tablo 31. Katılımcıların Artvin’de Yaşama Süresine Göre Turizmin Etkilerini Algılamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi	98
Tablo 32. Artvin’de Yaşama Süreleri Arasında Uygulanan Mann Whitney U testi Tablosu	100
Tablo 33. Katılımcıların Yaşadığı İlçeye Göre Turizmin Etkilerini Algılamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi	100
Tablo 34. Artvin’de Yaşanılan İlçeler Arasında Uygulanan Mann Whitney U testi Tablosu	101
Tablo 35. Faktörler Arasındaki İlişki Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Korelasyon Analizi Tablosu	102

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Artvin'in Siyasi Haritası	57
Resim 2. Macahel Vadisi	134
Resim 3. Dünyanın en büyük Atatürk heykeli.....	135
Resim 4. Kafkasör Yaylası Yolu	136

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Doxey Irridex Modelinin Aşamaları.....	39
Şekil 2. Butler Yaşam Döngüsü Modeli	40

KISALTMALAR LİSTESİ

A.G.E: Adı Geçen Eser

AIEST: Association International Experts Scientifics Tourism

ÇEV: Çeviren

DOKAP: Doğu Karadeniz Projesi

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

NKA: Nüfus Konut Araştırması

S: Sayfa

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TÜRSAB: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği

UNWTO: United Nations World Tourism Organization

GİRİŞ

Günümüzde turizm faaliyetlerinin geçmişe nazaran daha kolay bir şekilde gerçekleşmesi insanlarda seyahat etme isteğini arttırmış ve yaşadıkları yerler dışındaki yerleri görmeye teşvik etmiştir. Genel olarak bakıldığında; yapılan seyahatler turistik yerleri görme amaçlı olsa da bölgedeki yerel halkın kültürünü tanımak da turistler için önemlidir. Bu noktada turistlerin yerel halk ile etkileşimi faktörü ön plana çıkmaktadır. Turistler özellikle kültürel ve sosyal açıdan uyum sağlayamadıkları destinasyonları tekrar tercih etmezler. Aynı şekilde yerel halk da turistlerin bölgeye sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel açıdan fayda sağladığını düşünmezlerse turistlerin tekrar gelmesini istemezler. Yerel halk için var olan değerleri muhafaza edebilmek önemlidir. Bu nedenle turizm, var olan değerler korunduğu ve ekonomik fayda sağlandığı sürece olumlu bakılan bir faaliyettir. Bölge halkı ekonomik fayda elde ettikçe turizme olumlu yaklaşırsa da çevresel açıdan bölgenin zarar görmesi halkın tepkisine neden olacaktır. Çünkü turist o bölgede bir süre kalacak ve gidecektir; fakat yerel halk o bölgede yaşamaya devam edecektir. Bu nedenle yerel halk yaşadığı bölgenin zarar görmesini istememektedir.

Bir bölgede turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi ve sürdürülebilmesi için yerel halkın görüşlerinin dikkate alınması önemlidir. Yerel halkın onayını almayan herhangi bir turizm projesi bölgede sorunlar yaratacaktır. Halk bölgeye verilen zararın turistlerden dolayı olduğunu düşünecektir ve turistlerin bölgeyi tekrar ziyaret etmesini istemeyecektir. Bu durum, hem bölgedeki işletmeler hem de bu işletmelerden para kazanan çalışanlar için problem yaratacaktır. Yerel halk bu noktada kilit faktörlerden biridir. Yerel halkın onayı ile gerçekleştirilen faaliyetler turizmin gelişmesini sağlayacaktır. Gelişen turizm faaliyetleri de yatırımcılar ve turizm çalışanları için maddi kazanç anlamına gelmektedir.

Yapılan çalışmada Artvin’de yaşayan halk ele alınmıştır. HES projeleri, Cerattepe Projesi ve Yeşil Yol Projesi gibi doğaya zarar vereceklerine inandıkları projelere büyük tepkiler gösteren Artvin halkının turizmi nasıl karşılayacağı merak konusu olmuştur. Bilindiği üzere, turizm çevre üzerinde olumlu olduğu kadar

olumsuz etkilere de sahiptir. Turizmin çevresel etkilerinin yanı sıra kültürel, sosyal ve ekonomik etkilerinin de yerel halk tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Bu bağlamda Artvin halkının turizmin etkilerine karşı algılarının ve turizme desteklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde turizm ile ilgili genel tanımlara yer verilmiştir. Bilim insanlarına göre turizm kavramının nasıl değerlendirildiği üzerinde durulmuştur. Ardından dünyada ve Türkiye’de turizm tarihi ile ilgili bilgi verilmiştir. Bu başlığı incelerken turizm tarihi çeşitli dönemlere ayrılarak incelenmiştir. Tarihi bilgilerin sonrasında turizmin önemi ve özelliklerine değinilmiştir. Bu bölümde son olarak; uluslar arası turizm hareketleri incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde turizmin ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel etkilerinden bahsedilmiştir. Bu etkilerin hangi şartlarda olumlu ya da olumsuz karşılandığı ile ilgili bilgi verilmiştir. Aynı zamanda yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumları ile ilgili geliştirilen teoriler ve yerel halk ile turist ilişkisi incelenmiştir. Bu bölümde son olarak; dünyada ve Türkiye’de yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumlarını araştıran çalışmalara yere verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Artvin ile ilgili genel bilgiler bulunmaktadır. Artvin ilinin tarihçesi, coğrafi konumu ve sınırları, iklimi, demografik yapısı, ekonomik yapısı ve bitki örtüsü gibi bilgilere değinilmiştir. Ayrıca, Artvin ilinde gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinden ve bu turizm faaliyetlerinin Artvin’in hangi ilçelerinde gerçekleştirildiğinden bahsedilmiştir. Bu bölümde son olarak; Artvin’de yaşayan halkın çevresel ve turizm ile ilgili projelere gösterdikleri tepkilere yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Artvin’de yaşayan yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumlarının belirlenmesi üzerine yapılan anketin sonuçları incelenmiştir. Anketin incelenmesi sürecinde ilk olarak demografik değişkenlerin frekans değerleri belirlenmiştir. Sonrasında Bartlett ve KMO testleri, faktör analizi ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Bu uygulamaların ardından ortalama değerler üzerinden veriler incelenmeye çalışılmıştır. Gerekli testlerin uygulanabilmesi için normallik testi ile verilerin normal dağılıp dağılmadığı da tespit edilmelidir. Yapılan normallik testi sonucu veriler normal dağılmamaktadır. Bu nedenle verilere Mann Whitney ve Kruskal Wallis H testleri uygulanmıştır. En son olarak değişkenler arası ilişkilerin belirlenebilmesi için korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen veriler ile hipotezlerin geçerliliği değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM KAVRAMI

1.1. Turizm Kavramı ve Tanımı

Turizm kavramı, Latince kökenli olan “tornus” kelimesinden türetilmiştir. Tornus kelimesi, “dönmek, geri gelmek ve etrafını dolaşmak” gibi anlamlara gelmektedir. Dairesel bir hareketi kapsayan bu terim, İngilizcede “tour” olarak kullanılmış ve dilimize de “tur” olarak girmiştir¹.

Geçmişten günümüze kadar olan süreçte turizm kavramı, insanların ihtiyaçları, kalış süreleri ve yaşadıkları yerlere uzaklık gibi çeşitli faktörler temel alınarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Turizmin tarihçesine bakıldığında turizm ile ilgili ilk tanım 1884 yılında yapılmıştır. Avustralya'nın Graz şehrinde gerçekleşen toplantıda başkan olan yazar Josef Stadner, kavramlar ile ilgili konuları ele almış ve turizmi iktisadi bir faaliyet olarak şu şekilde açıklamıştır: “ Turizm endüstrisi bir iktisadi faaliyet olarak yabancıların ziyaretlerinden (yabancı trafiğinden) doğan faydaya yönelmiştir. Bu endüstri ürünü tüketiciye götürmek yerine, tüketiciyi ürüne getirmektedir. Tüketici, kendisine ulaşımı mümkün olmayan mallardan faydalanmak istediği için bu yolu kat eder. Hava, dağlar, iklim gibi daha önceden yararlanılmamış unsurlar turizm endüstrisi ile iktisadi mallara dönüştürülmektedir².” Bu tanım turizmin iktisadi anlamda ele alınmasını sağlayan ilk tanımdır.

Turizm ile ilgili bir diğer tanım, Guyer-Feuler tarafından 1905 yılında yapılmıştır. Feuler'e göre turizm: “İnsanlarda gittikçe artış gösteren hava değişikliği ve rahatlama ihtiyacı, doğal ve sanatsal güzellikleri tanıma isteği, insanoğluna doğanın verdiği mutluluk, ticaret ile endüstride gelişme sağlamak için toplumlara ve uluslara yardım etme ve iletişim ile ulaşım araçlarını kusursuz hale getirme amacıyla

¹ A. Didem Akman, “**Turizmin Gelişmesinin Yarattığı Doğal ve Kültürel Değişimler: Kaş Örneği**”, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s. 1-2.

² Tunca Toskay, **Turizm Olayına Genel Yaklaşım**, Der Yayınları: 26, İstanbul, 1983, s.21.

oluşturulmuş modern zamanlara özgü bir olgudur³.” Birçok kaynak, Guyer-Feuler’in tanımını ilk turizm tanımı olarak kabul edilmektedir.

Avusturyalı ekonomist Hermann V. Schullard, 1910 yılında turizmi: “Belirli bir ülke, şehir ya da bölge içindeki ve dışındaki yabancıların girişi, kalması ve hareketi ile doğrudan ilgili olan, esas olarak ekonomik nitelikteki operatörlerin toplamı” olarak tanımlamıştır⁴.

Turizmin ekonomik yönüne vurgu yapan bilim insanlarından biri de; Edmood Picard’dır. Ekonomi profesörü olan Picard’a göre: “Turizmin temel işlevi yabancı kaynaklardan ülkeye döviz akışını sağlamak ve turizm harcamalarının farklı sektörlerde özellikle de turizm sektöründeki etkilerini belirlemektir⁵.”

Bu tanımlardan da anlaşıldığı üzere bilim insanları turizm kavramını açıklarken turizmin “yer değişimi” ve “ekonomik getiri” özellikleri üzerinde durmuştur. Turizmi, yaşanılan yerden farklı yerlere yapılan ve o yere döviz girişi sağlayan bir faaliyet olarak görmüşlerdir.

W. Hunziker’in 1914 yılında yaptığı turizm tanımı: “Yabancıların geçici ya da sürekli olarak kazanç elde etmek için yerleşme amacı olmaksızın gerçekleştirdikleri konaklama faaliyetlerinin sonucunda ortaya çıkan ilişki ve olayların bütünü” şeklindedir⁶.

Robert Glücksmann 1930 yılında yayınladığı makalesinde turizmi: “... insanların devamlı ikamet yerleri olmayan bölgelere varma amacıyla mesafe katmeleri...” olarak tanımlamıştır⁷.

Hunziker ve Krapf (1942)’a göre; “Turizm, yabancıların seyahat ve konaklamalarından kaynaklanan ilişkiler ve olgular toplamıdır. Bir yerde kalmak, orada daimi ikamet kurulması anlamına gelmez ve turizm hareketi karşılığında ücret

³ Nazmi Kozak, Meryem A. Kozak, Metin Kozak, **Genel Turizm**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2015, s.1-2.

⁴ N. Jayapalan, **An Introduction To Tourism**, New Delhi, The Publishers, 2001, s.5.

⁵ Kozak, Kozak, Kozak, a.g.e., s.2. ve Stephen Williams, **Tourism: The Nature and Structure of Tourism**, London, Routledge, 2004, s.49.

⁶ Akman, a.g.e., s.3.

⁷ Toskay, a.g.e., s.23.

alınan bir aktivite ile ilişkili değildir". Hunziker ve Krapf'ın bu tanımı, turizm bilim uzmanlarının uluslar arası birliği (AIEST) tarafından da kabul edilmiştir. AIEST'in tanımı, turizmin aşağıdaki üç unsurunu ortaya çıkarmaktadır⁸;

-Yerleşik olmayanların seyahati,

-Ziyaret edilen bölgede geçici süre kalma,

-Kazanç sağlayan faaliyetlerde bulunmama.

Turizm için yapılan bu tanımlar, turizm kavramına "gidilen yerde konaklama" ve "para kazanma amaçlı seyahat etmeme" gibi nitelikler kazandırmıştır.

Prof. Dr. C. Kaspar ve Dr. H. P. Schmidhauser, AIEST'in turizm tanımı yaparken dahil etmediği iş ve kongre seyahatlerini turizm tanımına dahil ederek tanımı şöyle düzenlemiştir: "Turizm, insanların seyahatlerinden ve esas ikamet ve çalışma yeri dışındaki yerlere konaklamalarından doğan ilişki ve olayların bütünüdür". Bu tanım ile iş seyahatine giden veya kongrelere katılan kişilerin, ikamet ettikleri yer dışına seyahat ettikleri için turizm olayına dahil olabileceğini savunulmuştur⁹.

1979 yılında İngiliz Turizm Derneği, Burkart ve Medlik (1974)'in çalışmalarına dayalı tanımı benimsemiştir. Bu tanıma göre, turizm, insanların çalıştıkları ve yaşadıkları yerlerin dışında bulunan destinasyonlara kısa süreli hareketlerini ve kaldıkları süre boyunca gerçekleştirdikleri aktiviteleri kapsayan bir kavramdır¹⁰.

Toskay turizmi şu şekilde tanımlar: "İnsanların sürekli olarak ikamet ettikleri, çalıştıkları ve olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetlerini talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünüdür¹¹."

⁸ Jayapalan, **a.g.e.**, s.5.

⁹ Toskay, **a.g.e.**, s.34.

¹⁰ William, **a.g.e.**, s.51.

¹¹ Toskay, **a.g.e.**, s.39.

Dünya Turizm Örgütü (WTO) turizm kavramını basmakalıp “tatilcilik” imajının ötesine taşımıştır. Dünya turizm örgütüne göre turizm: “İnsanların eğlence, iş ve diğer amaçlar için bir yıldan daha fazla olmayacak şekilde seyahatlerini ve kendi olağan çevreleri dışındaki konaklamalarını kapsar¹²”.

1.2. Turizmin Tarihsel Gelişimi

İlk dönemler turizm olgusunun ortaya çıkmasında toplumsal unsurlar etkili olmuştur. İlerleyen yıllarda ise toplumsal unsurlar yerini ekonomik ve politik unsurlara bırakmıştır. Günümüze baktığımızda; teknolojinin hızla gelişmesi turizm arz ve talebini etkilemiş ve teknolojik unsurlar da turizme önemli etkilerde bulunmuştur¹³.

Turizmin tarihsel gelişimini dünyada ve Türkiye’de olmak üzere iki bölümde inceleyeceğiz.

1.2.1. Dünyada Turizmin Gelişimi

Dünya’da turizmin gelişimi endüstri devrimi öncesi ve sonrası olmak üzere iki bölümde incelenecektir.

1.2.1.1. Endüstri Devrimi Öncesi

Sümerler (Babililer) tarafından paranın icadı ve yaklaşık M.Ö. 4000 yılında gelişmeye başlayan ticaret, seyahat için yeni bir çağın başlangıcına işaret etmektedir. Parayı icat eden ve ticarete de kullanan Sümerliler, aynı zamanda çivi yazısı ve tekerleği de icat etmişlerdir. Bu sebeplerden dolayı Sümerliler, seyahat işletmelerinin kurucuları gibi de görülebilirler. Çünkü insanlar bu sayede, para veya takas yoluyla konaklama veya ulaşım için ödeme yapabilmişlerdir¹⁴.

M.Ö. 3000 yıllarında turistler, eski Mısır’a piramitleri ve diğer devasa eserleri görmek için geliyorlardı. Bu ziyaretler, Mısır’da konaklama ve diğer turistik

¹² Charles R. Goeldner, J.R. Brent Ritchie, **Tourism Principles, Practices, Philosophies**, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, 2003, s.7.

¹³ Kozak, Kozak, Kozak, **a.g.e.**, s.49.

¹⁴ Goeldner, Ritchie, **a.g.e.**, s.42-43.

tesislerin gelişimine de olumlu bir katkı sağlamıştı¹⁵. Olimpiyatların gerçekleşmesini sağlayan Yunanistan ve Küçük Asya şifalı banyolar ve sahil beldeleri, tiyatro yapımları, festivaller, atletik yarışmalar ve diğer eğlence şekilleri bakımından popülerdi¹⁶.

Bugünkü Efes'te M.Ö. 334'de Büyük İskender tarafından düzenlenmiş olan turizm etkinliklerine katılmak için Akdeniz havzasına insanların akın etmesi, ilk çağın bilinen en önemli turizm etkinliğidir¹⁷. Ancak literatürde yaygın olan, Romalıların zevk için seyahat eden ilk turistler olduğudur. Romalı asiller Mısır'a, Yunanistan'a, ve Anadolu'ya yoğun bir şekilde seyahat etmiştir. Yunanistan ve Anadolu'da bulunan tapınaklardaki heykeller ve sanat eserleri, Mısır'da bulunan tapınaklar ve piramitler Romalıların bu bölgelere seyahat etmesini sağlayan çekici unsurlardandı¹⁸. Ayrıca, Romalılar gelişmiş bir karayolu ağına sahipti. Egemenliği altında bulunan bölgeleri Roma'ya bağlayan ulaştırma sistemi, askeri amaçlı kullanılmasının yanı sıra toplulukların turistik amaçla yaptıkları seyahatleri de olumlu etkilemekteydi. Karayolu boyunca kurulmuş olan barınaklar ve hanlar, toplulukların ihtiyaçlarını gidermesini, yaşayacakları zorlukları ortadan kaldırebilmelerini ve at değiştirerek günde 150 km alabilmelerini sağlıyordu¹⁹.

Orta Çağda Roma imparatorluğunun çöküşü, turizm hareketlerini de etkilemiştir. Özellikle Romalılar ile ön plana çıkan eğlence, zevk ve merak unsurları üzerine kurulu turizm hareketleri yerini dini hareketlere bırakmıştır²⁰. Bu hareketlerin en bilinen örneği; Haçlı seferleridir. Sefere katılan 10.000'in üzerinde insan Kuzey Avrupa'dan Orta Doğu'ya uzanan önemli bir hareketi oluşturmuş ve

¹⁵ Toskay, **a.g.e.**, s.77.

¹⁶ Goeldner, Ritchie, **a.g.e.**, s.46.

¹⁷ Harun Erdoğan, **Uluslar Arası Turizm**, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 1996, s.163.

¹⁸ Toskay, **a.g.e.**, s.78.

¹⁹ Ziya Eralp, **Genel Turizm**, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokul Yayınları, Ankara, 1983, s.3.

²⁰ Mustafa Aksoy, "Türkiye'de İnanç Turizmine Genel Bir Bakış ve Hıristiyanlığın Seyahate Verdiği Önem", *Dinler Tarihi Araştırmaları – III*, 2002, s.418.

güzergahları üzerinde yer alan toplulukları da etkilemiştir²¹. Bu dönemde Eski Yunan ve özellikle Roma'daki kadar sık görülmesi de kaplıca turizmi de devam etmiştir²².

Dini hareketlerin bir diğeri Orta Doğu ve Arap dünyasında Müslümanlığın yayılması ile yaşanmıştır. Müslümanlıkta kutsal kabul edilen Mekke, Kerbelâ ve Medine gibi yerler, her yıl Müslümanlar tarafından ziyaret edilmeye başlamıştır²³. Ayrıca bu kutsal yerleri ziyaret eden insanların döndükleri zaman bu yerlere ait tarihi ve doğal güzellikleri, oradaki yaşamı anlatmaları da turizm hareketlerinin içerik anlamında gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır²⁴.

XVII. yüzyılda Avrupa'da yapılan seyahatlerde insanların kendi ülkelerini ve komşu ülkeleri görme ve bu ülkeler hakkında bilgi sahibi olma isteği önemli bir rol oynamıştır. Hatta 1627 yılında Fransız bir papaz Paris'i Fransa'nın doğu komşularına tanıtılmasını sağlayacak "Yabancılara Seyahat Rehberi" adlı bir kitap yayınlanmıştır²⁵.

XVII ve XVIII yüzyıllarda asillerin çocukları "Grand Tour" adı verilen, yüksek maliyetli ve iyi planlanmış, bir ile üç yıl arası süren seyahatlere çıkmışlardır. Bu seyahatlerin sebebi ağırlıklı olarak siyasi olsa da kültürel bir nitelik de taşımaktadır. Bu seyahatlerde gelecekte idareci olacak gençlerin diğerk ülkeleri çeşitli yönlerden tanımaları ve onlar ile özel ilişkiler kurmaları hedeflenmektedir²⁶. Bazı bilim adamları uluslar arası turizmin başlangıcını bu turlar ile ilişkilendirmektedir. "Grand tour" ile gerçekleşen seyahat hareketleri zamanla Avrupa'nın diğerk büyük şehirlerine de yayılmış ve ilk otellerin ortaya çıkışına katkı sağlamıştır²⁷.

Turizm faaliyetlerine gezginlerin yaptıkları gezilerde büyük önem kazandırmıştır. Bunun en önemli örneklerinden biri Marco Polodur. Polo, 1271 yılında deniz yolu vasıtasıyla Ortadoğu'ya ulaşmış, ardından kara yolu ile

²¹ Eralp, a.g.e., s.4.

²² Toskay, a.g.e., s.82.

²³ Toskay, a.g.e., s.82.

²⁴ Erdoğan, a.g.e., s.164.

²⁵ İbrahim Halil Sivil, "Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Türkiye Turizmi", T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.10.

²⁶ Toskay, a.g.e., s.84.

²⁷ Sivil, a.g.e., s.11.

Anadolu(Sivas)'ya geçmiştir. Anadolu'dan Tebriz yolunu kullanarak İrani aşmış ve Hürmüz Boğazına ulaşmıştır. Buradan İran'ın kuzeyine varmış ve Çin kıtasına geçerek son durağı olan Çang-Du şehrine 1275 yılında ulaşmıştır. 16 yıl Çin'de yaşamıştır. 1291 yılında ise dönüş yolculuğuna başlamıştır. Deniz yolu aracılığı ile ilk olarak Vietnam'a sonrasında da Hint Yarımadasının güney ucuna varmıştır. Bu varış noktalarından sonra geldiği rotaya Trabzon ve İstanbul gibi şehirleri de ekleyerek çıkış noktası olan Venedik'e 1299 yılında dönmüştür²⁸.

Rönesans dönemi ile beraber, sanatsal faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştiği merkezlere seyahatler artmıştır. Bu artış özellikle İtalya'da görülmüştür. İtalya'ya sanatsal amaçla seyahat eden turistler, kültür turizminin de ilk belirgin örnekleridir. Her yıl bilim insanlarının, öğrencilerin ve sanatkarların çoğunu ağırlayan İtalya'ya yılda ortalama 300-400 öğrencinin geldiği görülmektedir²⁹.

1.2.1.2. Endüstri Devrimi Sonrası

XVIII. Yüzyılın sonlarına yaklaşıldığında Endüstri Devrimi gerçekleşmiştir³⁰. Gerçekleşen bu devrim ile çalışma saatleri uzamış, dinlenme saatlerinde ise azalma meydana gelmiştir. Hızla artan sanayileşme çarpık kentleşmeye neden olmuş ve zengin ile fakir arasındaki farkı daha belirgin hale getirmiştir³¹.

Bu dönemde kaplıcalara yapılan seyahatlerde artış görülmüştür. İlk olarak Romalılar döneminde önem kazanan kaplıcalar, İngiltere'de ve kıtanın geriye kalan bölümlerinde yayılmaya başlamıştır. XVIII. Yüzyılda turistler arasında moda haline gelen kaplıcalar, sadece şifa amaçlı değil; oyun, kumar ve dans gibi sosyal faaliyetler için de kullanılmaya başlanmıştır. İngiltere'deki eski bir kaplıca olan Bath, sağlık ve sosyal faaliyet açısından başarılı örneklerden biri olarak sayılabilir³².

1825 yılında buhar gücü ile vagonların demir raylar üzerindeki hareketi turizme de önemli katkılar sağlamıştır. Bu sayede atın üzerinde veya fayton ile gerçekleşen turizm faaliyetleri yerini daha çağdaş yöntemlerle gerçekleşen turizm

²⁸ Eralp, **a.g.e.**, s.5.

²⁹ Kozak, Kozak, Kozak, **a.g.e.**, s.51.

³⁰ Toskay, **a.g.e.**, s.87.

³¹ Sivil, **a.g.e.**, s.11.

³² Goeldner, Ritchie, **a.g.e.**, s.55.

faaliyetlerine bırakmıştır³³. Benzer gelişmeler, XIX. Yüzyılın ortalarından itibaren denizyolunda da gerçekleşmiş ve yelkenli gemiler yerine buharlı gemiler kullanılmaya başlanmıştır³⁴.

1841 yılında Thomas Cook, Leicester'den Loughborough'a (İngiltere'de) özel bir gezi treni işletmeye başlamıştır. Aynı yıl 5 Temmuz'da, Cook'un treni gidiş ve dönüş için 1 şilin ücret ile 570 yolcu taşımıştır. Bu trenin ilk kez halka duyurulan gezi treni olduğuna inanılmaktadır. Bundan dolayı Cook, ilk demiryolu seyahatleri yapan acenta olarak kabul edilebilir³⁵.

Demiryolları ağlarının gelişimi otel sayılarında da artışın olmasını sağlamıştır. XIX. Yüzyılın ikinci yarısından XX. Yüzyılın başlarına kadar olan süreçte birçok terminal oteli inşa edilmiştir. Günümüzde de bu otelleri Avrupa'nın çeşitli yerlerinde görmek mümkündür³⁶.

1918 ve 1939 yılları arasında dünya savaşlarının yaşanması turizm hareketlerini etkilemiştir. Demiryollarının ve buhar gücü ile çalışan ulaşım araçlarının gelişmeye başladığı süreçte Birinci Dünya Savaşı yaşanmış ve 1914'de bu teknolojik gelişmeler aniden durmuştur. Savaştan önceki ve sonraki süreçler bazı gelişmeleri olumsuz etkilemiş olsa da uzun vadede teknik gelişmelere de olanak sağlamıştır. Bu gelişmelere, karayolu ağının genişlemesi ve havacılık alanındaki önemli yatırımlar örnek olarak verilebilir³⁷.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslar arası turizm hareketlerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Grup seyahatleri bireysel seyahatlerden daha fazla ilerleme göstermiştir. Bunun temel nedenleri; grup seyahatine yapılan teşvikler ve deniz, kum, güneş hizmeti sunan merkezlere ilginin en üst seviyede tutulması isteğidir³⁸. Savaştan sonra artan turizm hacminde tur operatörlerinin de rolü büyüktür. Son yirmi

³³ Eralp, **a.g.e.**, s.12.

³⁴ Toskay, **a.g.e.**, s.90.

³⁵ Goeldner, Ritchie, **a.g.e.**, s.56.

³⁶ Toskay, **a.g.e.**, s. 92.

³⁷ Leonard J Lickorish, Carson L Jenkins, **Introduction to Tourism**, Routledge, Oxford, 2007, s.12.

³⁸ Kozak, Kozak, Kozak, **a.g.e.**, s.55.

yılda düzenledikleri “paket tur” insanların güven içerisinde seyahat etmesini sağlamıştır³⁹.

Dünya turizminde yıllar itibariyle önemli artışlar yapılmıştır. 1950-1970 yılları arasında yıllık ortalama turist artış hızı, % 9.9, 1970-1990 yılları arasında % 5.2, 1990 sonrasında ise % 3 olarak gerçekleşmiştir. Yıllık ortalama turizm geliri artış hızı ise 1950-1970 yılları arasında % 11.6, 1970-1990 yılları arasında % 14.3, 1990 sonrasında ise % 8.6 olmuştur⁴⁰. Yıllar içerisinde yaşanan bu artışların çeşitli sebepleri vardır. Bunlar, turizmin bir moda ve gereklilik haline gelmesi, boş zaman değerlendirme faaliyetlerinin toplumun tümüne yayılması, satın alma gücü olmayan kişilerin turizme kazandırılması ve kitle turizminin gelişmesi gibi nedenlerdir⁴¹.

2000’li yıllara gelindiğinde, turist sayısı ve turizm gelirlerinde artış devam etmiştir⁴²; fakat yaşanan savaşlar, terör olayları, salgın hastalıklar ve küresel ısınma gibi nedenler turizmi olumsuz etkilemiştir⁴³. 11 Eylül Olayları, Irak Savaşı, SARS Salgını ve Türkiye’de dâhil olmak üzere birçok ülkede yaşanan terör saldırıları uluslar arası turizm hareketlerinde düşüşe neden olmuştur⁴⁴.

1.2.2. Türkiye’de Turizmin Gelişimi

Türkiye’de turizm ile ilgili Osmanlı döneminde başlayan girişimler Cumhuriyet’in ilanından sonra da devam etmiştir. Turizm alanında yaşanan en önemli gelişmeler 1980 sonrasında olmuştur. Bu bölümde Türkiye’de turizmin gelişimi, Cumhuriyet Dönemi Öncesi Türkiye Turizmi, 1923-1980 Yılları Arası Türkiye Turizmi ve 1980 Sonrası Türkiye Turizmi olmak üzere üç başlıkta incelenecektir.

³⁹ Toskay, **a.g.e.**, s.101.

⁴⁰ M. Oğuzhan Önen, **Türkiye'nin Turizm Sektöründeki Gelişmeler, Dünya Turizmdeki Yeri ve Türkiye Kalkınma Bankası'nın Rolü**, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Ankara, Temmuz 2000, s.2.

⁴¹ Sivil, **a.g.e.**, s.13.

⁴² UNWTO, “**Tourism Highlights 2016 Edition**”, 2016, <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418145>, (E.T. 16.03.2017)

⁴³ Yüksel Gögebakan, “**Dünya Üzerindeki Kültürel Varlıkların Turizme ve Ekonomiye Katkısı**”, Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt:5, Sayı:9, 2015, s. 54.

⁴⁴ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/1264.oyapdf.pdf?0>, (E.T. 16.03.2017)

1.2.2.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesi Türkiye Turizmi

Osmanlı İmparatorluğu döneminde buharlı gemilerin getirilişi turizm adına önemli bir faaliyet olmuştur⁴⁵. Ayrıca, devletin seyahat eden kişilere sağladığı olanak ve kolaylıklar da turizm hareketlerini olumlu etkilemiştir. Seyahat eden kişiler seyahatlerini güvenli ve rahat geçirmişlerdir. İpek yolu gibi önemli bir güzergahta bulunan kervansaraylar tüccarlar, seyyahlar ve sanatkarlar tarafından ayrıcalıklı bir şekilde kullanılmıştır⁴⁶.

Türkiye'nin ilk oteli olan Otel d'angleter, 1841 yılında, Büyük Londra Otelini ise 1892 yılında hizmete açılmıştır. O dönemde açılan oteller arasında en ünlüsü günümüzde de hizmet veren Pera Palas olmuştur⁴⁷. Pera Palas oteli, Wagonlit (Uluslar arası yataklı ve yemekli olan vagonlar) tarafından getirilen misafirlerin konaklaması için yaptırılmıştır⁴⁸.

Kurulan otellere ek olarak; 1846 yılında Aya İrini Kilisesinin müze olarak kullanılacak düzeye getirilmesi, ziyarete açılması ve 1863'de İstanbul'da seyahat acentasının kurulması da turistik amaç taşıyan önemli girişimlerdir⁴⁹.

Osmanlı döneminin en önemli turizm faaliyetlerinden biri; Sergi-i Umum-i Osmanî idi. Sergi, 27 Şubat 1863'de Sultanahmet meydanında düzenlemiştir ve Sultan Abdülaziz tarafından açıldı⁵⁰. Sergi-i Umum-i Osmanî'nin amacı, imparatorluk sınırları içerisindeki farklı bölgelerde üretilen malların kalite, çeşit ve fiyatlarını belirlemek, üretim ile ilgili sıkıntıları tespit ederek bu konular ile ilgili farkındalık yaratmak, üreticilerin ve iş insanlarının birbirlerini tanımalarını sağlamaktır. Bu konuda Avrupa'da benzer örneklerinden ayrılıyordu⁵¹.

⁴⁵ Kozak, Kozak, Kozak, **a.g.e.**, s.145.

⁴⁶ Mahmut Demir, Şirvan Şen Demir, **“Osmanlı'da Turizme Dair...”**, III. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi, 2014, s.608.

⁴⁷ Kozak, Kozak, Kozak, **a.g.e.**, s.146.

⁴⁸ Sedef Altun, Mine Inceoğlu, **“Tatil Amaçlı Konaklama Tesislerinde Zamana Bağlı Değişim”**, İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım, Cilt:5, Sayı:2, 2006, s.92.

⁴⁹ Hayati Doğanay, **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2001, s.509.

⁵⁰ Bayram Nazır, **“Dersaadet Ticaret Odası ve Uluslar Arası Sergiler”**, History Studies, Cilt: 1/1 2009, s. 183.

⁵¹ Mehmet Özdemir, **“Türkiye'de Turizmin Başlaması: Osmanlı'da Sanayileşme Çabaları:**

1800'lü yıllarda tercümanlık ve rehberlik alanında gelişmeler yaşanması turizme de önemli katkılar sağlamıştır. Yasal olarak 23 Ekim 1890'da 190 sayılı nizamname ile adımı atılmış olan Tercüman-Rehberlik, 1914-1923 yılları arasında bazı amatör grupların liderlik etmesiyle gelişmiştir⁵².

Genel olarak cumhuriyet öncesi dönemde, turizm faaliyetleri adına önemli adımların atıldığı görülmektedir. Gerçekleştirilen bazı faaliyetler ekonomik amaç gütsede turizm açısından da etkileri olmuştur.

1.2.2.2.1923-1980 Yılları Arası Türkiye Turizmi

Cumhuriyet döneminde Türk turizmi "Türk Seyyahin Cemiyeti" ile belli bir oluşum içine girmiştir. 6 Kasım 1923'te Reşit Saffet (Atabinen), Mehmet Ziya ve (Damat Osman Hami bey tarafından kurulan Türk Seyyahin Cemiyeti, gerçekleştirdiği faaliyetleri, üstlendiği görev ve sorumluluklar açısından Türk turizmüne önemli katkılarda bulunmuştur⁵³. Sonrasında 1943 yılında kurulmuş olan Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü bünyesindeki turizm bürosu, 1943-1957 yılları arasında turizm hizmetleri gerçekleştirilmiştir⁵⁴.

İkinci Dünya savaşından sonraki süreçte Türkiye'nin turizm anlamındaki eksiklikleri fark edilmeye başlanmıştır. Sosyal ve iktisadi bir faaliyet olan turizmde yaşanan sorunlar devlet adamları ve aydınlar tarafından ele alınmıştır⁵⁵. Bunun sonucunda varılan ortak düşünce, savaş sonrasında turizmin patlayacağı ve dünya turizminde önemli bir yer edineceği şeklinde olmuştur⁵⁶.

1953 yılına gelindiğinde turizm adına önemli bir adım atılmış ve 6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile turistik tesis

Sergi-İ Umum-İ Osmanî (1863 İstanbul Uluslararası Sergisi)", Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 1, 2011, s.89.

⁵² **Dünden Bugüne Seyahat Acentaları**, http://www.tursab.org.tr/tr/seyahat-acentalari/dunden-bugune-seyahat-acentalari_501.html, (E.T. :02.03.2017)

⁵³ Erol Evcin, "Türkiye Turizm Tarihinde Öncü Bir Eser: Turizm Kılavuzu 1934-1935", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt: 27, Sayı:1, 2016, s.10.

⁵⁴ Doğanay, **a.g.e.**, s.509.

⁵⁵ Erol Evcin, "İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye Turizminde Yaşanan Sorunlar (1945-1949)", Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, Cilt:15, Sayı:29, 2016, s.40.

⁵⁶ Erol Evcin, "İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye Turizminde Yarattığı Fırsatlar", Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:15, 2016, s.133.

yatırım maliyetlerinin azalmasını sağlayacak ekonomik sistemler oluşturulması amaçlanmıştır⁵⁷. 1957 yılına gelindiğinde ise 4951 sayılı yasa ile Basın, Yayın ve Turizm Vekâleti kurulmuştur. Böylece turizm ilk kez bakanlık seviyesinde temsil edilmiştir.

1960'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'de turizm anlamında önemli artışlar yaşanmıştır. Gelen turist sayısı yıllık %15 oranında artmış ve yaklaşık 94 bin dolayında turist ağırlanmıştır. Ayrıca turizmden elde edilen gelir, 1.7 katlık bir artışla 6 milyon dolar olmuştur⁵⁸. Turizm, hizmet sektörü başlığı altında kalkınma planlarında da alt sektör olarak ele alınmıştır. 1960'lı yılların kalkınma planlarında turizm gelişiminin hedefleri şunlardır⁵⁹;

- Turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerinden yararlanmak,
- Ödemeler dengesine katkıda bulunmak,
- Sanayileşme için bir araç olarak döviz etkisinden yararlanmak.

1970'li yıllarda yapılan düzenlemeler kitle turizmini destekler nitelikte olmuştur. 1972 yılında Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB)'nin kurulmasını sağlamış ve acentalar ile ilgili düzenlemeler yapılmasının yolunu açmıştır⁶⁰.

1978 Yılı Geçiş Programı'nda bulunan "Turizm Sektörü Ana Politikası" başlıklı çalışma, Türkiye'nin yurt dışında tanıtılması konusunda önemli bir adımdır. Böylece ilk kez Türkiye'nin yurt dışı tanıtımı için kampanya hazırlanması konusuna değinilmiştir⁶¹. 1980 yılı ise turizme yönelik politikaların belirlenmeye başlandığı bir yıl olmuştur. Bu yıl içerisinde "Turizmi Teşvik Kararı" çıkarılmıştır⁶².

⁵⁷ Önen, a.g.e., s.17.

⁵⁸ **Dünden Bugüne Seyahat Acentaları**, http://www.tursab.org.tr/tr/seyahat-acentalari/dunden-bugune-seyahat-acentalari_501.html, (E.T.05.03.2017)

⁵⁹ Erol Karabulut, Ercihan Düzgünoğlu, **Development of Turkish Tourism**, TÜRSAB, 1999, s.10.

⁶⁰ Onur Gülbahar, "1990'lardan Günümüze Türkiye'de Kitle Turizminin Gelişimi ve Alternatif Yönelimler", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:14, Sayı:1, 2009, s.153.

⁶¹ Hale Ural, "Türkiye ve Avrupa Birliği Arasındaki Turizm İlişkileri Çerçevesinde Turizm Değerlerine ve Sektöre Yönelik Türkiye ve Avrupa Birliği Politikalarının Değerlendirilmesi",

Sonuç olarak; 1923-1980 yılları arasında Türkiye’de turizm, önemli bir gelişme göstermese de önemi fark edilmeye başlanmış ve bununla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

1.2.2.3. 1980 Sonrası Türkiye Turizmi

1980 yılında çıkarılmış olan “Turizm Teşvik Kararı” sonrası, 1982 yılında 2634 sayılı “Turizmi Teşvik Kanunu” çıkarılmıştır⁶³. Bu karar ile turizm yatırımcılarına ekonomik anlamda önemli teşvikler sağlanmıştır. Ayrıca yabancı personel çalıştırma ve kamu arazilerinin tahsisi de bu kanun kapsamında teşvik edilen diğer hususlardır⁶⁴. Yapılan bu teşvikler, güney ve güneybatı bölgelerinde yatak kapasitesinde hızla artış olmasını sağlamıştır⁶⁵.

1980-1990 yılları arasında Türkiye’de turizm sektörü hızla gelişme göstermiştir. Yatak sayısı 56.000’den 173.000’ çıkmış; ülkeye gelen turist sayısı ise 1,2 milyondan 5,3 milyona ulaşmıştır. Ayrıca turizmin alt sektörlerinde yaşanan gelişmeler, Türkiye’nin Batı Avrupa’da popüler hale gelmesi ve arz-talep dengesinin arz lehine olması Türkiye turizminin önemli bir konuma gelmesini sağlamıştır. Böylece turizm ülke ekonomisine ve istihdama katkı sağlayan bir sektöre dönüşmüştür⁶⁶.

1990-1994 yıllarını içine alan altıncı kalkınma planında, alternatif turizm çeşitlerinin teşvik edilmesi, turizm sektörü ile ilişkili işletmelerin yeterli seviyeye getirilmesi, alt ve üst yapı çalışmaları, kültür ve tabiat değerlerinin korunması, charter taşımacılığının geliştirilmesi, tur operatörlüğünün teşvik edilmesi, doluluk oranlarının artırılması, faaliyet mevsimlerinin uzatılması, belirli alanların korunarak

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, 2008, s.19.

⁶² Burhanettin Zengin, “**Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisine Reel ve Moneter Etkileri**”, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, 2010, s.106.

⁶³ Zengin, **a.g.e.**, s.106.

⁶⁴ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2007, s.8.

⁶⁵ Cevat Tosun, Fevzi Okumuş, Alan Fyall, “**Marketing Philosophies: Evidence from Turkey**”, Annals of Tourism Research, Cilt:35, Sayı:1, 2008, s.132.

⁶⁶ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2007, s.8.

turizme açılması, küçük kapasiteli tesislerin ve aile işletmeciliğinin teşvik edilmesi, toplumun uygun şartlarda tatil yapması gibi konular yer almıştır⁶⁷.

1980’li yıllarının ikinci yarısında Çernobil nükleer kazası ve terör olaylarında yaşanan artış Afrika, Ortadoğu ve Türkiye’ye yönelik turizm talebinde düşüşe neden olmuştur. 1990’lı yıllara gelindiğinde ise uluslar arası turizm talebinde yeniden artış görülmüştür⁶⁸. Hatta 1990 yılında Türkiye dünyada en çok ziyaret edilen 24. Ülke olmuştur⁶⁹. 1993 ve 1994 yıllarında terör nedeniyle yeniden düşüşe geçen turizm faaliyetleri 1995 yılında olumlu gelişme göstermeye başlamıştır⁷⁰.

1991-1997 yılları arasında, Birinci Körfez Savaşı ile başlamış olan fiyat düşürme ile ilgili gelişmeler, Türkiye’deki turizm işletmelerinin rakip olduğu ülkelerin seviyesindeki fiyatları genel kabul olarak benimsemeleri sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu dönemde yaşanan önemli gelişmelerden biri de; iç turizmin ciddi bir pazar olarak varlığını göstermesi ve turizm işletmelerinin iç turizmi kabul etmesidir. Bu yıllarda, iç turizme katılan kişi sayısı milyonlara ulaşmıştır⁷¹

1997 yılından sonra uluslararası turist piyasalarını etkileyen küresel krizler, Türkiye gibi etkilenmesi muhtemel olan ülkelerde güncel değişikliklere yol açmıştır⁷². Buna rağmen, Türkiye’de 1997 yılında 9 milyon 689 bin ziyaretçi ile 7 milyar dolara ulaşan turizm geliri, 1998 yılında 9 milyon 753 bin ziyaretçi ile 7.2 milyar dolara ulaşmıştır⁷³. 1999 yılına gelindiğinde turist sayısında düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşün en önemli sebebi, 1999 yılında yaşanan depremdir. Deprem sonrası birçok rezervasyon iptal edilmiştir⁷⁴.

⁶⁷ DPT, **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994**, Yayın No: DPT 2174, Ankara, 1989, s.281-282.

⁶⁸ Cevdet Avcıkurt, Ahmet Köroğlu, Mehmet Sarioğlu, “**Türk Turizminin Dünya Turizmindeki Yeri**”, Türk Turizm Tarihi Yapısal ve Sektörel Değişim, Editörler: Şenol Çavuş, Zehra Ege, Osman Eralp Çolakoğlu, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009, s.7.

⁶⁹ Karabulut, Düzgünoğlu, **a.g.e.**, s.33.

⁷⁰ Avcıkurt, Köroğlu, Sarioğlu, **a.g.e.**, s.7.

⁷¹ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2007, s.8.

⁷² Karabulut, Düzgünoğlu, **a.g.e.**, s.29.

⁷³ Emre Kongar, Taner Berksoy, Hiperlink (Firm), **2000’li yıllarda Dünya Turizm ve Ticaretinde Yeni Bir Merkez: İstanbul**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2000-51, İstanbul, 2001, s.31.

⁷⁴ Süreyya Yıldırım, “**Yedinci ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarının Yabancı Turist Talebi ve Elde Edilen Gelirler Yönünden Değerlendirilmesi**”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 5, 2001, s.81.

Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000’li yıllarda dünya turizm trendlerinde değişimler gözlemlenmiştir. Deniz, kum ve güneşten oluşan turizm talebi yerini kültür, tarih, sağlık, yatçılık, eğlence ve heyecan motiflerini kapsayan alternatif turizm faaliyetlerine bırakmıştır. Bu sayede turizm hareketi, kıyı bölgelerinden tüm ülkeye, belirli bir sezondan tüm sezona yayılmaya başlamıştır. Deniz aşırı seyahatlerde artışlar yaşanmıştır. Turizm faaliyetlerinde tüketicinin rolü ve tüketiciye verilen önem artmıştır. Gidilecek yerin belirlenmesi ve rezervasyon işlemleri sürecinde internet kullanımı değer kazanmıştır. Turizmin etkileri üzerine bilinç artmaktadır ve tatmine dilmesi kolay olmayan, meraklı turist kitleleri gittikçe önemli hale gelmektedir. Ayrıca tatmin edilmesi kolay olmayan kitlelerin kalite, altyapı ve konukseverlik beklentileri de yüksek düzeyde olmaktadır. Bu noktada gerekli çalışmaların yapılabilmesi için Turizm Master Planı yapılmasının öneminden söz edilmiştir⁷⁵.

Tablo 1. 2005-2016 Yılları Arası Gelir, Sayı Ve Ortalama Harcama

YILLAR	TURİZM GELİRİ (1000\$)	ZİYARETÇİ SAYISI	ORTALAMA HARCAMA (\$)
2005	20 322 112	24 124 501	842
2006	18 593 951	23 148 669	803
2007	20 942 500	27 214 988	770
2008	25 415 067	30 979 979	820
2009	25 064 482	32 006 149	783
2010	24 930 997	33 027 943	755
2011	28 115 692	36 151 328	778
2012	29 007 003	36 463 921	795
2013	32 310 424	39 226 226	824
2014	34 305 904	41 415 070	828
2015	31 464 777	41 617 530	756
2016	22 107 440	31 365 330	705

Kaynak:http://www.tursab.org.tr/tr/turizm-verileri/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri/2003-gelirsayi-ve-ortalama-harcama_68.html

Türkiye’de turizmin son 11 yılını incelediğimizde 2006, 2015 ve 2016 yılları haricinde turist sayısında artış meydana geldiğini görülmüştür. 2006, 2015 ve 2016

⁷⁵ DPT, Sekizinci Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2001, s.3,

yıllarında turizm talebinin düşük olması, turistlerin farklı yerlere yönelmesi, terör olaylarının ve krizlerin yaşanması gibi sebeplere bağlanabilir⁷⁶.

Sonuç olarak, 1980 sonrası süreçte Türkiye’de turizm önemli gelişmeler göstermiştir. Alternatif turizm çeşitleri önem kazanmaya başlamıştır. Seyahat eden kişilerin seyahatten beklentilerinin değişmesi turizm faaliyetlerinde de yenilik ihtiyacı doğurmuştur. Ayrıca terör olayları, yaşanan krizler ve turistlerin farklı destinasyonlara yönelişi turizm hareketlerini olumsuz etkilemiştir.

1.3. Turizmin Önemi

Turizm, döviz girdisinin artışı sağlama ve istihdam olanağı yaratması gibi özellikleri ile ulusal turizme önemli katkıları olan bir sektördür. Aynı zamanda uluslar arası kültürel iletişimi ve etkileşimi sağlama, dünya barışının korunmasına katkıda bulunması gibi sosyal konularda da önem teşkil etmektedir. Türk ekonomisinde vazgeçilmez bir değere sahip olan turizm, dış ticaret açığı, enflasyon ve işsizlik gibi sorunlarla karşılaşan hükümetlerin çözüm bulmak için üzerinde durduğu bir olgudur⁷⁷.

Turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği bölgelerde kültürel anlamda pozitif değişiklikler yaşanmaktadır. Mimari yapılar, tarihi anıtlar, müzeler, önemli kişilerin doğdukları ya da yaşadıkları evler gibi kültürel etkenler turistlerin belirli bölgelere ziyaret etmesini sağlar. Bu değerleri ziyaret etmek için gelen turistlerin potansiyeline güvenilerek sergi, festival ve panayır gibi çeşitli etkinlikler düzenlenir⁷⁸. Bu etkinliklere ‘‘Alaçatı Ot Festivali’’ örnek verilebilir.

Turizm faaliyetlerinin bölgelerarası ekonomik gelişme üzerinde ciddi katkıları bulunmaktadır. Bir bölgede turizm faaliyetlerinin yoğunlaşmaya başlamasıyla o bölgede ulaşım olanakları, elektrik, su vb. altyapı hizmetleri; alışveriş

⁷⁶ Dilek Sarsın Kaya, ‘‘Turizm Sektörü’’ Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü, 2016, https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/sr201606_turizmsektoru.pdf, (E.T. 13.03.2017)

⁷⁷ Ali Çımat, Ozan Bahar, ‘‘Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme’’, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:3, Sayı:6, 2003, s.2.

⁷⁸ Erdoğan, a.g.e., s.182.

ve eğlence merkezleri artmaya başlar. Gerçekleşen bu faaliyetler, o bölgede yaşayan topluma sosyal ve ekonomik anlamda önemli faydalar sağlar⁷⁹.

Bir ülke ya da yöreye gelen turistlerin yaptıkları harcamalar turizmin ekonomik anlamda temel önemidir. Turistlerin gittikleri yerlerde yaptıkları harcamalar ülkeye ve yerel halka katkı sağlamaktadır. Turizm aracılığıyla gelişmiş ekonomilerden diğer ekonomilere değer aktarımı gerçekleşmektedir⁸⁰.

1.4.Turizmin Özellikleri

Turizm kavramının özellikleri ele alınırken hem temel tanımlar hem de sektörel farklılıklar baz alınmalıdır. Temel tanımlar ile ilgili olarak turizm kavramını belirleyen beş temel özellik bulunmaktadır. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir⁸¹;

- Turizm, insanların yaşadıkları yerden farklı bir yere yaptığı seyahatler ve konaklamalardan oluşur.
- Turizm faaliyetlerinde amacı ve şekli ne olursa olsun iki önemli unsur vardır. Bunlar; bir yere seyahat edilmesi ve seyahat edilen yerde tüm etkinlikleri içeren konaklama faaliyetinin gerçekleştirilmesidir.
- Gerçekleştirilen seyahat faaliyetinin sürekli ikamet edilen ve çalışılan yerin dışına gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu faaliyetler, ziyaret edilen bölgede ticaretin gelişmesini ve ekonominin canlanmasını sağlar.
- Seyahat süresi uzun olmamaktadır. Yola çıkılmadan önce ne kadar süre kalınacağı planlanmıştır.
- Gidilen yere orada para kazanma ve devamlı kalma amacı olmaksızın gidilmektedir.

Turizmin temel özelliklerinde yer değiştirme, gidilen yerde uzun süreli olmayacak şekilde kalma ve gidilen yere iş amaçlı gitmeme konuları üzerinde

⁷⁹ Ozan Bahar, “Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Ekonomik Açıdan Yeri ve Önemi”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:19, 2007

⁸⁰ Zengin, a.g.e., s.104.

⁸¹ Erdoğan, a.g.e., s.13-14

durulmuştur. Hizmet sektörünün kollarından biri olan turizm, sektörel açıdan da farklı özelliklere sahiptir. Bu özellikler şöyle sıralanabilir⁸²;

- Konaklama, ulaştırma, yeme-içme ve eğlenme gibi alanlarda arzın sağlanması için yapılan yatırımlar yüksektir. Örneğin; bir otel, inşa edilme fikrinden faaliyete geçtiği sürece kadar ciddi bir maddi yatırım gerektirmektedir.
- Turizm sektöründe tatil yoktur. Haftanın 7 günü ve günün 24 saati hizmet vermektedir.
- Turizm sektöründe hizmetin üretimi ve tüketimi soyut birer faaliyet olarak görülmektedir. Aynı zamanda üretim ve tüketim eş zamanlı gerçekleşmektedir.
- Tüketici tercihi devamlı olarak değişkenlik göstermektedir. Moda, zevk ve alışkanlıkların kısa sürede değişim göstermesi turizm arzını da etkilemektedir. Turistik ürünler oluşturulurken hem bu değişikliklere uygun olması hem de belirli gruplara (yaş, cinsiyet vs.) göre düzenlenmesi önem kazanmaktadır.
- Turizm sektörü emek yoğunudur. Bilet alma ve rezervasyon gibi işlemlerin çoğu teknolojik ortamda gerçekleşiyor olsa da ulaşım ve konaklama esnasında insan gücüne ihtiyaç vardır.
- Turizm sektöründe bireyin hizmeti alabilmesi için hizmete gitmesi gerekmektedir. Örneğin; otele rezervasyon yaptıran kişi otelin sunduğu hizmetten faydalabilmek için otele gitmesi gerekmektedir.
- Turizm hizmetinin stoklanabilme ve hukuken korunma gibi bir özelliği bulunmamaktadır.

Sektörel açıdan turizmin özellikleri incelendiğinde diğer sektörlerden farklı yönlerinin olduğu görülmektedir. Çalışma süresi, hizmetten faydalanılma şekli, yatırım maliyeti ve stoklanamama gibi özellikler turizmin sektörel açıdan ayırt edici özellikleridir.

⁸² Kozak, Kozak, Kozak, **a.g.e.**, s.66-67-68-69.

1.5. Uluslar Arası Turizm Hareketleri

Turizm sektörü devamlı olarak gelişme göstermektedir. Teknolojinin ilerlemesiyle çalışma sürelerinde yaşanan kısalma, ulaştırma ağlarının geliştirilmesi ile sürat, konfor ve güvenlik seviyelerinin artması, yoğun iş temposu ve şehir hayatından kaçma isteği, ortalama yaşam süresinin uzaması gibi sebepler kişilerin turizm hareketine katılmasında etkili olmuştur⁸³.

2016 yılında dünya ekonomisi %2,9 civarında büyüme kaydederken⁸⁴, dünyada seyahat hareketlerinde ise %4 oranında bir artış yaşanmıştır⁸⁵.

Tablo 2. *Uluslar Arası Turist Sayılarının İlk On Ülkeye Göre Yıllar İçerisindeki Değişimi*

Sıra	Ülke	2005	2010	2014	2015
1	Fransa	76,0	76,8	83,7	84,5
2	ABD	49,4	59,7	75,0	77,5
3	İspanya	55,6	52,7	64,9	68,2
4	Çin	46,8	55,7	55,6	56,9
5	İtalya	36,5	43,6	48,6	50,7
6	Türkiye	20,3	27,0	39,8	39,5
7	Almanya	21,5	26,9	33,0	35,0
8	Birleşik Krallık	30,0	28,3	32,6	34,4
9	Meksika	21,9	22,4	29,3	32,1
10	Rusya Federasyonu	19,9	20,3	29,8	31,3

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü, 2016

2005, 2010, 2014 ve 2015 yıllarında uluslar arası turist sayıları incelendiğinde; Fransa'nın on yıllık süreçte birinci sıradaki yerini koruduğu görülmektedir. Fransa'nın ardından 2005 yılında kayıp yaşayan; fakat devamında ikinci sıradaki yerini koruyan ABD gelmektedir. 2010 yılında üçüncülüğü Çin'e kaptıran İspanya, 2005, 2014 ve 2015 yıllarında üçüncü sırada yer almaya devam etmiştir. İtalya, on yıllık süreçte 5. Sıradaki yerini korumuştur. 2010 yılı itibariyle Türkiye, Almanya'nın önüne geçerek 6. Sıraya yerleşmiştir.

⁸³ Düriye Bozok, "Türkiye'ye Yönelik Uluslar arası Turizm Talebinin Yapısal Analizi ve Gelişme Stratejileri", T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir, 1996, s.40.

⁸⁴ TÜSİAD, "2017 Yılına Girerken Türkiye ve Dünya Ekonomisi", Ekonomik Araştırmalar Bölümü, 2017, s.4

⁸⁵ UNWTO, "World Tourism Barometer", Cilt: 15, 2017, s.1.

Uluslar arası turist sayıları ile ilişkili olarak turizmde elde edilen gelirlerde değişimler yaşanmıştır⁸⁶. 2005 yılında 680 milyar dolar⁸⁷ olan turizm gelirleri 2015 yılına gelindiğinde 1260 milyar dolara ulaşmıştır⁸⁸.

Tablo 3. Uluslar Arası Turizm Gelirinin İlk On Ülkeye Göre Yıllar İçerisindeki Değişimi (\$)

Sıra	Ülke	2005	2010	2014	2015
1	ABD	81.7	103.5	191.3	204.5
2	Çin	29.3	45.8	105.4	114.1
3	İspanya	47.9	52.5	65.1	56.5
4	Fransa	42.3	46.3	58.1	45.9
5	Birleşik Krallık	30.7	30.4	46.5	45.5
6	Tayland	10.1	19.7	38.4	44.6
7	İtalya	35.4	38.8	45.5	39.4
8	Almanya	29.2	34.7	43.3	36.9
9	Hong Kong (Çin)	10.2	23.0	38.4	36.2
10	Macao (Çin)	7.7	-	42.6	31.3

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü, 2016

Amerika Birleşik Devletleri, 10 yıllık süreçte turizmde en fazla geliri elde eden ülke olmuştur. 2. Sırada ise 2014 ve 2015 yıllarında yükselişe geçerek İspanya'nın önünde yer alan Çin bulunmaktadır. İspanya 2005 ve 2010 yılları arasında turizmde en fazla gelir elde eden 2. Ülke konumundayken 3. Sıraya gerilemiştir. Uluslar arası turist sayısı en yüksek olan ülke Fransa ise 10 yıllık süreçte 3. Sıradan 4. Sıraya gerilemiştir. 2005 yılında Türkiye, Avusturya ve Avusturya gibi ülkeler listede yer alırken 2015 yılında bu ülkelerin yerine Çin'den iki şehir listeye girmiştir. 2015 yılında Tayland önemli bir artış yakalamıştır ve 10 yıllık süreçte en çok geliri elde etmiştir.

Otellerin doluluk oranları, turizm hareketleri için önemli belirleyicilerden biridir. 2016 yılına ait otel dolulukları incelendiğinde ilk sırada %77.7 ile İrlanda'nın bulunduğu görülmektedir. İrlanda'nın ardından %77.2 ile İngiltere ikinci, %74.7 ile Macaristan üçüncü, %74 ile İspanya dördüncü, %73.8 ile Malta beşinci, %73.5 ile

⁸⁶ Kozak, Kozak, Kozak, a.g.e., s.191.

⁸⁷UNWTO, "Tourism Highlights 2006 Edition", 2006, <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284413492> (E.T. 20.03.2016)

⁸⁸UNWTO, "Tourism Highlights 2016 Edition", 2016, <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418145> , (E.T. 20.03.2017)

Avusturya altıncı, %72.5 ile Çekya yedinci, %71.3 ile Polonya ve Hollanda'da sekizinci sırada yer almaktadır⁸⁹.

Turizmin ekonomik anlamda fayda sağlaması ve hızlı gelişen bir pazar olması nedeniyle tüm ülkeler bu sektörden pay almak istemektedirler. Bunun için çeşitli stratejiler ve politikalar geliştirerek küresel pazardaki rekabetin de artmasını sağlarlar⁹⁰. Ayrıca, gayri safi yurt içi hasılabın da %10'luk bir dilimini temsil etmektedir⁹¹. Bu sebeplerle turizm, ülkeler için önemli bir sektördür.

⁸⁹Bloomberg, “**Otel Doluluk Oranı 2016’da Geriledi**”, 2017, <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1978986-otel-doluluk-orani-2016da-geriledi> , (E.T. 20.03.2017)

⁹⁰ Kozak, Kozak, Kozak, **a.g.e.**, s.192.

⁹¹ World Travel & Tourism Council, “**Identifying the Critical Material Issues for Travel&Tourism**”, <https://www.wttc.org/research/other-research/identifying-the-critical-material-issues-for-travel-tourism> , (E.T. 20.03.2017)

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL HALKIN ALGI VE TUTUMU İLE TURİZM İLİŞKİSİ

2.1. Turizmin Etkileri

Turizm faaliyetleri turisti, yerel halkı, turizm sektöründe istihdam edenleri, turist kabul eden ve gönderen ülkeleri etkileyen karmaşık bir olay özelliği taşımaktadır⁹². Bir bölgede turizme yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi yerel halk ve turist etkileşiminin en üst seviyede olması, turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel açılardan olumlu etkilerinin artırılması, olumsuz etkilerinin ise olabildiğince azaltılmasıyla mümkün olabilir⁹³. Potter, turizmin etkilerini 9 adımdan oluşan bir yapı ile açıklamıştır. Bu adımlar şu şekildedir⁹⁴;

- **1. Adım:** Turizm gelişiminin şartlarının incelenmesi
- **2. Adım:** Gelişim devam eder/devam etmezse turizm bölgesi ya da alanı için gelecek planı hazırlanması
- **3. Adım:** Turist gelişimi niteliğinin incelenmesi
- **4. Adım:** Eğer gelişim devam ederse, ne zaman gerçekleştiği ve ne olduğu ile ilgili gelecek tahmini yapılması
- **5. Adım:** 2. ve 4. Adım arasındaki nitel ve nicel farklılıkların tanımlanması
- **6. Adım:** Olumsuz etkilerin azaltılması için iyileştirme/hafifletme yöntemlerinin önerilmesi
- **7. Adım:** Etkilerin analiz edilmesi ve etkilerin karşılaştırılması
- **8. Adım:** Sonuçların bildirilmesi
- **9. Adım:** Karar verilmesi.

⁹² Mehmet Cevdet Altunel, “Yerel Halkın Turizmin Gelişmesine Verdiği Desteği Etkileyen Faktörlerin Sosyal Değişim Teorisi Açısından İncelenmesi: Alaçatı Örneği”, T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s.11.

⁹³ Erol Duran, “Yerel Halkın Sürdürülebilir Turizm Gelişimine Yönelik Tutumları: Bozcaada Örneği”, Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:3, 2013, s.77.

⁹⁴ Stephen J. Page, **Tourism Management: Managing for Change (Third Edition)**, Elsevier, 2009, s.477.

Potter, yaptığı bu çalışmayla turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini ele almıştır⁹⁵. Bazı araştırmacılar turizmin etkilerini ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan incelerken; bazı araştırmacılar ise sosyal kategorisini ikiye ayırmaktadır. Böylece turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerine ek olarak kültürel etkileri de incelenmektedir⁹⁶. Bu bölümde turizmin etkileri de dört ana başlık altında incelenecektir.

2.1.1. Turizmin Ekonomik Etkileri

Turizm ödemeler dengesine, gelire, alt ve üst yapı gelişimine, kendisiyle ilişkili diğer sektörlerle, istihdama ve bölgesel kalkınmaya olumlu katkılar sağlamaktadır⁹⁷. Turizmin ekonomik anlamda sağladığı katkı, bölge halkının turizme yönelik yaklaşımlarını da olumlu etkilemektedir⁹⁸.

Turizm bölgesine seyahat eden turist sayılarında artış yaşanması konaklama, yeme-içme tesisleri ve rekreasyon alanlarının yanı sıra diğer altyapı yatırımlarına ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Bu yatırım ihtiyacı turizm sektörünün diğer sektörler ile iş birliği kurmasını sağlamaktadır. Kurulan iş birliği sonucu, ekonomik canlanma ve istihdam artışı gibi önemli ekonomik faaliyet gerçekleşmektedir⁹⁹.

Birçok faaliyet koluyla ilişkili olan turizm sektöründen elde edilen gelirler, diğer mal ve hizmetlerin tüketimine ve ihracatına imkan sağlamaktadır. Yani turist farklı bir ülkeyi ziyaret ettiğinde yaptığı harcamalar sadece turizm sektörünün içerisinde yer alan kişilere değil, turistler tarafından harcama yapılan diğer sektörlerle de gelir sağlamaktadır. Turizm harcamaları çarpan etkisiyle kendisinden çok daha fazla gelir elde edilmesine olanak tanır¹⁰⁰.

⁹⁵ Page, **a.g.e.**, s.477.

⁹⁶ Sandra María Sánchez Cañizares, Julia M. Núñez Tabales, Fernando J. Fuentes García, “**Local Residents’ Attitudes Towards the Impact of Tourism Development in Cape Verde**”, *Tourism & Management Studies*, 10(1), 2014, s.88.

⁹⁷ Kozak, Kozak, Kozak, **a.g.e.**, s.110

⁹⁸ Ekrem Tatoğlu, Fuat Erdal, Hüseyin Özgür, Sedat Azaklı, “**Resident Perceptions Of The Impact Of Tourism In A Turkish Resort Town**”, *Leisure Sciences*, 1998, s.746.

⁹⁹ Kozak, Kozak, Kozak, **a.g.e.**, s.110

¹⁰⁰ Muhsin Kar, Ebru Zorkirişçi, Metin Yıldırım, “**Turizmin Ekonomiye Katkısı Üzerine Ampirik Bir Değerlendirme**”, *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2004, s.90.

Turizmin gelişmesi için gerekli potansiyele sahip olmasına rağmen endüstriyel anlamda yeterli kaynağı olmayan bölgeler için teşvik eden ve destekleyen politikaların oluşturulması bölgenin turistik yönden kalkınması için önemlidir. Ayrıca ekonomik kalkınmada da bölgenin bir rol üstlenmesine yardımcı olur. Bu konu ile ilgili “Doğu Anadolu Turizm Odaklı Bölgesel Kalkınma Projesi” örnek verilebilir¹⁰¹. Bu projede, turistlerin deniz, kum ve güneş tatillerinin ötesinde farklı arayışlar içerisinde olması durumu temel alınarak bölgede kış turizmi faaliyetlerinin geliştirilebileceği belirtilmiştir. Projenin uluslar arası anlamda bölgeye değer katması fikri üzerinde durulmuştur. Bunun için de “Kış Olimpiyat Oyunları Organizasyonu” gibi büyük çaplı bir etkinliğin bölge için önemli bir fırsat olacağından bahsedilmiştir. Projenin ilgi çekecek şekilde gündeme getirilmesinin ve uluslar arası düzenlemelerin yapılmasının, bölgenin kalkınmasına ve dünya çapında tanınmasına katkı sağlayacağı savunulmuştur. Bu sayede olimpiyat sonrasında da dünya çapında birçok turist bölgeye gelebileceği düşünülmektedir¹⁰².

Bir ülkenin kırsal veya nispeten yoksul bölgelerinde turizmi geliştirme faaliyetleri ile gelişmiş ve gelişmemiş bölgeler arasındaki dengesizliği azaltmak amaçlanır. Turizm sektörü genişlediğinde, yeni gelirler hedef bölgenin ekonomisine akar. Böylece yeni iş sahaları yaratılır ve gelir artar. Turizm aracılığıyla bölgesel kalkınma düzeyi genellikle bölgesel ekonomi içindeki sanayi entegrasyonun ve ekonomik sızıntının derecesine bağlıdır. Turizm daha dengeli bir bölgesel gelişmeyi desteklemek için araç olarak kullanılabilir. Çünkü turizmin büyümesi, gelişmiş ve gelişmemiş bölgeler arasındaki farkı azaltabilir¹⁰³.

Turizmin ekonomik kalkınmaya olan etkilerini belirleyebilmek için, turizm gelirlerinin GSMH içindeki oranının incelenmesi gerekir. Özellikle gelişmiş batı toplumlarında turizmden yüksek gelir elde edilmesine rağmen, GSMH içinde turizm gelirleri düşük bir paya sahiptir. Gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında gelişmekte olan

¹⁰¹ Bedriye Tunçsiper, Gülay Ö. Yılmaz, “Yerel Ekonomik Kalkınma Sürecine Turizm Sektörünün Etkisi”, T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:24, 2009, s.56.

¹⁰² İTO, “Doğu Anadolu Turizm Odaklı Bölgesel Kalkınma Projesi ve Kış Olimpiyatları Araştırması”, İTO Yayınları, İstanbul, 2005, s.13.

¹⁰³ Cevat Tosun, Dallen T. Timothy, Yüksel Öztürk, “Tourism Growth, National Development and Regional Inequality in Turkey”, Journal of Sustainable Tourism, Cilt: 11, No:2-3, 2003, s.142.

ülkelerde bu oran daha yüksek çıkmaktadır. Bu durum gelişmiş ülkelerin ekonomisi ile ilgilidir¹⁰⁴.

Altyapı tesisleri, hem bölge halkı hem de o bölgeyi ziyaret edecek insanlar için önemlidir. Altyapı çalışmaları yetersiz olan bir bölgenin turizm merkezi olması zordur. Yaşadıkları yerden farklı bir yere gidecek ve günlük hayatındaki rutin olaylardan uzaklaşmak isteyen insanlar, alt yapının yeterli düzeyde bulunmasını isteyeceklerdir¹⁰⁵. Bu noktada turizm, alt yapı çalışmalarının zorunlu bir hale gelmesini sağlayacaktır. Turizmin altyapı çalışmalarına etkilerine Alanya örnek gösterilebilir. Turizmden elde edilen gelirle hem gerekli olan hem de turizmin gerektirdiği alt yapı ihtiyaçları karşılanmış, Alanya'ya birçok kentten daha önce kanalizasyon ve arıtma tesisleri yapılmıştır¹⁰⁶.

Turizm, arazi ve bazı mal ve hizmet fiyatlarında değişiklik yaşanmasına neden olur. Bir bölgede turizm faaliyetleri geliştiğinde o bölgede arazi fiyatlarında da artışlar meydana gelmektedir. Yaşanan bu artış en fazla bölge halkını etkilemektedir. Öte yandan mal ve hizmet fiyatlarında aşırı artış gerçekleşebilmekte ve bu artış bölgesel enflasyona neden olmaktadır¹⁰⁷.

Alanya örneğinde görüldüğü gibi turizmin ekonomik anlamda olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bölgesel enflasyon, bu olumsuz etkilerden biridir. Bölgesel enflasyon haricinde fırsat maliyeti, turizme bağımlı olma, mevsimsel dalgalanma, yabancı işgücü ihtiyacı ve dış alımlarda artış meydana gelmesi de turizmin ekonomik anlamdaki olumsuz etkilerine dahil edilebilir¹⁰⁸.

Fırsat maliyeti, kaynak kıtlığı ile karşı karşıya olan ülkelerin kaynaklarını turizmden daha fazla kazanç sağlayabilecekleri sektörlerde kullanmalarıyla elde

¹⁰⁴ Nagihan Oktayer, Nazan Susam, Murat Çak, “**Türkiye’de Turizm Ekonomisi**”, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 2007, s.28.

¹⁰⁵ Toskay, **a.g.e.**, s.192

¹⁰⁶ Ayhan Akış, “**Alanya’da Turizm ve Turizmin Alanya Ekonomisine Etkisi**”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2007, s.16

¹⁰⁷ Oktayer, Susam, Çak, **a.g.e.**, s.29.

¹⁰⁸ Kozak, Kozak, Kozak, **a.g.e.**, s.120-121

edecekleri gelir olarak ifade edilebilir¹⁰⁹. Turizmi geliştirmek isteyen ülkeler ilk olarak, ellerinde bulunan kıt kaynakların hangi sektöre yatırılması konusunda karşılaştırma yapmalıdır. Tercih edilen herhangi bir sektör için kaybedilen diğer fırsatların belirlenmesi gerekir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler, ellerinde bulunan kıt kaynakları daha çok gelir elde edebilecekleri alanlara yatırmak varken daha az verim elde edecekleri turizme yatırırlarsa kaynaklarını boşa kullanmış olurlar. Bu konuda Ege ve Akdeniz kıyılarındaki verimli tarım arazileri örnek verilebilir. Arazilerin turizme tahsis edilmesi, bu bölgelerde üretilen tarım ürünlerinin ithal edilmesine neden olmuřtur¹¹⁰.

Turizmin mevsimsel özelliği ülkede enflasyona neden olmaktadır. Yılın belli dönemlerde yoğunlaşan turizm talebine karşı turizm arzında hemen artış görülmez. Arzın artışı daha uzun bir sürede gerçekleşir. Bu yüzden, miktar açısından dengeye gelemeyen turizm sektörü, fiyatlarda artış olması nedeniyle dengeye ulaşır ve bu artışlar ekonominin tümünü etkiler¹¹¹. Turizmin mevsimsel özelliği istihdam açısından da önemli sorunlar oluşturmaktadır. Turizm sektöründe istihdam eden kişiler mevsimsel istihdam sıkıntısı yaşamakta ve sezon sonunda istemediği halde işsiz kalabilmektedir. Sık iş değiştirme durumundan dolayı kariyer planı yapması da zorlařmaktadır¹¹².

Turistlerin ithal ürün tüketmesi, yerel halkın bu ürünlere özenmesi, turizm yatırımlarında ithal malzemelerin kullanımı ve yabancı sermayeli turizm işletmelerinin yabancı personeline yaptığı kâr ve ücret transferi dövizin ülke dışına çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum dövizden elde edilecek kazancın yüksek olmaması sonucunu ortaya çıkarmaktadır¹¹³.

¹⁰⁹ Mesut Albeni, Utku Ogun, “Antalya Turizminin Türk Turizmi İçerisindeki yeri ve Krizlerin Antalya Turizmi Üzerindeki Etkileri” , Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt: 10, Sayı: 2, 2015, s.97.

¹¹⁰ Kozak, Kozak, Kozak, a.g.e., s. 122-123

¹¹¹ Cengizhan Yıldırım, “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri”, T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2005, s.43.

¹¹² Özgür Devrim Günel, “Mevsimsellik, Mevsimlik İstihdam ve Örgütsel Bağlılık: Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma”, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, 2009, s.201.

¹¹³ Oktayer, Susam, Çak, a.g.e., s.127.

2.1.2. Turizmin Kültürel Etkileri

20. yüzyılın büyük bir bölümünde, turizm ve kültür destinasyonların ayrı yönleri olarak görülmüştür. Kültürel kaynaklar büyük ölçüde yerel halkın eğitim seviyesi, yerel veya ulusal kimliğin desteklenmesi ile ilişkili olarak destinasyonların kültürel mirasının bir parçası olarak görülüyordu. Turizm ise günlük hayattan ve alışkın olunan kültürden uzaklaşarak gerçekleştirilen boş zaman aktivitesi olarak değerlendiriliyordu. Bu durum, kültürel varlıkların turistlerin bölgeye gelmesindeki etkisi ile 20. yüzyılın sonuna doğru değişmiştir. Özellikle, 1980’den bugüne kadar “kültürel turizm” birçok destinasyon için ekonomik gelişmenin ana kaynağı gibi görülmüştür¹¹⁴.

Kültürel turizm ekonomik gelişmenin yanı sıra, farklı kültürlere sahip olan toplumların birbirlerinin kültürel farklılıklarını anlamalarına ve karşılıklı olarak etkileşim içerisinde bulunmalarına katkı sağlamaktadır¹¹⁵. Bir ülkede var olan kültürel değerler başka bir kültüre ait insanların o ülkeye seyahat etmelerine ve o kültürü tanımalarına yardımcı olur. Turistlerin bölgeye gelmesini sağlayan kültürel değerler şu şekilde sıralanabilir¹¹⁶;

- Sanat, Müzik ve Tiyatro
- El İşleri
- Dil ve Edebiyat
- Tarih, Miras ve Gelenek
- Dini festivaller
- Mimari
- Arkeolojik Alanlar ve Müzeler
- Gastronomi
- Tamamlayıcı ya da Yan Kültürler

¹¹⁴ OECD, “The Impact of Culture on Tourism”, 2009, http://www.liaa.gov.lv/files/liaa/attachments/turisms/petijumi/OECD_Tourism_Culture.pdf , (E.T. 03.04.2017)

¹¹⁵ Kozak, Kozak, Kozak, a.g.e., s.127

¹¹⁶ Geoffrey Wall, Alister Mathieson, **Tourism: Change, Impacts and Opportunities**, Pearson Prentice Hall, 2006, s.261.

Turizm faaliyetleri bazı bölgelerin örf ve adetlerini hatırlamalarını sağlar. Çünkü bir bölgeye kültürel amaçla gelen turistler, o bölgenin kültürel dokularını tanımak isterler. Bu sebeple de kültürel turizmi geliştirmek isteyen bölgeler, unutulmuş örf ve adetlerini hatırlama ve yeniden değerlendirme ihtiyacı duyarlar¹¹⁷. Örneğin, Tunus ve Kıbrıs'ta dokumacılık, nakış, çanak çömlekçilik ve mücevherat yapımı tekrar canlandırılmıştır. Aynı şekilde Malta, turizm faaliyetleri sayesinde örgü, cam yapımı ve folk dansları gibi unutulmuş değerlerini yeniden hatırlamıştır. Batı Afrika'da oymacılık turistlerle beraber önem kazanmış ve bu durum Afrikalı sanatçıların geleneksel modellerle yeni fon ve stil geliştirmelerini sağlamıştır¹¹⁸.

Turizm bazı bölgelerde örf ve adetlerin korunmasını sağlarken bazı bölgelerde de örf ve adetlerin ticari amaçlarla unutulmasına neden olabilir. Örneğin, Cumalıkızık köyünün yerel mutfağı ve otantik özellikleri turizmden önce korunurken turizm faaliyetleri geliştikten sonra bu değerlerden ödün verilmeye başlanmıştır. Daha fazla kâr elde edebilme isteği, turistleri bölgeye çeken değerlerin zarar görmesine neden olmuştur¹¹⁹.

MacNaught (1982) turizmin kültürel etkileri konusunda belirlenmiş 6 negatif etkiyi listelemiştir. Bunlar¹²⁰;

- Turistin uluslar arası anlayışı teşvik etmek için bir şey yapmaması,
- Ağırlama zorluğunun zamanla kabul edilemez olması,
- Turizm endüstrisinde çalışma şartlarının genellikle insancıl olmaması,
- Turistlerin yerel halk üzerinde istenmeyen yıkıcı etkilerinin olması,
- Turizmin yerel olan kültürel ifade biçimini zorlaştırması,
- Turizm endüstrisinin toplum hayatını olumsuz etkilemesidir.

¹¹⁷ Ahmet Gürbüz, "Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma", Teknoloji, Sayı: 1-2, 2002, s.53.

¹¹⁸ Selin Korkmaz, "Turizmin Ekonomik ve Sosyal Etkileri", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 46, 1996, s.407

¹¹⁹ A. Uslu, T. Kiper, "Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı", Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt:3, Sayı:3, 2006, s.306.

¹²⁰ Chris Ryan, "Recreational Tourism: Demand and Impacts", Channel View Publications, 2003, s.268

Kültürel değişim, farklı kültürlerin temsilcileri arasındaki saygı ve anlayışı geliştirmek için uzun süreli etkileşimleri zorunlu kılar. Turistlerin gittikleri yerde kısa süreli kalmaları, dil engelleri ve ekonomik statü farklılıkları yerel halk ve turistler arasında yüzeysel ve dengesiz bir ilişkiye neden olmaktadır. Turistler genellikle rahat, mutlu ve engelleri kaldırmaya isteklidir; fakat yerel halk turistlere bu rahatlığı sağlayabilmek için çalışmak zorundadır. Bu nedenlerden dolayı kültürel etkileşim konusunda sorunlar yaşanabilmektedir¹²¹.

Kültürel etkileşimin az olması kadar fazla olması da sorun teşkil etmektedir. Bu sorunlardan biri; özendirme etkisidir. Özendirme etkisi, yerel halkın ziyaretçi davranışlarını taklit etmelerini ve onların sahip oldukları materyallere sahip olmak için can atmalarını açıklamak için turizmde yaygın olarak kullanılan bir kavramdır. Çok sayıda turizm metni, davranış kalıplarındaki değişikliklerin yalnızca turistleri gözlemleyerek ortaya çıkabileceğini öne sürmektedir. Bu duruma özellikle gençler duyarlıdır ve gelen turistlerin kıyafetlerini, dillerini ve alışkanlıklarını taklit etmeye çalışmaktadırlar. Çünkü bunları heyecan verici alternatifler olarak görürler¹²². Sonuç olarak da kültürel değerlerinden uzaklaşmaya başlarlar.

2.1.3. Turizmin Sosyal Etkileri

Turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği bölgelerde turizmin yarattığı sosyal etkiler önemlidir. Sosyal yapı tarafından özümsemeyecek veya kabul edilemeyecek durumlar bölgede turizm faaliyetlerine zarar verebilir. Bu nedenle, turizm olgusu aracılığıyla karşılıklı etkileşim içerisinde bulunan insan gruplarının kendilerine ait gelenekleri, görenekleri, yaşam standartları, nüfus ve kültürel özellikleri, folklor ve değer yargıları sosyal etkiler çerçevesinde değerlendirilmelidir¹²³.

Bir bölgede turizm faaliyetlerinde yaşanan gelişim, istihdam ve girişimcilik faaliyetlerini de olumlu olarak etkilemektedir. Bu sayede o bölgede yaşayan halkın iş

¹²¹ Adriana Budeanu, “**Impacts and Responsibilities for Sustainable Tourism: A Tour Operator’s Perspective**”, Journal of Cleaner Production, 2005, s.91.

¹²² Stroma Cole, **Tourism, Culture and Development: Hopes, Dreams and Realities in East Indonesia**, Channel View Publications, 2008, s.20.

¹²³ Ayşen Civelek, “**Turizmin Sosyal Yapıya ve Sosyal Değişmeye Etkileri**”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, Cilt:13, Say:1-2, 2010 s.333.

alanı genişlemekte ve halk daha iyi yaşam standartlarına sahip olabilmektedir. Ayrıca turizm, kadınların iş hayatına katılması için de önemli fırsatlar oluşturmaktadır¹²⁴.

Birçok bilim insanı turizmin gelişiminde kilit sosyal etkilerin bulunduğunu düşünmektedir. Bu etkiler şöyle sıralanabilir¹²⁵;

- Turizm, turizm kavramı ile ilişkili olan ya da olmayan toplumların iç yapısını değiştirir.
- Turizm, yerel halkın karar verme özelliğini elinden alan sömürgeci bir yapıya sahiptir.
- Düşük ya da orta düzeyde turizmin gelişiminin yararlı olma ihtimali daha yüksektir.
- Turizmde istihdam, cinsiyete dayalı ayırım olmaksızın esnek çalışma modelleri talep etmektedir.
- Büyük ölçüde ekonomik bağımsızlık imkanı veren turizmde kadınlar için fırsatlar daha fazladır.
- Turizm yeni fırsatların sağlanmasına ve toplumsal değişimlere ön ayak olmaktadır.
- Maliyet merkezleri (Örn. Kanalizasyon Sistemi) için yatırım yapmak yerine kâr merkezleri (Örn. Yüzme Havuzları) için yatırım yapılması tercih edilir.
- İstihdam olanakları ve ziyaretçilerin varlığı gençleri turizm gelişiminin olduğu yerlere çeker.
- Turizm altyapıda iyileştirmeler yaparak yaşam kalitesini artırır.
- Turizm bir yandan sosyo-ekonomik katkılar sağlarken bir yandan da sömürme ve sosyal uyuşmazlığı kuvvetlendirir. Sıkışıklık ve aşırı kalabalık en büyük problem olur.

Turistler bir bölgeye gittiğinde o bölgede yaşayan yerel halkın kültürünü, düşünce yapısını, davranış kalıplarını, giyimlerini, yaşam şekillerini, bireysel

¹²⁴ Cevdet Avcıkurt, **Turizm Sosyolojisi: Genel ve Yapısal Yaklaşım**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2015, s.64

¹²⁵ Paul Brunt, Paul Courtney, “**Host Perceptions of Sociocultural Impacts**”, Annals of Tourism Research, Cilt:26, Sayı:3, 1999, s.495

ilişkilerini ve tüketim alışkanlıklarını etkilemektedir¹²⁶. Yaşanan bu etkileşim hem olumlu hemde olumsuz yönde olabilmektedir. Metin ve Koyuncu'nun "Sarp Sınır Kapısı'nın Hopa'da Yaşayan Ailelere Etkileri" adlı çalışmalarında Hopa'da yaşanan olumsuz sosyal etkiler şöyle özetlenmektedir¹²⁷;

- Geleneksel yapıdan uzaklaşmış ve kültürel yozlaşma yaşanmıştır.
- Fuhuş olaylarında artış görülmüştür. Bu nedenle eşler ve çocuklar ile ilgilenme konusunda sorunlar yaşanmaktadır.
- Batum'da kumar turizminin varlığı ekonomik ve sosyal anlamda bireyleri olumsuz etkilemektedir.
- Kadınların ve erkeklerin evlenme yaşında artış görülmektedir. Fuhuş olaylarının yaşanması bu artıştaki önemli bir etkendir. Erkeklerin evlenmeden cinsel ilişkiye girebiliyor olması ailelerin kurulmasını engellemiştir.
- Gençler ve çocuklar eğitimlerini yarıda bırakıp iş hayatına atılmaktadırlar.

Aynı çalışmada yaşanan olumlu sosyal etkilerden de şöyle söz edilmektedir¹²⁸;

- Ensest ilişkiler azalmıştır.
- Kapının açılması istihdamın artışını sağlamıştır.

Turizm sosyal açıdan değerlendirildiğinde çeşitli olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Gösteriş etkisi, kültürel zarar, fuhuşun, suçun ve uyuşturucu kullanımının artması gibi özel konular olumsuz etkileridir. Olumsuz sonuçlar özellikle turistler ile yerel halk arasında büyük kültürel farklılıkların olduğu yerlerde görülebilmektedir¹²⁹. Olumlu etkileri değerlendirildiğinde ise yerel halka yeni bakış açıları kazandırmaları, farklı kültürleri tanımalarını sağlamaları, aile yapısı ve kadın

¹²⁶ Ahmet Tayfun, "Turist Yerli Halk Etkileşimi Üzerine Bir Araştırma", Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, 2002, s.2.

¹²⁷ Osman Metin, Öznur Koyuncu, "Sarp Sınır Kapısı'nın Hopa'da Yaşayan Ailelere Etkileri", Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, 2013, s.27-28.

¹²⁸ Metin, Koyuncu, a.g.e., s.27.

¹²⁹ Peter Mason, **Tourism Impacts, Planning and Management**, Butterworth-Heinemann, Burlington, 2003, s.50.

hakları konusunda değişimler getirmesi, yok olan değerlerin yeniden canlanmasına katkıda bulunmasıdır¹³⁰.

2.1.4. Turizmin Çevresel Etkileri

Turizm ve çevre kavramları birbirleriyle bir bütün halindedirler. Turizm faaliyetleri fiziksel bir çevrede gerçekleşmektedir ve bu çevrede bulunan turistik değerler turistlerin bu bölgeye gelmesini sağlamaktadır. Turizm ve çevre birbiri ile ilişkili olmasına rağmen çatışmacı yaklaşım bu iki kavramın bir çatışma içerisinde olduğunu ileri sürmektedir. Sembolik etkileşimciler bu konuyu çevre ve insan grupları arasındaki etkileşim açısından değerlendirmektedir. Turizm faaliyetlerinin çevre üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri görülebilmektedir. Bu etkilerin doğru bir şekilde yönetimi bölgede turizmin devamlılığı açısından önemlidir¹³¹. Turizmin çevresel anlamda olumlu etkileri aşağıdaki şekilde sıralanabilir¹³²;

- Doğal, arkeolojik ve tarihi alanların korunması,
- Çevre kalitesinin ve değerinin artırılması,
- Altyapı imkânlarının geliştirilmesi
- Çevresel öğelerin ön plana çıkarılmasıdır.

Bu maddelerden de anlaşıldığı üzere, turizmin gerçekleştiği bölgelerde tarihi ve kültürel değerler korunmaktadır. Çünkü bu değerler bölgeye turistin çekilmesinde önemli rol oynamaktadır. Ayrıca çevresel düzenlemelerin öneminin artması ve altyapı imkânları geliştirilmesi hem turistler için hem de yerel halk için önemlidir. Turistler için sağlanan imkânlardan yerel halkta faydalanabilmektedir.

Turizm faaliyetlerinin çevre üzerinde olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bu etkiler aşağıdaki şekilde sıralanabilir¹³³:

¹³⁰ Özge Güdü, “**Turizmin Sosyal ve Kültürel Etkilerinin Turist Rehberleri Tarafından Algılanması-Trabzon’da Bir Uygulama**”, T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2011, s.35.

¹³¹ Avcıkurt, **a.g.e.**, s.55.

¹³² Sibel Mansuroğlu, “**Turizm Gelişmelerine Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Akseki/Antalya Örneği**”, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt: 19, Sayı:1, 2006, s.36

¹³³ Abraham Pizam, Ady Milman, “**The Social Impacts of Tourism**”, Tourism Recreation -Research, Cilt:11, Sayı: 1, 1986, s.31

- Kültürel miras kaynaklarının ve onların kalitelerinin zarar görmesi,
- Hava, su, çöp ve üretim kirliliğinin yanısıra gürültü kirliliği,
- Ekosistemlere zarar verme açısından ekolojik etkiler,
- Fauna ve flora kaybı,
- Kalabalıklaşma ve sıkışıklık,
- Tarım ve ormancılık için toprak kaybı,
- Artan kentleşmedir.

Turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkileri değerlendirildiğinde çevreye zarar verdiği görülmektedir. Bölgeyi ziyaret eden turistlerin çevreye zarar vermesi, turizm nedeniyle trafik sıkışıklığının artması ve şehirlerin doğal yapısına zarar gelmesi yerel halkın turizme bakış açısını olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, turizm nedeniyle çevreye verilen zarar artarsa bu durumdan turistler de etkilenecektir. Tatil tercihlerini çevresel açıdan daha temiz olan bölgelerden yana kullanmak isteyeceklerdir. Çünkü doğa temelli bir bölgeyi ziyaret eden turistler için bölgenin bozulmamış olması önemli bir faktördür¹³⁴.

Turizmin çevre üzerindeki etkileri turizm faaliyetine katılan turistler ile yakın ilişkilidir. Açık hava rekreasyonuna katılan turistlerin çevre üzerindeki etkileri aşağıda bulunan maddelerde özetlenmektedir¹³⁵;

- Etkiler çok boyutludur. Çoğu zaman, etkileri bitki örtüsünün zarar görmesi ya da patikalarda toprak erozyonu olarak düşünmekle birlikte, mikro seviyede de olabilir.
- Kullanım etki yaratmaktadır. En iyi eğitsel çabalara rağmen, insanlar açık hava rekreasyonuna katılım için doğal alanları ziyaret ettiklerinde direkt veya dolaylı olarak çevreyi etkilemektedirler. Direkt etkiler, ziyaretçi davranışının ani sonuçları, toprak sıkışması ve çöpleri içerir. Dolaylı etkiler ise daha sinsi

¹³⁴ İsmet Kaya, “Sürdürülebilir Turizm Kalkınması ve Ülkemiz Açısından Bir Değerlendirme”, T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir, 1997, s.40-41.

¹³⁵ Alan W. Ewert, “Outdoor Recreation and Natural Resource Management: An Uneasy Alliance”, Parks & Recreation, Cilt:34, Sayı:7, 1999, s.58-59

ve birikimlidir. Yaban hayatının yerinden edilmesi, kamp ateşlerinden kaynaklanan kirlilik ve ekolojik "maliyet" içerir.

- Kullanım etkileri zamanla ilişkilidir. Çoğu durumda, rekreasyon alanlarının kullanımından kaynaklanan etkiler erken evrelerde ortaya çıkar. Buna genellikle asimptotik eğri denir.
- Etkinlik türü o etkinlikten faydalanan kişiler kadar önemlidir. Örneğin, geri kalmış yörelerdeki vahşi alanlarda etkiyi azaltmak isteyen yöneticiler ateş yakılmasını ve atları yasaklamaktadır.

Turistler çevre üzerinde yıkıcı etkilere neden olabilmektedir. Rekreasyonel faaliyetler içerisinde bulunan turistlerin neden olduğu zararlar kısa dönemde açığa çıkmaktadır. Geri kalmış yöreler ise bu konu ile ilgili gereken önlemleri almışlardır.

Bölgeye av için gelen turistlerin kontrolsüz bir şekilde avlanmaları da çevreye zarar vermektedir. Yapılan kontrolsüz avlanmalar, yaban hayvanlarının azalmalara ve türlerinin yok olmasına neden olabilmektedir. Genel olarak geçim için ya da illegal bir şekilde avlanma yapılmaktadır. Bu avlanmalar ve etkileri için bazı örnekler şunlardır¹³⁶;

- Avustralya'nın Great Barrier Reef kıyılarında hem ticari hem de rekreasyonel faaliyetlerin birleşiminden dolayı balık sayılarında azalma görülmektedir.
- Hayvan örneklerinin (kabuklar ve mercan) toplanması, Great Barrier Reef, Kızıldeniz, Kenya Sahili ve Galapagos Adaları'nın resif ekosistemlerini önemli ölçüde değiştirmiştir.

Bazı faaliyetlerin çevre üzerindeki etkileri daha az olmaktadır ve bu durum kaynakların harcanmasına neden olmaz. Örneğin, tur otobüsleri kirliliğe ve trafik sıkışıklığına neden olmalarına rağmen seyahat süresince çevreyi daha az

¹³⁶ Wall, Mathieson, **a.g.e.**, s.179.

etkilemektedir; fakat dağda ya da kumullarda bulunan arazi araçlarının çevre üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır¹³⁷.

2.2. Turizmin Gelişimi ve Yerel Halkın Algılarına Yönelik Yaklaşımlar

Bir bölgede yaşayan yerel halkın davranışları üzerinde etkili olan çeşitli faktörler bulunmaktadır. Etkili faktörlerin belirlenmesi, yerel halkın turizme yönelik olumlu ya da olumsuz yaklaşımlarının nedeninin de ortaya koyulmasını sağlamaktadır. Bu nedenle turizmin gelişimine yönelik yerel halkın yaklaşımını belirleyen çeşitli modeller oluşturulmuştur¹³⁸.

Bu bölümde Doxey Tolerans Modeli, Butler Yaşam Döngü Modeli ve Sosyal Değişim Teorisi incelenecektir.

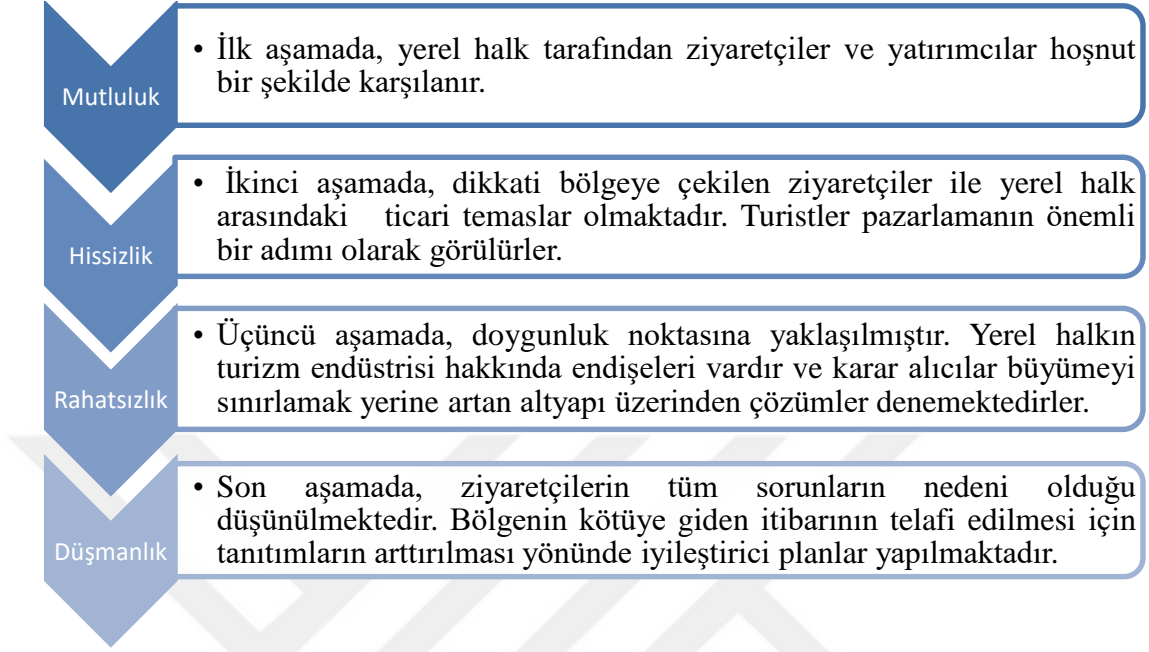
2.2.1. Doxey Tolerans Modeli

Doxey tarafından geliştirilen Tolerans Modeli, turizmin yerel halk üzerindeki sosyal etkilerinin yerel halkın davranışında meydana getirdiği değişimleri ve bu değişimlerin anlaşılmasını temel almaktadır. Bu model, ziyaretçi sayısı ile ilişkili olarak turist ve yerel halk etkileşiminden doğan toplumsal stresin seviyelerini belirlemeye çalışmıştır. Aşağıda yer alan tabloda modelin süreçleri şu şekilde gösterilmiştir;

¹³⁷ Mason, **a.g.e.**, s.54.

¹³⁸ Volkan Altıntaş, “**Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri: Alanya Bölge Modeli**”, T.C. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya, 2010, s.5

Şekil 1. Doxey Irridex Modelinin Aşamaları

Kaynak: Peter E. Murphy, "Tourism: A Community Approach (RLE Tourism)", Routledge, Cilt:4, 2013, s.124.

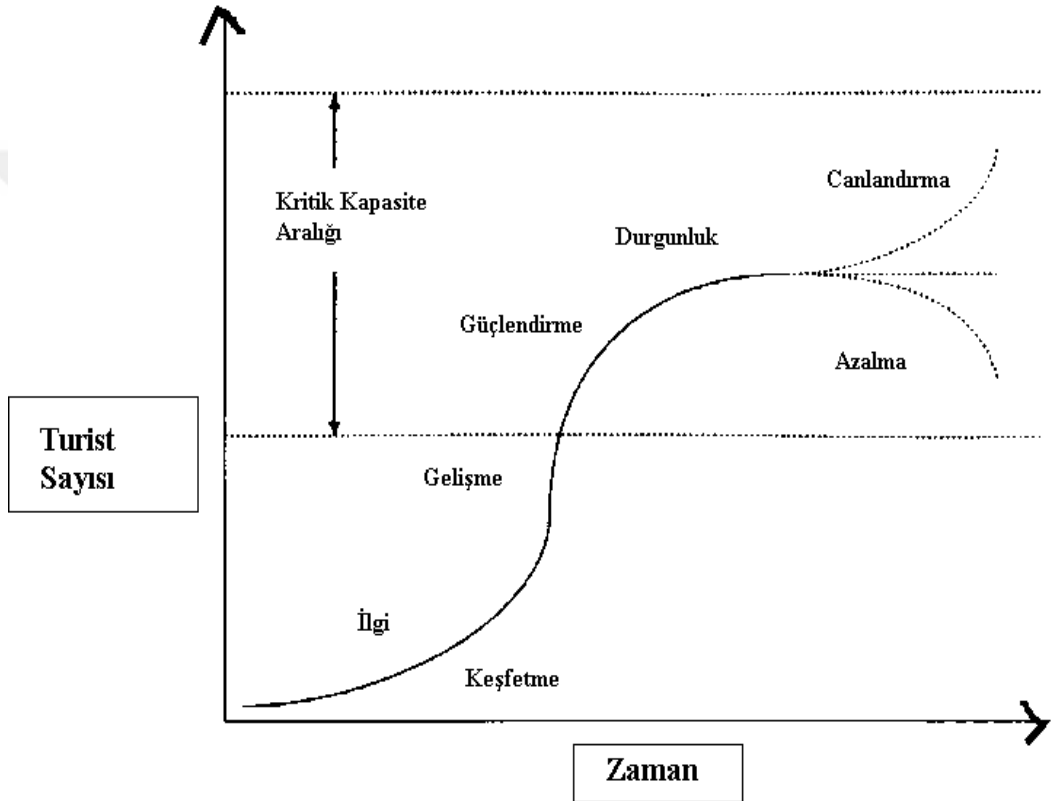
Bu modelde de görüldüğü gibi ilk aşamada yerel halk, turistlerin ve yatırımcıların gelmesinden hoşnuttur. İkinci aşama daha çok ticari ilişkilerin ön planda olduğu aşamadır. Ziyaretçiler turistleri maddi bir kaynak olarak görmektedir. Üçüncü aşama, yerel halkın endişelerinin başladığı aşamadır ve yerel halk bu noktada rahatsızlık duymaya başlamıştır. Son aşama ise yerel halkın turistlere düşmanlık beslediği aşamadır. Bu aşamada yerel halkın yaşanan tüm sorunların turistlerden kaynaklandığını düşünmektedir. Bölgenin imajının düzeltilmesi için planlamalar yapılmaya başlanmıştır.

2.2.2. Butler Yaşam Döngü Modeli

Butler'in 1980 yılında geliştirdiği yaşam döngü modeli, turist sayısı ve zaman ilişkisi ile destinasyonun yaşadığı evrimi açıklamaktadır. Bu evrimin gerçekleştiği

süreç keşfetme, ilgi, gelişme, güçlendirme, durgunluk, canlandırma ve azalma gibi aşamalardan oluşmaktadır¹³⁹.

Şekil 2. Butler Yaşam Döngüsü Modeli

Kaynak: Richard W. Butler, "The Concept Of A Tourist Area Cycle Of Evolution: Implications For Management Of Resources", Canadian Geographer, Cilt:24, Sayı:1, 1980, s.7.

Agarwal (1997), Butler'in yaşam döngüsü modelinin aşamalarını ve bu aşamalarda gerçekleşen durumları aşağıdaki tabloda bulunan şekilde açıklamıştır¹⁴⁰;

¹³⁹ Richard W. Butler, "The Concept Of A Tourist Area Cycle Of Evolution: Implications For Management Of Resources", Canadian Geographer, Cilt:24, Sayı:1, 1980, s.7.

¹⁴⁰ Sheela Agarwal, "The resort cycle and seaside tourism: an assessment of its applicability and validity", Tourism Management, Cilt: 18, Sayı: 2, 1997, s.66.

Tablo 4. Butler Yaşam Döngüsü Modelinin Aşamaları

Keşfetme	<ul style="list-style-type: none">• Az sayıda maceracı turist, kamuya açık olmayan tesisleri ziyaret ediyor.• Ziyaretçiler doğal fiziksel özelliklerle tatil merkezine çekiliyor.• Güzide bir doğanın belirli ziyaretçileri oluyor.
İlgi	<ul style="list-style-type: none">• Yerel sakinlerle gelişmekte olan turizm endüstrisi arasındaki sınırlı etkileşim, temel hizmetlerin sağlanması sonucunu doğurmaktadır.• Artan reklamcılık faaliyetleri mevsimsel farklılıkların bir model olarak tanımlanmasını sağlamaktadır.• Kesin pazar alanı ortaya çıkmaya başlar.
Gelişme	<ul style="list-style-type: none">• Ek turistik tesislerin geliştirilmesi ve arttırılmış tanıtım çalışmaları görülmektedir.• Üçüncü şahıslar tarafından turist ile ticaretin denetimi daha fazla yapılmaktadır.• Turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu dönemlerde turist sayısı yerel halktan daha fazladır.
Güçlendirme	<ul style="list-style-type: none">• Turizm, yerel ekonominin önemli bir parçası haline gelse de büyüme oranları sabit bir düzeyde kalmıştır.• İyi bir şekilde düzenlenmiş turizm bölgeleri şekillenmiştir.• Bozulmuş eski tesislerden bazıları ikinci sınıf olarak algılanılmaktadır.• Turizm sezonunu yaymak için yerel çabalar gösterilmektedir.
Durgunluk	<ul style="list-style-type: none">• En fazla turist sayısı ve kapasite seviyesine ulaşılmıştır.• Tesisler yerleşmiş bir görüntüye sahip olsa da artık moda değildir.• Konaklama stokları aşamalı olarak aşınmaktadır ve mülk devir hızı yüksektir.
Durgunluktan Sonra	<ul style="list-style-type: none">• Yerel yönetimlerin verdikleri kararların başarısına bağlı olarak ya canlanmakta ya da gerilemektedir.

Kaynak: Sheela Agarwal, “The resort cycle and seaside tourism: an assessment of its applicability and validity”, Tourism Management, Cilt: 18, Sayı: 2, 1997, s.66.

Tabloda da belirtildiği üzere bir bölgede turizm faaliyetleri o bölgenin turist tarafından keşfedilmesiyle başlamaktadır. Turistlerin keşfi, ikinci aşamada yerel

halkı da etkilemeye başlamaktadır. Gelişme aşaması bu etkilerin arttığı aşama olarak tanımlanabilir. Bölgenin yaşadığı gelişmenin ardından durgunluk dönemine girmesi turistlerin bölgeye ilgisinin azalması ve turizmin bölgeye zarar vermesi gibi nedenlerle ilişkilendirilebilir. Durgunluk sonrası dönemde ise yerel yönetimlerin aldıkları kararlar büyük önem taşımaktadır. Bu kararlar sonucunda turizm faaliyetleri ya canlanacak ya da gerileyecektir.

2.2.3. Sosyal Değişim Teorisi

1960'lı yıllarda Blau sosyal değişimlerin insan davranışına etkilerini belirlemek için Sosyal Değişim Teorisi'ni ortaya koymuştur¹⁴¹. Bu teori, en az iki birey arasındaki ilişkiyi temel alır ve bireylerin birbirlerini ödüllendirme şekliyle ilgilenir. Homans bu kuramın önemli destekçilerindendir. Sosyal Değişim Teorisi, bireylerarası ilişkileri değerlendirmek için davranışçı yaklaşım tarafından kabul edilmiş bazı ekonomik kavramları önermektedir¹⁴².

Sosyal değişim teorisi, bireyler ve gruplar arasındaki kaynakların ticaretini ve paylaşılmasını içermektedir. Bu etkileşimler, bireyler veya birlik olarak hareket eden gruplar arasında meydana gelebilir. Kaynaklar tabiatı gereği maddi, sosyal ya da psikolojik, somut ya da sembolik herhangi bir öge olabilir¹⁴³.

Değişim teorisi kısaca aşağıdaki maddelerle özetlenebilmektedir¹⁴⁴;

- Kişiler, ödüller aradıkları ilişkilere girmektedirler.
- Ödüllere değer verilirse ve ödüller gelişmeye devam ederse, ilişkiler zaman içinde sürdürülmektedir.

¹⁴¹ Aysun Çetin, Melike Şentürk, “**Bilgi Paylaşma Davranışının Planlı Davranış Teorisi ve Sosyal Değişim Teorisi Bağlamında İncelenmesi: Dermatologlar Üzerine Ampirik Bir Araştırma**”, Ege Akademik Bakış, Cilt:16, Sayı:2, 2016, s.244.

¹⁴² Michael A. Hogg, Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, Çev. İbrahim Yıldız, Aydın Gelmez, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2014, s.553.

¹⁴³ Rich Harrill, “**Residents’ Attitudes toward Tourism Development: A Literature Review with Implications for Tourism Planning**”, Journal of Planning Literature, Cilt:18, Sayı:3, 2004, s.10.

¹⁴⁴ Mark S. Searle, “**Is Leisure Theory Needed For Leisure Studies?**”, Journal of Leisure Research, 2000, Cilt: 32, Sayı: 1, 2000, s.139.

- İlişkiler kişilerin birbirlerine karşılık verdiği takdirde devam eder ve bir ilişkinin sürdürülmesinde karşı tarafın adil olması önemlidir.
- İlişkinin maliyetleri yararlarını aşmamalıdır.
- İstenen ödülleri alma olasılığı yüksektir. Buna ek olarak, içinde bir ilişkinin bir tarafı iktidara bağımlı bir konumda olduğunda, ilişkinin devam etmediğini belirten bir sosyal değişim teorisi ilkesi bulunmaktadır.

Ap (1992)'ye göre sosyal değişim kuramı, yerel halkın turizmin etkileri hakkında neden olumlu veya olumsuz algılamalar geliştirdiklerini açıklamak için kullanılabilir mantıksal ve sezgisel bir konudur. Yerel halk ve turizm arasında kaynak değişimi (güç açısından ifade edildiğinde) dengesiz bir ilişki içindedir. Ev sahibi aktör için yüksek ve dengeli olduğu zaman, turizm etkileri yerel halk tarafından olumlu karşılanmaktadır. Kaynak değişimi düşük olduğunda ise etkiler olumsuz olarak görülür¹⁴⁵.

Sosyal Değişim Teorisi, bölgede yaşayan yerel halkın turizme yönelik bakış açısını belli ölçüde ortaya koymaktadır; fakat yerel halk ve turist ilişkisi çeşitli faktörlere bağlıdır. Çeşitli faktörlere bağlılık, yerel halk ve turist ilişkisinin değişken olmasına neden olabilmektedir. Bundan dolayı teori tek başına yetersiz kalabilmektedir¹⁴⁶.

2.3. Yerel Halk ve Turist İlişkisi

Yerel halk ve turist etkileşimi genellikle kısa ve geçicidir. Turistler kısa bir süre için varış yerinde kalırlar ve bu nedenle turistler ve yerel halk arasında anlamlı ilişkiler geliştirme fırsatı olmamaktadır. Bazı durumlarda ise geleneksel misafirperverlik turistler tarafından sömürülebilmektedir. Bu nedenle etkileşim, her iki taraf için de anlamları bakımından eşit olmamaktadır ve dengesizdir. Turistler ve ev sahipleri farklı toplumsal statülere sahiptir, farklı roller oynar ve farklı hedeflere

¹⁴⁵ John Ap, "Residents' Perceptions on Tourism Impacts", Annals of Tourism Research, Cilt: 19, 1992, s.685.

¹⁴⁶ Avcıkurt, a.g.e., s.128.

sahiptir. Sonuç olarak, yerel halk ve turistler birbirlerine karşı farklı tutum ve davranışlar geliştirirler¹⁴⁷.

Turist kabul eden bölgedeki yerel halk, bölgeye gelen turistler, yerel halkın turistlere karşı tutumları ve turistlerin yerel halka karşı tutumları yerel halk ve turist ilişkisinin belirlenmesi açısından önemlidir. Yaşam biçimindeki farklılıklar, dil problemi, yerel halk ve turistlerin birbirleri hakkında bilgi seviyesi, araçların rolü ve turizm türleri gibi faktörler yerel halk ve turist ilişkilerinin potansiyelini ortaya koymaktadır. Kişilerin birbirleri hakkında bilgileri arttıkça ilişkiler daha farklı şekilde olabilmektedir¹⁴⁸.

Turist ve yerel halk ilişkisinde eşitsizliğe eğilim vardır. Mali eşitsizlik sıklıkla turist harcamaları ve tutumlarında görülür. Yerel halk genelde kendini daha alt seviyede hissetmekte ve bunu telafi etmek için turistlerin servetlerini kullanmaktadırlar. Ayrıca memnuniyet seviyeleri ve yenilik duyguları arasında da eşitsizlikler bulunmaktadır. Turistler için farklı bir bölgeye gitmek yeni bir deneyim olsa da yerel halk için turistler rutin hale gelmiştir¹⁴⁹.

Turistlerin seyahat ettikleri bölgelerde gösterdikleri davranışlar ile normal hayatta sergiledikleri davranışlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Onları seyahate güdüleyen nedenler ve beklentiler, seyahat sırasında edindikleri tecrübeler onların seyahatlerinde sergiledikleri tavırları oluşturmaktadır¹⁵⁰. Turistler günlük yaşantılarından uzaklaşmak için bir bölgeye gitmektedir ve normal hayatın sıkıntılarını düşünmek istemezler. Dahası, kitleler halinde giden turistlerin yerel halkın ihtiyaçlarına karşı umursamaz bir tavır içinde olması o bölgede yaşayan halkın stres yaşamasına neden olmaktadır¹⁵¹.

Sosyal hoşnutsuzluk, turist ve yerel halkın ilişkisinde yaşanan önemli sorunlardan biridir. Özellikle, turistin ya da yerel halkın yabancı dil bilmemesi

¹⁴⁷ Yvette Reisinger, “**International Tourism: Cultures and Behaviour**”, Butterworth-Heinemann, 2009, s. 205.

¹⁴⁸ Avcıkurt, **a.g.e.**, s.119.

¹⁴⁹ Wall, Mathieson, **a.g.e.**, s.225.

¹⁵⁰ Avcıkurt, **a.g.e.**, s.117.

¹⁵¹ Bob Mckercher, “**Some Fundamental Truths About Tourism: Understanding Tourism’s Social and Environmental Impacts**”, Journal of Sustainable Tourism, Cilt:1, Sayı:1, 1993, s.12.

kültürel etkileşimin önünde büyük bir engeldir. Ayrıca, turistlerin seyahat ettikleri bölge hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması da sosyal çatışmaları meydana getirebilmektedir¹⁵².

Turizmin gelişimini savunan kişiler, turist ve yerel halk etkileşiminin ön yargıları azaltacağını savunsa da bu etkileşim çatışmalara da sebebiyet verebilmektedir. Örneğin, turistler yerel halkın kendisi için ayırdığı bölgelere dâhil olmak istedikçe çatışma artacaktır. Ayrıca gelen turistlerin tatil köyleri gibi yerel halk ile iletişimi azaltan yerlerde konaklaması yerel halk ve turist etkileşimine zarar verebilir. Yerel halk, turistin o bölgeye para karşılığı sahip olması fikrine sıcak bakmayabilir ya da onların yerel halk ile iletişim kurmayacak kadar kibirli olduğunu düşünebilir. Özet olarak turist ve yerel halk ilişkisi çok samimi ya da çok mesafeli ise sorunlar ortaya çıkabilir¹⁵³.

Turistler ve yerel halk arasındaki temasların sonuçları konusunda fikir birliğinin olmayışı, turist ve yerel halk temasının sonucunu belirleyen farklı faktörlerin ortaya çıkma ihtimalini artırmaktadır. Literatür, turist-yerel halk ilişkisini etkileyen dört ana faktör grubuna işaret etmektedir¹⁵⁴:

-Zamansal (Örn. Zaman, bir turist ve bir ev sahibi tarafından oynanan farklı roller)

-Mekânsal (Örn. Fiziksel olarak uzaklık, sosyal olarak turist ve yerel halkın sosyal pozisyonları, uymaları gereken sosyal kurallar)

-İletişim (Örn. Farklı dil ve sözsüz davranış)

-Kültürel (Örn. Farklı değerler, algılar, tutumlar)

Bu dört faktör turist ve yerel halk ilişkisi açısından önemlidir. Bu ilişkiler zamansal, mekânsal, iletişim ve kültürel açıdan değerlendirildiği zaman turist ve yerel halkın ilişkilerinin sonuçları daha net bir şekilde belirlenebilir.

¹⁵² Avcıkurt, **a.g.e.**, s.118.

¹⁵³ Sevgin Akış Rooney, “**Turizm: Bir Sistemin Analizi**”, Detay Yayıncılık, Ankara, 2011, s.117.

¹⁵⁴ Lindsay Turner, Yvette Reisinger, “**Cross-Cultural Behaviour in Tourism**”, Routledge, 2012, s.43.

2.4. Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumları Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Dünyada ve Türkiye’de yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumlarının belirlenebilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

2.4.1. Dünyada Yapılmış Çalışmalar

Ap (1992) yerel halkın turizme yönelik algısını sosyal değişim teorisi kapsamında incelemiştir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, yerel halk ve turizm arasındaki ilişkiler ev sahibi aktör için büyük ve dengeli olduğu zaman, turizm etkileri yerel halk tarafından olumlu karşılanmaktadır¹⁵⁵. Allen, Hafer, Long Ve Perdue (1993) kırsal bölgede yaşayan yerel halkın turizme yönelik algılarını belirlemek için Colorado’da çalışma yapmıştır. Bu çalışma sonucunda, yerel halkın turizme yönelik tutumlarının ekonomik faaliyetler yüksek olduğu sürece yüksek olacağı belirlenmiştir¹⁵⁶. King, Pizam ve Milman (1993) yaptıkları çalışmada, Nadi şehrinde yaşayan yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarını araştırmıştır. Elde edilen sonuçlar, turizme bağımlı toplulukların turizmin ekonomik faydaları ile sosyal maliyetleri arasında net bir şekilde ayırım yapabileceğini ve bazı olumsuz sonuçların farkındalığının turizmin gelişimine karşı muhalefet oluşturmadığını ortaya koymaktadır¹⁵⁷.

Akis, Peristianis ve Warner (1996) çalışmalarında Kıbrıslı Rum sakinlerinin kıyı turizmi gelişimi konusundaki algılarını incelemektedir. Yapılan çalışma Butler’in çalışmasında bir değişiklik önerilmesini sağlamıştır. Bu çalışmaya göre, yerel halkın sosyal, ekonomik ve çevresel durumu üzerinde turizm gelişimi ve algılanan etkiler arasında ters bir ilişki olacağına dair Butler’in hipotezi büyük oranda doğrulansa da daha az gelişmiş bölgelerdeki belirsiz yanıtların önemli bir kısmı doğrulanmıştır¹⁵⁸. Linderg ve Johnson (1997) yapay bir model geliştirerek yerel

¹⁵⁵ John Ap, *a.g.e.*, s.685.

¹⁵⁶ Lawrence R. Allen, Harry R. Hafer, Patrick T Long ve Richard R. Perdue, **”Rural Residents’ Attitudes Toward Recreation and Tourism Development”**, Journal of Tourism Research, Cilt:31, Sayı:4, 1993, s.27.

¹⁵⁷ Brian King, Abraham Pizam, Ady Milman, **”Social Impacts of Tourism:Host Perceptions”**, Annals of Tourism Research, Cilt:20, 1993, s.650

¹⁵⁸ Sevgin Akis, Nicos Peristianis, Jonathan Warner, **”Residents’ attitudes to tourism development: the case of Cyprus”**, Tourism Management, Cilt:17, Sayı:7, 1996, s. 481.

halkın turizme yönelik tutumlarını değerlendirmiştir. Bu değerlendirme, algılanan ekonomik etkilerin, algılanan suç ve estetik etkilerinden daha fazla tutum üzerinde etkili olduğunu göstermektedir¹⁵⁹.

Brunt ve Courtney (1999) İngiltere’de bulunan sahil kasabası Dawlish’de yerel halkın turizme yönelik sosyo-kültürel algılarını belirlemek için araştırma yapmıştır. Yapılan çalışmada, turizmin dolaylı etkilerle toplumun yapısını değiştirdiği, turistlerin kendi yemeklerini kendileri hazırladıkları konaklama türlerinde kalmasının sosyo-kültürel etkilerin azalmasına neden olduğu ve kültürel etkilerin büyük öneminin olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır¹⁶⁰. Mason ve Cheyne (2000) turizmin gelişimine yönelik yerel halkın tutumlarını belirlemek için Yeni Zelanda kırsalında araştırma yapmıştır. Yaptıkları çalışmada, algılanan olumlu etkiler sosyal tesislerin yapılması, iş olanaklarının yaratılması ve bölgenin turizme teşvik edilmesidir. Algılanan olumsuz etkiler ise alkol kullanımının, trafik sorunlarının ve gürültünün artmasıdır¹⁶¹.

Teye, Sönmez ve Sirakaya (2002) Gana’nın iki beldesinde yerel halkın turizmin gelişimine yönelik tutumlarını belirlemek için araştırma yapmıştır. Bu araştırma sonucunda, yerel halkın turizm gelişiminden beklentilerinin karşılanmadığını ve turizm ile ilgili işletmelerde çalışan kişilerin endüstriye karşı olumsuz tutumlara sahip oldukları bulgularına ulaşmışlardır¹⁶². Gürsoy, Jurowski ve Uysal (2002) yerel halkın tutumlarını yapısal modelleme yaklaşımı çerçevesinde değerlendirmiştir. Bu değerlendirme sonucunda, ev sahibi topluluğun desteğini endişenin, ekosentrik değerlerin, kaynak tabanının kullanımının, algılanan maliyetlerin ve turizm gelişiminin faydalarının etkilediği görülmüştür¹⁶³.

¹⁵⁹ Kreg Lindberg, Rebecca L. Johnson, "Modeling Resident Attitudes Toward Tourism", Annals of Tourism Research, Cilt:24, Sayı:2, 1997, s.402.

¹⁶⁰ Brunt, Courtney, *a.g.e.*, s.510-511

¹⁶¹ Peter Mason, Joanne Cheyne, "Residents' Attitudes To Proposed Tourism Development", Annals of Tourism Research, Cilt:27, Sayı:2, 2000, s.391

¹⁶² Victor Teye, Sevil F. Sönmez, Ercan Sarıkaya, "Residents' Attitudes Toward Tourism Development", Annals of Tourism Research, Cilt:29, Sayı:3, 2002, s.668

¹⁶³ Doğan Gürsoy, Claudia Jurowski, Muzaffer Uysal, "Resident Attitudes: A Structural Modeling Approach", Annals of Tourism Research, Cilt: 29, Sayı:1, 2002, s.79.

Tosun (2002) Ürgüp'te yaşayan yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumlarını ölçtüğü çalışmasında daha önceden Nadi ve Florida'da gerçekleştirilmiş çalışmaları da esas almıştır. Bu şehirlerle Ürgüp bölgesini kıyaslamıştır. Bu kıyaslama sonucunda, Ürgüp bölgesinde yaşayan yerel halkın turizmi genelde daha az desteklediği ve diğer iki şehre kıyasla turizmin etkilerinin olumlu algılanmasının daha az olduğu görülmüştür¹⁶⁴. Dyer, Gürsoy, Sharma ve Carter (2007) Sunshine Coast, Queensland, Avustralya 'da yaşayan yerel halkın turizm etkilerini algılamaları ve bu algılamalar sonucunda turizme gösterdikleri desteği tanımlamak için yapısal bir model geliştirmeye çalışmıştır. Elde edilen bulgular, algılanan olumlu ekonomik etki faktörünün yerel halkın turizm gelişimini desteklemesi için önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir¹⁶⁵.

Tichaawa ve Mhlanga (2015) Victoria Falls'da yaşayan yerel halkın turizme yönelik algılarını ölçmek için yaptıkları çalışmada, yerel halkın turizmin yarattığı olumsuz etkilerin yanı sıra turizmden sağlanan olumlu ekonomik etkilerin de farkında olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunların yanı sıra, ekonomik bağımlılık, fuhuş ve diğer bazı toplumsal hastalıkların giderek arttığına, evlerin ve arazilerin fiyatlarının artık yerel halkın erişiminin ötesinde olduğuna dair bazı rahatsızlıkların da var olduğu belirtilmiştir¹⁶⁶. Zaidan (2016)'ın yerel halkın turizmin sosyo-kültürel etkilerini algılaması ve turistler ile yerel halk arasındaki kültürel farklılıkların anlaşılması konularını tartıştığı çalışmasında, turistler ve yerel halk arasında önemli bir kültürel mesafe bulmayan vatandaşların, turizmin algılanan olumlu etkilerini kabul ettikleri tespit edilmiştir. Öte yandan, turistler ve yerel halk arasında belirgin

¹⁶⁴ Cevat Tosun, "Host Perceptions Of Impacts: A Comparative Tourism Study", Annals of Tourism Research, Cilt:29, Sayı:1, 2002, s.231.

¹⁶⁵ Pam Dyer, Dogan Gursoy, Bishnu Sharma, Jennifer Carter, "Structural Modeling Of Resident Perceptions of Tourism and Associated Development on the Sunshine Coast, Australia", Tourism Management, Cilt:28, Sayı:2, 2007, s.409.

¹⁶⁶ Tembi Maloney Tichaawa, Oswald Mhlanga, "Residents' perceptions towards the impacts of tourism development: the case of Victoria Falls, Zimbabwe", African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure, Cilt:4, Sayı:1, 2015, s.11.

kültürel mesafeyi gören vatandaşların ise çoğunlukla nötr görüşleri vardır ya da bu olumlu etkilere katılmamaktadırlar¹⁶⁷.

2.4.2. Türkiye’de Yapılmış Çalışmalar

Gürbüz (2002)’ün Safranbolu’da yaptığı araştırmada, bölgede yaşayan yerel halkın turizmin sosyal etkilerini olumlu algıladığı görülmüştür¹⁶⁸. Tayfun (2002), turistik (Ürgüp) ve turistik olmayan (Acıgöl) iki bölgede 376 kişiye anket uygulamıştır. Uygulanan anket sonucunda iki bölgede yaşayan halkın da turizme olumlu yaklaştığı tespit edilmiştir¹⁶⁹. Benzer çalışma Tayfun ve Kılıçlar tarafından turistik (Alanya) ve turistik olmayan (Gazipaşa) ilçelerinde yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda bölgeler arası farklılıklar tespit edilmiştir. Yerli halkın turistlerin geldiği bölgede sosyal faaliyet olanaklarını, alt yapı standartlarını ve ithal malı kullanım oranını artırması gibi faktörleri değerlendirmelerinde yaşanan yer önemli bir etkidir. Turizmden dolayı bölgeye daha fazla yatırım yapılması ve iş imkânın sağlanması, halkın görgü seviyesindeki artış, trafik sıkışıklığı, gürültü ve çevre kirliliği, fiyatlardaki artış, gelenek ve göreneklerin zarar görmesi, rekreasyon alanlarında kalabalıklaşma gibi faktörlerde ise önceliklerinin benzer olduğu belirtilmiştir¹⁷⁰.

Akova (2006), 2001 ve 2003 yıllarında Cumalıkızık’da 80 kişi ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucuna göre, yerel halkın turizme yönelik tutumları her iki dönemde de çoğunlukla olumludur. 2003 yılında 2001 yılına oranla olumlu tutum seviyesi artmıştır. 2003 yılında 2001 yılına göre olumsuz algılamaların azaldığı görülmüştür¹⁷¹. Uslu ve Kiper (2006), Beypazarı’nda turizmin kültürel miras üzerindeki etkileri ve yerel halkın farkındalığı üzerine anket çalışması yapmıştır.

¹⁶⁷ Esmat Zaidan, “The impact of cultural distance on local residents perception of tourism development: The case of Dubai in UAE”, Tourism : An International Interdisciplinary Journal Cilt:64, Sayı:1, 2016, s.122.

¹⁶⁸ Ahmet Gürbüz, “Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma”, Teknoloji, Sayı:1-2, 2002, s.58.

¹⁶⁹ Tayfun, a.g.e., s.10.

¹⁷⁰ Ahmet Tayfun, Arzu Kılıçlar, “Turizmin Sosyal Etkileri ve Yerli Halkın Turiste Bakışı”, Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:1, 2004, s.16.

¹⁷¹ Orhan Akova, “Yerel Halkın Turizmin Etkilerini Algılamalarına Ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma”, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, 2006, s.1.

Yapılan bu çalışma sonucunda yerel halkın turizme olumlu yaklaştığı belirlenmiştir¹⁷².

Baykan (2007) Ürgüp yöresinde yaptığı çalışmada, turizmin yerel halkı kültürel anlamda az da olsa olumsuz etkilediğini; fakat turizmin halk üzerinde yıkıcı etkiler yaratmadığını ortaya koymuştur¹⁷³. Özmen (2007) turizmin sosyo-kültürel etkilerini ölçtüğü Akçakoca örneğinde, Akçakoca'da yaşayan yerel halkın turizm algılarının olumlu veya belirsiz yönde olduğu sonucuna varılmıştır¹⁷⁴.

Alaeddinoğlu (2007) Van ilinde yaşayan yerel halkın turizmi algılamasını ölçmek için 261 kişiye anket uygulamıştır. Bu çalışma, yöre halkının turizme ve turiste birçok açıdan pozitif baktığı sonucunu ortaya koymuştur¹⁷⁵. Alaeddinoğlu 2008 yılında benzer bir çalışmayı Sivas ilinde yapmıştır. Yapılan anket çalışması sonucunda yerel halkın turizme olumlu yaklaşıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Dal (2008)'ın Kuşadası'nda gerçekleştirdiği çalışmada ise Kuşadası'nda yaşayan yerel halkın turizmin çevresel etkilerine olumsuz yaklaştığı belirtilmiştir¹⁷⁶.

Gümüş ve Özüpekçe (2009) Foça ilçesinde turizmin yerel halk üzerindeki etkilerini belirlemek için yaşanan yer, cinsiyet, meslek grupları ve öğrenim durumu gibi değişiklikleri temel almıştır. Bu çalışmaya göre, yerel halk turizm faaliyetlerine genel olarak olumlu yaklaşmaktadır. Cinsiyet, yaşanan yer ve mesleğe göre anlamlı farklılıklar olmasa da çevresel etkiler anlamında anlamlı farklılıklar ile karşılaşmıştır. Emekli olanlar ve lisansüstü eğitim yapmış olanlar turizmin yarattığı değişimler ile ilgilenmektedir. Halkın önemli bir bölümü ise ekonomik katkılar ile

¹⁷² Uslu ve Kiper, a.g.e., s.313.

¹⁷³ Eda Baykan, "**Turizmin Yerel Kültür Üzerindeki Etkilerinin Yöre Halkı Tarafından Algılanması (Ürgüp Yöresine Yönelik Bir Uygulama)**", T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.200

¹⁷⁴ Murat Özmen, "**Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri: Akçakoca Örneği**", T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akçakoca, 2007, s.73.

¹⁷⁵ Faruk Alaeddinoğlu, "**Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli**", Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, 2007, s.1.

¹⁷⁶ Neslihan Dal, "**Kuşadası'nda Kıyı Kullanımı Ve Turizmin Çevresel Etkileri Üzerine Yerel Halkın Tutumları**", T.C. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2008, s.i.

ilgilenmektedir¹⁷⁷. Çetin (2009) Beypazarı'nda gerçekleştirdiği anket çalışmasında, yerel halkın turizmin hem olumlu hem de olumsuz etkileri üzerinde durduğunu belirtmiştir. Olumlu görüşler turizmin sosyal ve ekonomik etkilerinde; olumsuz görüşler ise daha çok turizmin çevresel etkilerinde görülmektedir¹⁷⁸

Bayat (2010) Iğdır'da yaşayan yerel halkın turizmi algılaması üzerine bir araştırma yapmıştır. Yapılan bu çalışmada Iğdır halkının turizmin ekonomik, çevresel ve sosyal ve kültürel etkilerini olumlu algıladıkları belirlenmiştir¹⁷⁹. Keskin ve Çontu (2011) 'nun Mustafapaşa (Sinassos) Kasabasında gerçekleştirdikleri alan çalışmasında yerel halkın turizme yönelik algıları değerlendirilmiştir. Bu kasabada yaşayan yerel halk genel olarak turizme olumlu yaklaşmaktadır; fakat fiyatlarda yaşanan artışlar, alkol ve uyuşturucu kullanımını artırması, açılan disko/bar gibi eğlence mekânlarının kasabada ahlaki değerleri bozması turizmin olumsuz etkileri olarak belirtilmiştir¹⁸⁰. Özdemir ve Kervankıran (2011) yaptıkları çalışmada, yerel halkın üzerinde turizmin ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda önemli etkilere sahip olduğunu; fakat yaşanan gelişmelerin Afyonkarahisar'da bazı olumsuz çevresel etkiler meydana getirdiğini ortaya koymuşlardır¹⁸¹.

Bilim ve Özer (2013) Konya ilinde 269 kişiyle anket çalışması yapmıştır. Anketten elde edilen verilere göre, turizmin ekonomik etkileri sosyal ve çevresel etkilere oranla daha olumlu yönde algılanmaktadır¹⁸². Ay (2014) Edirne'de yaşayan yerel halkın beklentileri ve algıları arasındaki ilişki üzerine yaptığı tez çalışmasında,

¹⁷⁷ Nevzat Gümüş, Salman Özüpekçe, "Foça'da Turizmin Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Çevresel Etkilerine Yönelik Yerel Halkın Görüşleri", Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:6, Sayı:2, 2009, s.398.

¹⁷⁸ Turhan Çetin, "Beypazarı'nda Turist-Yerli Halk Etkileşimi Ve Turizmin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Etkileri", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt:9, Sayı:1, İzmir, 2009, s.29.

¹⁷⁹ Gülşen Bayat, "Turizmin Yerel Halk Tarafından Algılanması : Iğdır Halkı Üzerine Bir Araştırma", T.C. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2010, s.86.

¹⁸⁰ Emrah Keskin, Mehmet Çontu, "Mustafapaşa (Sinassos) Kasabasında Yaşayan Halkın Turizme Bakış Açısını Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması", Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, 2011, s.37.

¹⁸¹ Mehmet Ali Özdemir, İsmail Kervankıran, "Turizm Ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği", Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 24, 2011, s.1.

¹⁸² Yasin Bilim ve Özgür Özer, "Yerel Halk Gözüyle Konya'da Turizmin Önemi ve Ekonomik, Sosyal, Çevresel Etkileri", Ulusal KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, Konya, 2013, s.1.

yerel halkın beklentileri ve algılarının ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel açıdan anlamlı bir ilişki içerisinde olduğunu belirtmiştir¹⁸³.

Toprak (2015) Mardin’de yaşayan yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumlarını belirlemek için anket çalışması yapmıştır. Bu çalışmaya göre, Mardin’de yaşayan yerel halk, turizmin gelişmesiyle ortaya çıkacak değişimlere olumlu yaklaşmaktadır. Mardin halkının en çok turizmin ekonomik etkilerine sonrasında ise sosyal ve çevresel etkilerine önem verdikleri görülmektedir¹⁸⁴. Aynı şekilde, Mesci ve Dönmez’in 2016 yılında Mudurnu’da yaptığı araştırmada da, yerel halkın turizmin sosyal, ekonomik ve çevresel etkilerini olumlu algıladıkları tespit edilmiştir¹⁸⁵.

Boğan ve Sarıışık (2016)’ın Antalya’nın Alanya ilçesinde yaptıkları anket çalışmasında ise Alanya’da yaşayan yerel halkın turizmin ekonomik etkilerini olumlu algılamakla birlikte özellikle sosyal etkilerini olumsuz algıladıkları belirlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise olumsuz algılamalara rağmen Alanya’da yaşayan yerel halk turizme olumlu yaklaşmaktadır¹⁸⁶. Sandal ve Karademir (2016) Kahramanmaraş’ta yerel halkın turizme algısını ölçmek için 643 kişiye anket uygulamıştır. Uygulanan anket sonucunda, kadınların erkeklere göre turizm hakkında daha olumlu düşündüğü belirlenmiştir. Turizmin Kahramanmaraş üzerindeki etkileri ile ilgili ifade edilen görüşler, katılımcıların eğitim düzeylerine göre farklılıklar gösterse de medeni durumlarına göre farklılık göstermemektedir¹⁸⁷. Ayazlar ve Ayazlar (2016) yerel halkın turizme yönelik tutumlarını aidiyet duygusu ve yaşam tatmini gibi faktörler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda, olumlu etkilerden ekonomik ve sosyokültürel etki yerel halkın yaşam tatminine etki

¹⁸³ Aydemir Ay, “**Yerel Halkın Turizmin Etkileri İle İlgili Algı Ve Beklentileri: Edirne İli Üzerine Araştırma**”, T.C. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s.141.

¹⁸⁴ Lokman Toprak, “**Mardin’de Halkın Turizm Algısı**”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:14 Sayı:54, 2015, s.201.

¹⁸⁵ Muammer Mesci, Gülsün Dönmez, “**Turizmin Bölgesel Kalkınma Ve Yerel Halk Üzerindeki Etkisi: Mudurnu Örneği**”, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:16, Yıl:16, Sayı: 2, 16, 2016, s.21.

¹⁸⁶ Erhan Boğan, Mehmet Sarıışık, “**Yerel Halkın Turizm Faaliyetine Yönelik Görüş Ve Algılamalarının Belirlenmesi Üzerine Alanya’da Bir Araştırma**”, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:12, 2016, s.325.

¹⁸⁷ Ersin Kaya Sandal, Nadire Karademir, “**Kahramanmaraş’ta Halkın Turizme Bakışı**”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:66, 2016, s.63.

ederken, olumsuz etkilerden sadece ekonomik etki ile yaşam tatmini arasında bir bağ kurulmuştur¹⁸⁸.

Işık ve Çalkın (2016) TRA2 Bölgesi'nde 400 kişiye anket uygulamıştır. Analizler sonucunda, yerel halkın turizm faaliyetlerini olumlu karşıladığı görülmektedir¹⁸⁹. Deniz (2016) Kayaağıl köyünde 21 kişi ile mülakat yapmış ve bölgede yaşayan yerel halkın turizme olumlu baktığı sonucunu ortaya koymuştur¹⁹⁰. Muhacir ve Özdemir (2017) Artvin ilinde yaşayan yerel halkın kırsal turizmi fiziksel, sosyal ve kültürel açıdan algılamaları üzerine anket çalışması yapmışlardır. Yaptıkları çalışmada kent halkının %80 'in üzerinde bir oranla kırsal turizm faaliyetlerini desteklediği ve kırsal turizmi kırsal kalkınma açısından bir araç olarak gördükleri belirlenmiştir¹⁹¹.

Yapılan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, turizm faaliyetleri herhangi bir bölgede yaşayan yerel halk tarafından olumlu algılanmaktadır; fakat bölgede yaşayan yerel halkın yaşantısını turizm faaliyetleri kötü yönde etkilerse halk turizm faaliyetlerine olumsuz yaklaşımaya başlamaktadır.

¹⁸⁸ Reyhan Arslan Ayazlar, Gökhan Ayazlar, “Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Tutumunda Aidiyet Duygusu ve Yaşam Tatmininin Rolü”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 20, Sayı:4, 2016, s.1451.

¹⁸⁹ Cem Işık, Özgür Çalkın, “Yerel Halkın Turizm Algısı: Tra2 Bölgesi Analizi”, IUJEAS, Cilt:1, Sayı:2, 2016, s.39.

¹⁹⁰ Mehmet Deniz, “Kayaağıl Köyünde (Uşak) Turizmin Etkileri Üzerine Yerel Halkın Turizm Algısı”, Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Cilt:11, Sayı:18, 2016, s.57.

¹⁹¹ E. Seda Arslan Muhacir, Manolya Özdemir, “Kırsal Turizmin Fiziksel, Sosyal ve Kültürel Etkileri Konusunda Halkın Görüşleri: Artvin Örneği”, Journal of Bartın Faculty of Forestry, Cilt:19, Sayı:1, s.1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARTVIN İLİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

3.1. Artvin'in Tarihçesi

Karadeniz Bölgesi'nin doğusunda yer alan Artvin'in tarihi M.Ö. 2000'lere kadar uzanmaktadır¹⁹². Kente ilk olarak Türklerin atası denilen Hurriler hakim olmuştur. M.Ö. 2000 tarihinden itibaren Artvin ve çevresinde site devletleri kurmaya başlamışlardır. Hitit kralı II. Murşit M.Ö. 1360'dan itibaren 20 sene boyunca sürdürdüğü seferler sonucunda Artvin'i ele geçirmiştir. Hurrilerin soyundan olan Urartular, başkentinin Van olduğu Anadolu merkezli bir devlet kurmuştur ve bu devletin gelir kaynağını tarım, hayvancılık ve ticaret oluşturmuştur. Devletin kuzey sınırları Artvin'e kadar uzanmıştır; fakat doğudan yoğun bir şekilde göç eden İskit baskısına dayanamayıp yıkılmıştır. Sonrasında ise Artvin, merkezi Kafkasya olan İskit devletinin batı sınırında yer almaya başlamıştır¹⁹³.

646 yılı Halife Hz. Osman döneminde Artvin İslam topraklarına katılmıştır. Sonrasında Artvin çevresi Bizans ve İslam orduları arasında birkaç kez el değiştirmiştir. Bu değişimler esnasında, Müslüman orduların akınlarının gözetlenebilmesi için 939 yılında Livane Kalesi yapılmıştır. 1068 yılı itibariyle Artvin ve çevresinde Selçuklu egemenliği varlığını göstermiştir. Bölge bir dönem Gürcü egemenliğine girse de sonrasında yeniden Selçuklulara katılmıştır¹⁹⁴. Alparslan'ın vefatı sonrası Gürcü Kralı Gorgi Bizans'tan destek alarak Artvin'i yeniden ele geçirmiştir. 1081 yılına gelindiğinde Gürcüler Melikşah'a yenilmiştir. Bu yenilgi sonrasında Melikşah Çoruh'u da içine alan Erzurum-Bayburt-Kars merkezli Saltukoğlu beyliğini kurmuştur. Büyük Selçuklu Devletinin yıkılmasının ardından Artvin, merkezi Azerbaycan olan İldeniz oğlu Atabeyliğine dâhil olmuştur. Kubilay'ın 1236 yılında Artvin'i ele geçirmesi bu bölgenin İlhanlı topraklarına

¹⁹² Erdoğan Tokmakçioğlu, **Kentlerimizin Adı Nereden Geliyor?**, İsim Yayınları, Ankara, 2011, s.41.

¹⁹³ T.C. Artvin Valiliği, "**Tarihçe**", <http://www.artvin.gov.tr/artvin-ili-tarihcesi>, (E.T. 04.04.2017)

¹⁹⁴ Metin Tuncel, "**Artvin**", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, Cilt: 03, İstanbul s.420.

katmıştır. 1265 yılında geldiğinde ise bu bölgede Kıpçak Türkü olan Sark tarafından Çıldır Atabeyliği kurulmuştur¹⁹⁵.

13. yüzyılda gerçekleşen Moğol ve İlhanlı istilaları sonrası 14. yüzyılda Akkoyunlular'dan Karayülük Osman Bey Çoruh boylarına kadar ulaşmıştır. Bu bölge Uzun Hasan tarafından Akkoyunlu egemenliği altına girmiş olsa da mahalli idareciler olan Atabegler yönetimlerini sürdürdüler. Sonrasında bölgenin yeniden Gürcü istilası yaşaması sonucu Artvin beyleri Şehzade Selim'den yardım istemişlerdir ve Gürcüler Osmanlılar tarafından kovulmuştur. Bu dönem Artvin ve çevresinin Osmanlı egemenliğinde yarı bağımsız olarak kalmıştır¹⁹⁶.

Artvin ve çevresi Çıldır eyaleti ile birlikte yaklaşık 250 yıl Osmanlı Devletinin hâkimiyetinde varlığını sürdürmüştür¹⁹⁷. 19. yüzyılın başlarına kadar devamlı olarak Türklerin egemenliğinde olan Artvin bu yüzyılda iki kez Ruslar tarafından işgal edilmiştir. Haziran 1828 yılında yaşanan Rus işgalinin ardından imzalanan Edirne Antlaşması ile Ahıska Ruslara bırakılmıştır. Artvin'in de içinde bulunduğu merkezi Ahıska olan Çıldır eyaleti teşkilatı dağılmıştır. Bu durumun ardından Artvin, Trabzon eyaletinin Batum sancağına bağlı olan Livane kazasının merkezi olmuştur. Bu süreç, 1877- 1878 Osmanlı- Rus Savaşı sonrasına kadar devam etmiştir¹⁹⁸.

Tarihte 93 harbi olarak da geçen 1877–1878 Osmanlı Rus savaşı, Artvin ve çevresi için çok kötü olayların yaşanmasına neden olmuştur. Batum üzerinden, Artvin'e doğru devam eden Rus saldırıları sırasında Artvin ve çevresinde yaşayan halk Çarlık Rusya'sı ordularına karşı büyük bir mücadele örneği göstermişlerdir¹⁹⁹. Osmanlı-Rus Savaşı sonrası 3 Mart 1878 tarihinde Berlin Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmanın hükümlerine göre Kars, Ardahan ve Batum savaş tazminatı olarak Rusya'ya bırakılmıştır. Böylece Batum Sancağı'na bağlı bulunan Artvin, Ardanuç,

¹⁹⁵ T.C. Artvin Valiliği, “**Tarihçe**”, <http://www.artvin.gov.tr/artvin-ili-tarihcesi> , (E.T. 10.04.2017)

¹⁹⁶ Tuncel, **a.g.e.**, s.420

¹⁹⁷ T.C. Artvin Valiliği, “**Tarihçe**”, <http://www.artvin.gov.tr/artvin-ili-tarihcesi> , (E.T. 10.04.2017)

¹⁹⁸ Tuncel, **a.g.e.**, s.420

¹⁹⁹ Çavdarlı Köyü Kültür, Turizm ve Kalkındırma Derneği, “**Artvinimizin Kurtuluş Hikâyesi**”, 5 Mart 2016, <http://www.cavdarli.org/artvinimizin-kurtulus-hikayesi.html> , (E.T. 09.04.2017)

Borçka, Şavşat ilçelerini içine alan yerler ve Hopa'dan Kemalpaşa kesimi Rusya'ya dâhil olmuştur²⁰⁰.

1917 yılında Bolşevik Devrimi'nin gerçekleşmesinin ardından Osmanlı Devleti ve Rusya arasında 3 Mart 1918 tarihinde Brest-Litovsk Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmanın hükümleri sonucu yapılan halk oylaması Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı İmparatorluğuna bağlamıştır. Ancak 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesiyle Osmanlı güçleri Artvin'de dâhil olmak üzere birçok bölgeden çekildi. 17 Aralık 1918 tarihinde İngilizler işgal ettikleri Artvin'den çekilmişlerdir ve şehir Gürcülerin kontrolüne geçmiştir. Gürcülerin işgalleri ise 1921 başlarına kadar sürmüştür²⁰¹.

Artvin 23 Şubat 1921 tarihinde Gürcü kuvvetleri tarafından boşaltılmıştır. Hava şartlarının uygun olmayışı ve ulaşımda yaşanan zorluklar nedeniyle Türk birlikleri Artvin'e birkaç gün sonra ulaşabilmişlerdir. Üzerinde kesin bir fikir birliği olmasa da Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren 7 Mart 1921 tarihi Artvin'in Kurtuluşu olarak kabul edilmiştir²⁰².

Artvin, 1924'te il olmuştur. 1933 yılında ilçe konumuna geçerek merkezi Rize şehri olan Çoruh iline bağlanmıştır²⁰³. Cumhuriyetin ilanının Artvin üzerinde önemli etkileri olmuştur. Sosyal ve ekonomik anlamda canlanmalar yaşanmıştır. 1950'lere gelindiğinde bu olumlu etkiler sosyal hayatın daha da iyileşmesiyle devam etmiş ve 1980'lerde bu iyileştirme hızlandırılmıştır. Bu iyileştirmelere rağmen Artvin, günümüzde sosyal ve ekonomik bakımdan zorlu koşullara sahip illerden biridir²⁰⁴.

3.2. Artvin'in Genel Özellikleri

Bu bölümde Artvin ilinin coğrafi konumu, iklimi, demografik yapısı, ekonomik yapısı ve bitki örtüsü hakkında bilgi verilecektir.

²⁰⁰ Nurşen Gök, "Artvin Livası'nın Anavatan'a Katılışı Sırasındaki Durumuna İlişkin Belgeler", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı:41, 2008, s.90

²⁰¹ Gök, a.g.e., s.91.

²⁰² Mesut Çapa, "Milli Mücadele Döneminde Artvin", Karadeniz İncelemeleri Dergisi, Sayı: 13, 2012, s. 122

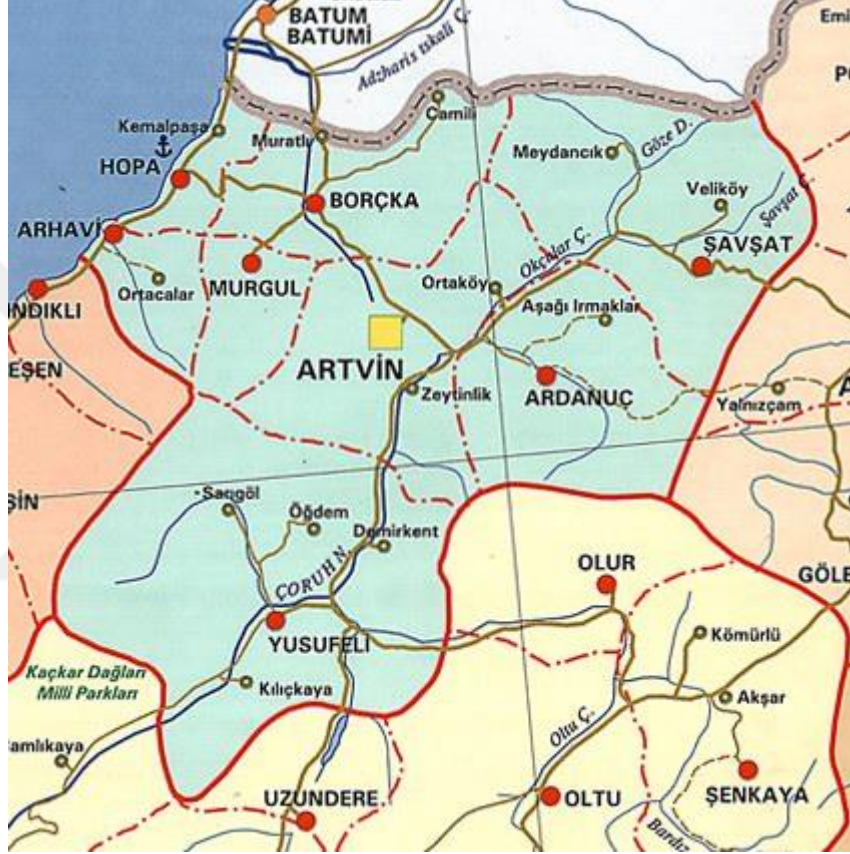
²⁰³ Tokmakçıoğlu, a.g.e., s.41.

²⁰⁴ Taner Artvinli, "Artvin'de Sosyo-Ekonomik Hayat", Geçmişten Geleceğe Artvin-Göge Komşu Topraklar, T.C. Artvin Valiliği, 2008, s.310

3.2.1. Artvin'in Coğrafi Konumu

Artvin, 40° 35' ile 41° 32' kuzey enlemleri ve 41° 07' ile 42° 00' doğu boylamları arasında yer almaktadır. Yüz ölçümü 7.367 kilometrekaredir.

Resim 1. Artvin'in Siyasi Haritası

Kaynak: <http://www.cografya.gen.tr/tr/artvin/>

İl, Karadeniz Bölgesinin doğusunda bulunmaktadır ve Türkiye'nin yüzölçümünün (783.577 km²) % 0.9'u kadardır. Doğusunda Ardahan, güneyinde Erzurum, batısında Rize, kuzeyinde Gürcistan ile komşudur. Kuzey-batısında 34 kilometre uzunluğundaki Karadeniz bulunmaktadır²⁰⁵.

²⁰⁵ T.C. Artvin Valiliği, "Coğrafi Durum", <http://www.artvin.gov.tr/cografya-durum> , (E.T. 18.04.2017)

3.2.2. Artvin'in İklimi

Artvin Karadeniz iklimine sahiptir. Merkezde ve kıyı kesimlerinde ılık ve yağışlı iklim tipi hâkimdir. İlin yüksek kesimleri kış aylarında kar yağışlıdır. Yıllık ortalama yağış miktarı farklılık gösterebilmektedir. Deniz kenarında (Hopa-Kemalpaşa'da) 2.650 mm, iç kesimlerde (Yusufeli'nde) ise 250 mm.dir , Ortalama yağış miktarı 700 mm'dir. Kıyı kesimde bulunan Hopa'da en soğuk ay ortalaması 8,4 °C, en sıcak ay ortalaması 22 °C'dir. Buna rağmen sene boyunca yağışlı ve serindir. Artvin'in geniş bir bölümünde hâkim olan Karadeniz iklimi, Şavşat'ın, Ardanuç'un ve merkez ilçenin üst kesimlerinde kış aylarında daha sert geçer²⁰⁶.

3.2.3. Artvin'in Demografik Yapısı

Artvin'in nüfusunda cumhuriyet tarihi boyunca genel olarak ciddi artışlar yaşanmasa da sayım dönemleri arasında dikkate değer farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu bağlamda 1980 yılına kadar artış gösteren nüfus, sonrasında azalmaya başlamıştır. Yaşanan azalmaların nedeni; Artvin'de yaşayan halkın eğitim, sağlık ve iş açısından daha iyi imkânlarla sahip olan başka şehirlere göç etmesidir²⁰⁷.

Aşağıda yer alan tabloda Artvin ilinin 2000 yılından itibaren toplam nüfusu gösterilmiştir.

Tablo 5. Artvin'in 2000-2016 Yılları Arasında Toplam Nüfusu

Yıllar	Toplam Nüfus
2000	167.909
2001	168.184
2002	168.215
2005	168.164
2010	164.759
2011	166.394
2012	167.082
2013	169.334
2014	169.674
2015	168.370
2016	168.068

²⁰⁶ T.C. Artvin Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü, "Artvin Tanıtım-Artvin İklimi", <http://artvin.goc.gov.tr/tr/page/guncel-ilimizi-taniyalim-artvin-tanitim> , (E.T. 10.04.2017)

²⁰⁷ Hayati Doğanay, Fatih Orhan, "Artvin İlinde Nüfusun Başlıca Özellikleri", Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt:19, Sayı:31, 2014, s.18.

Kaynak: TÜİK 2000-2016 Verileri

2000-2016 yılları arasındaki toplam nüfus verileri incelendiğinde 2010 yılı haricinde Artvin nüfusunda ciddi bir düşüş yaşanmamıştır. Toplam nüfusun en yüksek olduğu yıl ise 2014 yılı olmuştur.

2016 yılında TÜİK tarafından yapılan çalışmada Artvin, 25,4 ile ilk evlenme yaşının yüksek olduğu illerden biri olmuştur²⁰⁸. Artvin’de ortalama evlenme yaşı, her geçen yıl artmaktadır²⁰⁹. Ortalama evlenme yaşı erkeklerde 28,9 kadınlarda ise 25,4’tür²¹⁰. Ortalama evlenme yaşının yanı sıra boşanma oranlarında da seneler içerisinde artış görülmektedir²¹¹.

2016 verilerine göre işsizlik oranının düşük olduğu illerden biri Artvin’dir²¹². Artvin ili kadın istihdamı konusunda da önemli bir yer tutmaktadır. 2011 yılında yapılmış olan NKA’ dan elde edilen verilere göre kadınların işgücüne katılma oranının en yüksek olduğu (%43,5) il Artvin’dir. Ayrıca işveren ve kendi hesabına çalışan kadın oranının da en yüksek olduğu (% 25,5) ildir.

Artvin’de okuma-yazma oranı % 95,4; okuma-yazma bilmeyenlerin oranı ise % 4,6’tür. ²¹³. Artvin, ortaöğretim düzeyindeki kız çocuklarının net okullaşma oranının yüksek olduğu (% 97,7) illerden biridir²¹⁴.

3.2.4. Artvin’in Ekonomik Yapısı

Artvin ili dağlık ve engebeli bir yapıya sahiptir. Bu nedenle tarımsal açıdan arazileri değerlendirmek güçtür. Artvin’in iç kısımlarında yaşayan yerel halk kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde tarımsal faaliyetler gerçekleştirmektedir.

²⁰⁸ Türkiye İstatistik Kurumu, “**Basın Odası Haberleri**”, 9 Mart 2017, Sayı:14, http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2017_14_20170309.pdf, (E.T. 08.05.2017)

²⁰⁹ Türkiye İstatistik Kurumu, “**Seçilmiş Göstergelerle Artvin 2013**”, Ankara, 2013, s.91.

²¹⁰ Milliyet, “Doğu Karadeniz’de Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri Açıklandı”, 02 Mart 2017, <http://www.milliyet.com.tr/dogu-karadeniz-de-evlenme-ve-bosanma-trabzon-yerelhaber-1877347/>, (E.T. 09.05.2017)

²¹¹ Türkiye İstatistik Kurumu, “**Seçilmiş Göstergelerle Artvin 2013**”, Ankara, 2013, s.94.

²¹² Türkiye İstatistik Kurumu, “**İstatistiklerle Kadın, 2013**”, 5 Mart 2014, Sayı:16056, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16056>, (E.T. 09.05.2017)

²¹³ Türkiye İstatistik Kurumu, “**Seçilmiş Göstergelerle Artvin 2013**”, Ankara, 2013, s.88.

²¹⁴ Türkiye İstatistik Kurumu, “**İstatistiklerle Çocuk, 2015**”, 22 Nisan 2016, Sayı:21521, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21521>, (E.T. 09.05.2017)

Kendi ihtiyaçlarını karşılamaları haricinde çevre il ve ilçelere de tarımsal ürün gönderebilmektedirler²¹⁵. Bu ürünler; domates, biber, salatalık, patlıcan, yeşil soğan, ıspanak, marul ve maydanoz gibi ürünlerdir²¹⁶. Artvin'in kıyı taraflarında çay, fındık ve mısır; iç taraflarında ise buğday ve arpa yetiştirilmektedir²¹⁷. Artvin'de 2016 yılı fındık ve çay üretimi verilerine göre, 8.789 fındık üreticisi 5.286 ton fındık; 19.666 çay üreticisi ise 106.796 ton yaş çay üretmiştir²¹⁸.

Hayvancılık açısından il değerlendirildiğinde, hayvancılığın geleneksel şekillerde devam ettirildiği görülmektedir. Genellikle iç kesimlerde sığır ve koyun yetiştirilmektedir²¹⁹. Modern yöntemlerle aktif bir şekilde hayvancılıktan faydalanılmadığı için hayvancılık faaliyetleri de önemli bir gelişme gösterememiştir²²⁰. Son yıllarda DOKAP kapsamında hayvancılığa destek sağlanmaktadır. Artvin'deki ilçelerin tamamında uygulanan bu proje kapsamında % 80 hibe desteği ile damızlık koç, teke ve boğa alımı yapılmaktadır²²¹.

Artvin ili toprakaltı zenginlikleri bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'nin bakır üretiminin yarısı, Murgul'da bulunan maden yataklarından sağlanmaktadır²²². Bakır haricinde kurşun, çinko, demir, manganez, bakır-molibden ve altın yatak ya da zuhuru olmak üzere toplamda 72 tane metalik maden yatağı ve zuhuru bulunmaktadır. Endüstriyel ham madde bakımından kayda değer bir potansiyeli olmayan Artvin'de yalnızca kireçtaşı ve granit-mermer yatak ve zuhurları rezerv olarak önemlidir²²³.

²¹⁵ Mustafa Fehmi Türker, Atakan Öztürk, "Artvin İli Ekonomisinde Ormancılık Sektörünün Yeri Ve Önemi", Kafkas Üniversitesi Artvin Orman Fakültesi Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, 2001, s.3.

²¹⁶ Artvin İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, "2016 Yılı Faaliyet Raporu", <http://artvin.tarim.gov.tr/Belgeler/FAAL%C4%B0YETRAPORUSON2016.pdf>, (E.T. 08.05.2017)

²¹⁷ Aslıhan Turan, "Artvin Yöresinde El Dokumacılığı", T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2012, s.3.

²¹⁸ Artvin İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, "2016 Yılı Faaliyet Raporu", <http://artvin.tarim.gov.tr/Belgeler/FAAL%C4%B0YETRAPORUSON2016.pdf>, (E.T. 08.05.2017)

²¹⁹ Turan, a.g.e., s.3.

²²⁰ Türker, Öztürk, a.g.e., s.3.

²²¹ Artvin İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, "2016 Yılı Faaliyet Raporu", <http://artvin.tarim.gov.tr/Belgeler/FAAL%C4%B0YETRAPORUSON2016.pdf>, (E.T. 08.05.2017)

²²² Turan, a.g.e., s.3.

²²³ T.C. Artvin Valiliği, "Yer Altı Zenginlikleri", <http://www.artvin.gov.tr/cografi-durum>, (E.T. 08.05.2017)

Artvin ili, arıcılık faaliyetleri açısından önemli bir yer tutmaktadır. Kentin ikliminin ve coğrafi yapısının bu faaliyetlere uygun olması ve bölgede yaşayan halkın arıcılık faaliyetlerini gerçekleştirme konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olması, arıcılığın bölgede önemli bir ekonomik faaliyet haline gelmesini sağlamıştır. Artvin, Kafkas Arı ırkının gen merkezidir. Aktif ve pasif olmak üzere toplamda 100.206 koloni bulunmaktadır. Aktif olan kolonilerden yılda üretilen bal miktarı yaklaşık 1.150 tondur. Ana arı üretiminde Türkiye çapında birinci sırada yer almaktadır²²⁴.

3.2.5. Artvin'in Bitki Örtüsü

Artvin ili ormanların yoğun olarak bulunduğu bir ildir. Orman sahası 404.208 hektardır ve bu saha ilin toplam yüzölçümünün %54'üne tekabül etmektedir²²⁵. Bu ormanlarda ladin, göknar, sarıçam, kayın, meşe, kestane, kızılğaç, olup ıhlamur, gürgen, akçaağaç, dişbudak, ceviz, üvez, kavak, söğüt, akasya kayacık, karaağaç, huş, ardıç, şimşir, duglas, fıstıçamı porsuk gibi 20'nin üzerinde ağaç türü bulunmaktadır²²⁶. Bu ağaç türlerinden Doğu Ladini, Artvin'de 25.628 hektarlık bir alana yayılmış olan en geniş ağaç türüdür²²⁷.

Artvin'de çok çeşitli bitki türü ve endemik türler bulunmaktadır. İlde toplam 1268 tür tespit edilmiştir ve bu türlerin 119 tanesi endemiktir. Türkiye florasının %13'lük bölümünü Artvin oluşturmaktadır. Endemik türler açısından değerlendirildiğinde de Artvin, Türkiye'deki endemik türlerin % 4.4 lük bölümünü oluşturmaktadır²²⁸. Artvin'deki endemik bitkiler, turistik tesislerin yapılması ve rekreasyonel faaliyetlerde gerçekleşen artış nedeniyle zarar görmektedir²²⁹.

Artvin'de doğal yaşlı ormanlar, Rododendron fundalıkları, yayla ve alpin otlakları, dağ eteklerindeki taş yığınları, uçurum ve göl toplulukları gibi ekosistemler

²²⁴ Artvin İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, "2016 Yılı Faaliyet Raporu", <http://artvin.tarim.gov.tr/Belgeler/FAAL%C4%B0YETRAPORUSON2016.pdf>, (E.T. 08.05.2017)

²²⁵ Özgür Eminağaoğlu, "Artvin'de Orman Varlığı", (Ed.Özgür Eminağaoğlu), Artvin'in Doğal Bitkileri, Promat, İstanbul, 2015, s.56

²²⁶ T.C. Artvin Valiliği, "Bitki Örtüsü", <http://www.artvin.gov.tr/cografi-durum>, (E.T. 08.05.2017)

²²⁷ Eminağaoğlu, a.g.e., s.58.

²²⁸ T.C. Artvin Valiliği, "Bitki Örtüsü", <http://www.artvin.gov.tr/cografi-durum>, (E.T. 08.05.2017)

²²⁹ Özgür Eminağaoğlu, Hayal Akyıldırım Beğen, Güven Aksu, "Artvin'in Flora ve Vegetasyon Yapısı", (Ed.Özgür Eminağaoğlu), Artvin'in Doğal Bitkileri, Promat, İstanbul, 2015, s.43.

bulunmaktadır. Özellikle doğal yaşlı ormanları içeren orman ekosistemleri, dünyadaki önemli ekosistemlerden biridir²³⁰.

3.3. Artvin’de Turizm Faaliyetleri

Artvin ili doğal, kültürel ve tarihi güzellikleriyle turizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir. İl ağırlıklı olarak eko turizm faaliyetleri ile anılsa da bu turizm türü haricinde de çeşitli turizm faaliyetleri yapılmaktadır.

3.3.1. Sportif Olta Balıkçılığı

Sportif olta balıkçılığı, ekonomik amaçlı yapılmayan ve insanların dinlenmek için yaptıkları rekreatif bir etkinliktir. Olta balıkçılığı bireylerin sessiz bir doğada sakinleşmesini ve enerji toplamasını sağlar. Su kaynakları açısından şanslı bir konumda bulunan Türkiye’de de birçok kıyıda gerçekleştirilmektedir.²³¹. Artvin’de sportif olta balıkçılığı, il sınırları içerisinde yer alan akarsu ve göllerde yapılmaktadır. Özellikle Baykal Çayı ve Artvin’in yüksek kesimlerinde yer alan göller olta balıkçılığı için değerlendirilmektedir²³².

3.3.2. Yayla Turizmi

Yaylalar dağlık ve yüksek olan bölgelerde, kış aylarında hayat şartları zor olduğu için kullanılmayan, yaz aylarında ise havası iyi ve serin olan, hayvanların otlaması veya dinlenme yeri olarak kullanılan yerlerdir²³³. Yayla turizmi anlamında en çok potansiyel bulunan bölge, Doğu Karadeniz Bölgesidir. Bu bölge hayvancılık için uygundur ve zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Önceden halkın temel gereksinmelerini karşılamaları için yapılan yaylacılık faaliyeti, zamanla büyük şehirlerde yaşayan insanların ziyaretiyle farklı bir konuma gelmiştir ve turizm faaliyeti olarak değerlendirilmeye başlanmıştır²³⁴.

²³⁰ T.C. Artvin Valiliği, “**Bitki Örtüsü**”, <http://www.artvin.gov.tr/cografi-durum>, (E.T. 17.05.2017)

²³¹ İzzet İslamoğlu, Ali İmamoğlu, Gül Çavuşoğlu, “**Verçenik Yaylası’nın Alternatif Turizmi ve Rekreatif Faaliyetlerinin Belirlenmesi**”, International Journal of Science Culture and Sport, 2014, s.277

²³² T.C. Artvin Valiliği, “**Artvin**”, İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2017, s.20

²³³ Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=YAYLA, (E.T. 06.04.2017)

²³⁴ Kozak, Kozak, Kozak, **a.g.e.**, s.36-37

Artvin halk kültüründe yaylacılık büyük bir önem teşkil eder. Son yıllarda Türkiye’de artan bir potansiyele sahip olan yayla turizmi, Artvin ilinde bulunan birçok yaylada yapılabilir. Artvin yaylaları dikkat çeken ahşap yapıları ile yayla turizmi için idealdir. Bu yaylalarda, yerel halk Haziran ve Eylül ayları arasında yaylacılık faaliyetlerini sürdürmektedirler. Artvin yaylaları ormanlarla örtülü olan dağların üzerinde, gü r kaynakların bulunduğu, yemyeş il dü zlük alanlara yayılmış tır²³⁵.

Artvin’in %51’lik bir bölümü yaylalardan oluş ur. Bu yaylalardan bazıları; Meş eli, Kurudere, Dü zenli, Kireç li, Yı ğ ılı, Kapık, Irmaklar, Bilbilan, Ç amlıca, Hanlıkö y, Ballı ve Yoncalı Yaylaları, Mersivan Yaylası, Muratlı Borç ka, Taş köprü, Meydancık, Mısırlı, Oba Yaylaları, Keş oğ lu, Ç amlık, Mağ ara, İ nekli, Kocakarlı, Dikme ve Taş kınlık Yaylalarıdır²³⁶.

3.3.3. Kamp ve Karavan Turizmi

Kamp ve karavan turizmi, genellikle bahar ve yaz aylarında turistler tarafından tercih edilen etkinliklerden biridir. Bu etkinliğ e katılan insanlar verdikleri bireysel kararlara göre rotalar oluşturup, doğ ayı keş fetme fırsatı yakalayabilirler. Bir bölgede turizm potansiyelinin daha iyi bir seviyeye gelmesi için faydalanılan kamp ve karavan turları, Türkiye’de de turistler tarafından ilgi gö ren etkinliklerden biri olmuştur. Türkiye’de kamp ve karavan tatili için genellikle Do ğ u Karadeniz Bölgesi, Marmara Bölgesi, Akdeniz Bölgesi ve Ege Bölgesi tercih edilmektedir. Do ğ u Karadeniz’de kamp için tercih edilen illerden biri de Artvin’dir²³⁷.

Artvin’in sahil ş eridinde yer alan plajlar, orman iç inde yer alan dinlenme alanları ve Milli Parklar kamp ve karavanlar için uygun alanlardır. Bu alanlardan baş lıcalar; Kemalpaş a Plajı ve çevresi, Kafkasör Dinlenme Alanı, Borç ka Karagöl,

²³⁵ T.C. Artvin Valili ğ i, “**Artvin**”, İl Kültür Turizm Müdürlü ğ ü, 2017, s.20

²³⁶ Ceyhun Akyol, “**Artvin İ linin Mevcut Turizm Potansiyeli Ve Niş Pazarlamannın Uygulanabilirli ğ i**”, Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2, 2015, s.154.

²³⁷ Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası, “**Her Mevsim Karadeniz Projesi Master Plan**” [http://tso.org.tr/dosyalar/Her Mevsim karadeniz Projesi Master Plan/files/assets/downloads/page0236.pdf](http://tso.org.tr/dosyalar/Her%20Mevsim%20Karadeniz%20Projesi%20Master%20Plan/files/assets/downloads/page0236.pdf) , (E.T. 06.04.2017)

Şavşat Karagöl, Hatila Vadisi, Sahara Yaylası, Çuruspil Yaylası, Kılıçkaya Aros Yaylası ve Yusufeli Kaçkar Turizm Merkezidir²³⁸.

3.3.4. Dağ ve Doğa Yürüyüşü

Dağ ve doğa yürüyüşü, dağlarda bulunan temiz havadan faydalanmak ve şehir hayatının yoğunluğundan uzaklaşmak için dağlık alanlarda gerçekleştirilen turizm faaliyetidir. Bu faaliyet “yürüyüş” ve “tırmanma” olmak üzere iki şekilde yapılabilmektedir²³⁹. Doğu Karadeniz gibi dağlık alanların ve doğal güzelliklerin yoğun olduğu bölgelerde dağ ve doğa yürüyüşü rahatlıkla gerçekleştirilebilmektedir.

Artvin’de Doğu Karadeniz’in en yüksek dağlarından olan Kaçkar ve Karçal dağları bulunmaktadır. Haziran ve Ekim ayları arasında bu dağlar yürüyüş için idealdir. Ayrıca yaz ve bahar mevsimleri haricinde de yürüyüş yapılabilecek birçok parkur bulunmaktadır²⁴⁰.

3.3.5. Botanik Turizmi

Şehir hayatının olumsuz yanlarından biri olan betonlaşma, insanların şehir hayatından kaçmasına neden olmaktadır. Şehir hayatından uzaklaşan insanlar doğa ile iç içe olabilecekleri botanik bahçelere gitmek istemektedirler²⁴¹. Botanik turizm için Artvin ili de uygun illerden biridir. Artvin’de doğal bir şekilde yayılan 2727 bitki taksonu bulunduğu için Türkiye’nin en fazla bitkisel tür çeşitliliğine sahip ili olma özelliği taşımaktadır. Bunun nedeni; farklı yaşam alanlarının fazla oluşu, yaklaşık 4000 metrelik yükselti farkı, 3 farklı iklimi (Akdeniz, Karasal ve Osyenik) yaşıyor olması, zengin su kaynakları, jeolojik ve jeomorfolojik farklılıklar nedeniyle ilde çok çeşitli bitkiler yetiştirilebilmektedir. Uluslar arası sözleşmeler baz alındığında, ilde risk altında bulunan ve korunması gereken çok sayıda bitki türü ve habitatların var olduğu görülmektedir. Bu değerlerin gelecek nesillere aktarılabilmesi için korunan alanlar oluşturulmuştur. Bu alanlara, Karagöl-Sahara ve Hatila Vadisi,

²³⁸ T.C. Artvin Valiliği, “**Artvin**”, İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2017, s.20

²³⁹ Kozak, Kozak, Kozak, **a.g.e.**, s.33.

²⁴⁰ T.C. Artvin Valiliği, “**Artvin**”, İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2017, s.21

²⁴¹ Meryem Akoğlan Kozak, A. Sadık Bahçe, **Özel İlgi Turizmi**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009, s.176.

Camili-Efeler, Camili-Gorgit ve Çamburnu, Borçka-Karagöl ve Altıparmak örnek olarak verilebilir²⁴².

3.3.6. Kuş ve Kelebek Gözlemciliği

Kuş ve kelebek gözlemciliği, kuşların ve kelebeklerin yaşantılarını yakından inceleyebilmek için gerçekleştirilen bir turizm çeşididir. Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birbirine bağlayan Türkiye, kuş ve kelebek gözlemciliği turizminde önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye üzerinden yırtıcı ve göçmen kuşların %80'i geçmektedir. Bu nedenle Türkiye değerli bir konumda olup dünya gözlemcilerinin de dikkatini çekmektedir. Türkiye’de kuş ve kelebek gözlemciliğinde önemli olan illerden biri de Artvin’dir²⁴³.

Kemalpaşa, Murgul, Borçka ve Artvin’in yüksek tepeleri kuşların göç yolları üzerinde bulunmaktadır. Bundan dolayı Mart ve Kasım ayları arası kuş ve kelebek gözlemciliği yapmak isteyen kişiler için ideal bir destinasyon haline dönüşür. Kuşları ve kelebekleri gözetlemek için belirli noktalar bulunmaktadır. Doğu Karadeniz’de bulunan dağlar, Türkiye’de Avrasya yüksek dağlık biyomunu temsilinden ötürü önemli kuş alanları statüsü olan tek alandır. Artvin’de özellikle Kaçkar, Altıparmak ve Karçal Dağlarının eteklerinde yer alan ve içlerinden bazılarının endemik özelliğe sahip olduğu zengin flora varlığı kelebeklerin çok çeşitli olmasını sağlamaktadır. Bu sayede, kelebek görmek isteyen insanlar için önemli bir destinasyon haline gelir²⁴⁴. Ayrıca, Artvin’de 210’a yakın kelebek türü bulunmaktadır. Özellikle Yusufeli ilçesinin Yaylalar Köyü’nde bulunan kelebekler Avrupa’da nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan türleri barındırmaktadır²⁴⁵.

²⁴² Özgür Eminağaoğlu, Hayal Akyıldırım Beğen, “Artvin’de Botanik Turizm Potansiyeli”, (Ed.Özgür Eminağaoğlu), Artvin’in Doğal Bitkileri, Promat, İstanbul, 2015, s.97.

²⁴³ Tülay Cengiz, Aydın Tüfekçioğlu, Ahmet İskender, “Artvin İl Gelişme Planı”, Turizm Sektörü Raporu, Artvin Valiliği, Artvin, 2005, s.33.

²⁴⁴ T.C. Artvin Valiliği, “Artvin”, İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2017, s.26

²⁴⁵ Hilal Surat, “Artvin İlinin Eko Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı:52, 2016, s.146.

3.3.7. Jeep Safari Turizmi

Jeep Safari, hava durumuna bağılı kalmaksızın macera yaşamak ve doğa koşulları ile mücadele etmek için yapılan bir turizm aktivitesidir.²⁴⁶ Artvin’de jeep-safari turizmi ile ilgilenenler için ideal parkur ve alanlar bulunmaktadır. Bu alanlar;

- Şavşat – Elmalı – Susuz – Arpalı – Yamaçlı – Çavdarlı – Yayla - Bilbilan Karagöller – Kutlu – Aşağırmaklar – Ardanuç,
- Şavşat – Ciritdüzü – Cevizli Kilisesi – Kayadibi – Atalar – Çoraklı – Ilıca Çermiği – Arsiyan Yaylası – Derekapı – Meydancık,
- Artvin (Salkımlı) – Beşagıl Yaylası – Erenler Yaylası – Borçka Balcı – İbrikli (Beyazsu) – Kaynarca – Borçka,
- Ardanuç – Harmanlı – Boyalı – Arkbaşı – Karanlık Meşe – Kutul – Bilbilan – Heva Yaylası – Güreşküy – Bulanık (Yeni Rabat Kilisesi) – Dereboğazı – Ardanuç rotaları önerilmektedir.

3.3.8. Deniz Turizmi

Deniz turizmi, kişilerin devamlı olarak yaşadıkları yerden farklı bir yere seyahat etmesini içeren ve temel amacı deniz ile ilgili faaliyetler olan turizm çeşididir. Bu kapsamda birçok faaliyet, deniz turizmi kapsamında değerlendirilmektedir²⁴⁷. Dalış, balıkçılık ve yüzme gibi faaliyetler bunlardan bazılarıdır²⁴⁸. Türkiye’nin uzun kıyılarına sahip olması, her bölgede olmasa da bazı bölgelerde denizlerin temiz tutulması, kumsalların deniz kenarında zaman geçirebilmek için ideal olması, doğal ve kültürel değerlerin bulunması ve güneşli gün sayısının fazla olması Türkiye’de deniz turizmi faaliyetlerinin artmasını sağlamıştır²⁴⁹.

²⁴⁶ Işık Sezen, Sevgi Yılmaz, “Macera Ve Sıradışı Turizm Anlayışına Öneri Bir Alan: Doğu Karadeniz Bölgesi Soğanlı Dağları”, Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2, 2015, s.129.

²⁴⁷ Gökçe Yasemin Kozan, Sami Sonat Özdemir, Ebru Günlü, “Turizm Yazınında ‘Deniz Turizmi’nin Olgusal Gelişimi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi, Cilt:6, Sayı:2, 2014, s. 116.

²⁴⁸ Mark Orams, **Marine Tourism: Development, Impacts and Management**, Routledge, London, 1999, s.2.

²⁴⁹ Kozak, Kozak, Kozak, **a.g.e.**, s.29.

Artvin’de deniz turizmi faaliyetleri Arhavi ve Hopa ilçelerinde bulunan plajlarda gerçekleştirilmektedir. Mavi Park projesi kapsamında değerlendirilen Kemalpaşa beldesindeki halk plajı, Artvin’de denize girebilmek için en ideal yer olarak görülmektedir. Ayrıca, Hopa limanı ticari açıdan değerli bir limandır. Bu limana yanaşan uluslar arası gemiler bölgeye ekonomik anlamda katkılar sağlamaktadır²⁵⁰.

3.3.9. Tarım Turizmi

Tarım turizmi avcılık, balık tutma, konaklama ve eğitim gibi faaliyetleri içeren, özel tarım arazileri üzerinde gerçekleştirilen bir turizm türüdür. Bu turizm türü, tarımsal faaliyet olarak bilinen daha büyük bir endüstrinin alt kümesidir. Tarım turizmi, çiftlik sahibinin ek gelir elde edebilmesi için turistlerin tarım alanlarında keyifli vakit geçirmesini sağlayan ticari bir oluşumdur²⁵¹.

Tarım turizminde her paydaşın farklı bir rolü bulunmaktadır. Bu turizm türünün tedarikçileri, turistik üründen faydalanma eğiliminde olan turistlere ürün ve hizmetlerini sunarlar. Sunulan ürün veya hizmet hem biçimsel hem de bağımsız şekillerde olabildiği gibi ikisinin bir arada bulunduğu bir şekilde de olabilir. Bölgenin pazarlanmasına sağlayan organizatörlerin rolü ise, tedarikçiler ve potansiyel tarım turistleri arasında gerçekleşen bilgi alışverişine katkıda bulunmaktadır²⁵².

Artvin’de iklim açısından uygun şartlara rağmen arazilerin tarım için yeterince uygun olmaması, tarım alanlarının sadece kişilerin şahsi tüketimlerini karşılayacak oranda değerlendirilmesine neden olmuştur. Şartlarda iyileştirmeler yapıldığı takdirde Artvin tarım turizminden gelir elde edebilecektir. Artvin’de tarım turizmi faaliyetleri için Yusufeli, Şavşat ve Ardanuç ilçelerinin çevrelerindeki köyler uygundur²⁵³.

²⁵⁰ Cengiz, Tüfekçioğlu, İskender, **a.g.e.**, s.34.

²⁵¹ University of California Cooperative Extension, “What is Agritourism?”, <http://sfp.ucdavis.edu/agritourism/factsheets/what/>, (E.T. 12.04.2017)

²⁵² Kozak, Bahçe, **a.g.e.**, s.181.

²⁵³ Cengiz, Tüfekçioğlu, İskender, **a.g.e.**, s.35-36.

3.3.10. Sağlık Turizmi

İnsanların tedavi için ya da sağlıklarını arttırma amacıyla yaşadıkları yerden başka yerlere seyahatleri sağlık turizmi kapsamında değerlendirilmektedir. Bu turizm türü, sağlık için uluslar arası hareketlenmeleri sağlamasının yanı sıra sağlık kurumlarının büyümesine de olanak sağlamaktadır. Termal turizm, medikal turizm, yaşlı turizmi ve engelli turizmi sağlık turizminin alanlarındandır²⁵⁴.

Artvin merkez ve ilçelerinde romatizma, mide rahatsızlıkları, hemoroit, böbrek rahatsızlıkları, karın ağrısı, eklem ağrısı, egzama, bel ağrısı, göz hastalıkları ve kaşıntı gibi birçok sağlık sorununa termal kaynaklar çözüm olabilmektedir. Söz edilen termal kaynaklardan bazıları; Artvin-Kafkasör, Artvin-Zeytinlik Sant Mevkii, Ardanuç Kapı Köyü, Borçka Karşıköy Mevkii, Borçka Balcı Köyü, Şavşat Ciritdüzü Köyü Beleşet Mevkii, Şavşat Yavuz Köyü Cerma Mevkii, Şavşat Ilıca Köyü Sakat Mevkii, Şavşat Ilıca Köyü Karapınar Mevkii, Şavşat Veliköy Çiçinet Mevkii ve Şavşat Şenköy Kargabazar Mevkiidir.

3.3.11. Festival Turizmi

Festival, birçok sebepten ötürü belirli aralıklarla düzenlenen toplumsal kutlamalara denilmektedir. Teması, amacı, zamanı, mekânı ve organizasyon türü açısından değişken olabildiği için kesin bir tanımı yoktur²⁵⁵. Festivallerin çoğu yerel bölgelerde yapıldığından canlılığın devam etmesi turistlerin tekrar gelmesi ile ilişkilidir. Günümüzde çeşitli bölgelerde en az bir festival düzenlenmektedir ve bu durum da rekabetin artmasını sağlamaktadır²⁵⁶.

Artvin’de genel olarak güreş, yayla ve bal ile ilgili festivaller yapılmaktadır. Bu festivallerden bazıları; Karüstü Karakucak Güreşleri, Yusufeli Boğa Güreşi, Karakucak Güreşleri, Boğa ve Karakucak Güreşleri, Melo Kaledibi Kültür Sanat Ve Turizm Festivali, Murgul Boğa Ve Karakucak Güreşleri Festivali, Kültür Turizm Ve

²⁵⁴ H. Ömer Tontuş, “Sağlık Turizmi Nedir?”, SATURK Yayınları, <http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/tyst/02.pdf>, (E.T. 16.04.2017)

²⁵⁵ Serkan Şengül, Koray Genç, “Festival Turizmi Kapsamında Yöresel Mutfak Kültürünün Destekleyici Ürün Olarak Kullanılması: Mudurnu İpekyolu Kültür Sanat Ve Turizm Festivali Örneği”, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:23, 2016, s.80.

²⁵⁶ John L. Crompton, Stacey L. Mckay, “Motives of Visitors Attending Festival Events”, Annals of Tourism Research, Cilt:24, Sayı:2, 1997, s.426.

Sanat Festivali, Kafkasör Kùltür, Turizm Ve Sanat Festivali, Aydın Köyü Söğütüzü Yayla Őenlikleri Ve Karakucak Güreşleri, Karagöl ŐenliĐi, Hopa Kùltür Sanat Ve Deniz Festivali, Yayla Göçü ve Karakucak Festivali, Yusufeli Yayla ŐenliĐi, Kùltür Ve Spor Festivali, Lori Yaylası Karakucak Güreş Festivali, Efkarı AŐıklar ŐenliĐi Ve Karakucak Güreş Festivali, Kutlu Köyü Kale Ve Yayla Festivali, BeŐpare Köyü Yayla Őenlikleri, Acısı Yayla Őenlikleri, Sahara Pancarcı ŐenliĐi, Anze Festivali, Camili Kafkas Arı ve Bal Festivalidir²⁵⁷.

3.3.12. Kùltür ve Tarih Turizmi

Farklı kùltürleri tanımak ve onlara ait eserleri incelemek amacıyla gerçekteŐirilen seyahatler, kùltür ve tarih turizmi olarak adlandırılır. Antik kentler, camiler, kiliseler, sinagoglar, tapınaklar, hanlar, hamamlar, türbeler, su kemerleri, köprüler, kervansaraylar gibi örnekler ile arkeolojik eserler ve ören yerleri kùltür ve tarih turizmi kapsamında ziyaret edilen yerlere örnektir. Araştırma, keşfetme ve dini sebeplerle gerçekteŐirilen seyahatler, yerel mimari ve orijinal özellikler, kùtùphaneler, yerel mutfak, festivaller ve fuarlar, tiyatro ve sinema, müzik ve dans, lisans ve edebi çalışmalar ve alt kùltürleri tanıma amacı ile yapılan seyahatler bu turizm kapsamında deĐerlendirilir²⁵⁸.

Kùltür ve tarih turizmi açaŐından Artvin ili önemlidir. İlde tarihi ve kùltürel açaŐından değerli eserler bulunmaktadır. Bu eserlerden bazıları; Artvin Kalesi, Ardanuç Gevhernik Kalesi, Ardanuç Ferhatlı Kalesi, Arhavi Ortacalar Çifte Köprü, Şavşat Kalesi, Berta Köprüsü, İskenderpaŐa Camii ve Türbeleri, Camili Köyü Camii, Borçka Fındıklı Camii, Borçka Düzköy Camii, Dolishane Kilisesi, Porta Manastır-Kilisesi, Yeni Rabat Kilisesi, İbrikli Őapeli, Tibet Kilisesi, Barhal Kilisesi, İŐhan Kilisesi ve Dört Kilisedir²⁵⁹.

Artvin'in en önemli kùltürel değerlerinden biri de; Artvin'in tepelerinden biri olan Ata tepe üzerine yaptırılmıŐ 22 metre yüksekliğinde ve 60 ton ağırlığındaki

²⁵⁷ T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, "Artvin", <http://www.tanitma.gov.tr/TR,22446/artvin.html>, (E.T. 14.04.2017)

²⁵⁸ T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Karaman İl Kùltür ve Turizm Müdürlüğü, "Tarih ve Kùltür Turizmi", <http://www.karamankulturturizm.gov.tr/TR,129492/tarih-ve-kultur-turizmi.html>, (E.T. 15.04.2017)

²⁵⁹ Cengiz, Tüfekçioğlu, İskender, a.g.e., s.23-24-25.

Atatürk heykelidir. Bu heykel, dünyanın en büyük Atatürk heykeli olma özelliği taşımaktadır. Ayrıca heykelin yanında direk uzunluğu 60 metre olan, 216 metre karelik bir Türk bayrağı bulunmaktadır²⁶⁰.

3.3.13. Kongre Turizmi

Belirli amaçlarla bir araya gelen insanların belirli şekillerde düzenlenen toplantılara katılmak için yaşadıkları yerlerden farklı yerlere gitmeleri sonucunda oluşan turizm türüne kongre turizmi denilmektedir. Kongre turizmine katılan insanlar kongrelere katılabilmek için konaklama, ulaşım ve yeme-içme gibi turistik faaliyetlerden faydalanmaktadır. Bu durum “kongre turizmi” kavramının oluşmasına büyük katkı sağlamıştır²⁶¹.

Artvin kongre turizmi anlamında yeterince gelişmiş bir il değildir; fakat Artvin Çoruh Üniversitesi’nde gerçekleştirilen bilimsel toplantılar ilin bu turizm kapsamında değerlendirilmesini sağlamıştır. Ulusal ve uluslar arası seviyede kongre, panel, sempozyum ve festivallere ev sahipliği yapan üniversite, kongre turizmine katkı sağlamaktadır. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, Eğitim Odağında Artvin Sempozyumu ve Uluslararası Kafkasya Ormancılık Sempozyumu düzenlenen bu toplantılardan bazılarıdır²⁶².

3.3.14. Yavaş Turizmi

1999 senesinde İtalya’nın Orvieto kentinde Paolo Saturnini liderliğinde dört belediye Cittaslow Antlaşması’nı imzalamıştır. Bu antlaşma ile temel sakin şehir ölçütlerini belirleyerek, bu ölçütlerin sürekliliği hedeflenmiştir. Bu hareketi doğuran yavaş yemek hareketidir²⁶³. Çevre politikaları, alt yapı politikaları, kentsel kalite,

²⁶⁰ Artvin Valiliği Turizm Portalı, “Atatürk Heykeli” <http://www.visitartvin.com/?page=dest&file=detay&id=84&dil=tr>, (E.T. 15.04.2016)

²⁶¹ Kuşadası Ticaret Odası, “Dünya’da ve Türkiye’de Kongre Turizmi, Kuşadası-Efes Kongre Merkezi, Kongre ve Ziyaretçi Büroları”, KUTO Araştırma Yayınları, Aydın, s.5-6.

²⁶² Akyol, a.g.e., s.165.

²⁶³ Kozak, Kozak, Kozak, a.g.e., s.38.

yerel üretimin korunması, misafirperverlik ve bilinirlik yavaş şehir manifestosunun temel 6 maddesini oluşturmaktadır²⁶⁴.

2015 yılında Artvin’de bulunan Şavşat ilçesi yavaş kent belgesine başvurmuş ve belgeyi almaya hak kazanmıştır²⁶⁵. Bu sayede Şavşat, Türkiye’de yavaş kent belgesine sahip 10. ilçe olmuştur²⁶⁶.

3.4. Artvin’de Turizmi ve Çevreyi Etkileyen Projeler

Artvin’de turizm ile ilgili projelerden en önemlisi DOKAP tarafından planlanmış olan Yeşil Yol Projesi’dir.

3.4.1. Yeşil Yol Projesi

Yeşil Yol projesi, Doğu Karadeniz Turizm Master Planı kapsamında önemli olarak değerlendirilen projelerden biridir. Bu proje, Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun ve Trabzon illerini kapsamaktadır. Başlangıç noktası Samsun, bitiş noktası ise Artvin Sarp Sınır Kapısıdır. Yeşil Yol Projesi ile yayla ve turizm merkezleri üst kottan birbirine bağlanacaktır²⁶⁷. Bu güzergâh üzerinde gerçekleştirilmesi hedeflenen turizm yatırımlarına destek sağlanacaktır²⁶⁸.

Yeşil yol projesi, bölgede yaşayan yerel halkın önemli fikir ayrılıkları yaşadığı projelerden biridir. Hedeflenen bölgedeki halkın bir kesimi Yeşil Yol projesini desteklerken diğer bir kesimi de desteklememektedir. Yeşil Yol’u destekleyenler, bölgede konaklama süresinin artacağı ve var olan potansiyellerden en üst seviyelerde faydalanılacağı görüşündedirler. Ayrıca bu projenin bölgeye zarar verilmeden yapılacağını, doğal yapı ve kaynaklar korunarak gerçekleştirileceğini

²⁶⁴ Selin Mutdoğan, “Seferihisar Örneğinde Sakin Şehir Hareketi”, Green Age Symposium, Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Architecture, 2010, İstanbul, s.3.

²⁶⁵ 08 Olay, “Şavşat’a Milano’dan ‘Sakin Şehir’ Belgesi”, 22 Haziran 2015, <http://www.08olay.com/savsata-milanodan-sakin-sehir-belgesi.html>, (E.T. 18.04.2017)

²⁶⁶ Yeşil Gazete, “Türkiye’nin 10. Citta Slow Şehri, Şavşat”, 30.06.2015, <https://yesilgazete.org/blog/2015/06/30/turkiyenin-10-citta-slow-sehri-savsat/>, (E.T. 18.04.2017)

²⁶⁷ DOKAP, “Yeşil Yol Projesi”, 15 Aralık 2016, <http://dokap.gov.tr/2016/12/15/yesil-yol-projesi/>, (E.T. 09.05.2017)

²⁶⁸ DOKAP, “Doğu Karadeniz Projesi Eylem Planı (2014-2018)”, [http://www.oka.org.tr/Documents/DOKAP%20Eylem%20Plan%C4%B1%20\(2014-2018\).pdf](http://www.oka.org.tr/Documents/DOKAP%20Eylem%20Plan%C4%B1%20(2014-2018).pdf), (E.T. 10.05.2017)

düşünmektedirler²⁶⁹. Bu projeye karşı çıkan kişiler ise bu görüşlerin aksini söylemektedirler. Karşı çıkan kişiler, Yeşil Yol projesinin yapılaşmayı artıracığı ve bu yapılaşmanın bölgenin doğal yapısına zarar vereceği, hedeflenen projenin turizme herhangi bir katkısı bulunmayacağı düşüncelerini savunmaktadırlar²⁷⁰.

3.4.2. Cerattepe Projesi

Cerattepe Projesi Artvin halkının en çok tepki verdiği projelerden biri olmuştur ve bu tepkiler Türkiye çapında ses getirmiştir. 20 yılı aşkın süredir Artvin halkı madencilik faaliyetlerine karşı mücadele etmektedir. Maden faaliyetleri ile ilgili ilk izin 1992 yılında çıkmış ve Kanadalı bir şirkete maden çıkarabilmesi için ruhsat verilmiştir. Halk bu duruma karşı çıkması nedeniyle maden arama izni kaldırılmıştır. 2005 yılında ruhsatın iptali davası açılmıştır ve bu dava ruhsatın iptali ile sonuçlanmıştır. 2011 yılında ihale yoluyla ruhsatlanılacak yerlere Genya'da eklenmiştir. Böylece doğal yaşamın devamlılığı daha çok tehlikeye atılmıştır. 2012 yılında iki alanında ihalesi alınmış ve bir sene sonra devredilmiştir. ÇED Raporu olmadan çalışma yapılması nedeniyle açılan dava, çalışmaların durdurulmasını sağlamıştır. Bu süreçte projeyi üstlenen firmanın ÇED raporu bakanlık tarafından kabul edilmiştir. Sonrasında mahkeme ÇED kararını iptal edilse de 2009/7 sayılı genelgeyle yeniden kabul olmuştur²⁷¹.

19 Eylül 2016 tarihinde Cerattepe Davası yeniden görülmüş ve reddi hakim talebinde bulunulmuştur. Bu talep Rize İdari Mahkemesi tarafından davayı uzatmak için yapıldığı gerekçesiyle Hukuk Mahkemeleri Kanunu'nun 41. maddesi uyarınca kabul edilmemiştir. ÇED olumlu raporunun iptali için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı hakkında açılan dava ile ilgili mahkeme bilirkişi raporu; Cerattepe'de madencilik faaliyetlerinin yapılmasının mevzuata aykırı olmadığı ve gerekli izinler alındığında turistik yerlerde bile madencilik faaliyetlerinin gerçekleştirilebildiğini belirtmiştir.

²⁶⁹ B. Ali Kavalcı, “Karadeniz Yeşil Yol Projesi Nedir?”, 7 Mayıs 2014, <http://www.rizeninse.net/2014/05/07/karadeniz-yesil-yol-projesi-nedir/>, (E.T. 10.05.2017)

²⁷⁰ Türkiye Ormancılar Derneği, “Türkiye Ormancılar Derneği'nin Yeşil Yol Projesi Hakkındaki Görüşleri”, http://www.ormancilardernegi.org/dosyalar/files/yesil_yol_hak_gorusler.pdf, (E.T. 10.05.2017)

²⁷¹ TEMA, “Artvin Cerattepe Ankara'dan Destek İstiyor”, http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/entitafocus.aspx?primary_id=1469&target=categorial1&type=2&detail=single, (E.T. 17.05.2017)

Bu rapor sonucunda, 02.06.2015 tarihli 3882 sayılı “ÇED Olumlu” raporu hukuka ve mevzuata uygundur kanaatine varılmıştır²⁷².

3.4.3. HES Projeleri

Elektrik enerjisi üretebilmek için kurulan nehir tipi tesislere HES (Hidroelektrik Santral) denilmektedir²⁷³. Hidroelektrik santral sudan enerji üretilmesi, sera gazı emisyonu olmaması, yerli imkânlarla gerçekleştirilebilmesi, teknik ömrünün uzunluğu, yakıt giderinin olmaması, işletme bakım giderlerinin azlığı, istihdam imkânı sağlaması, kırsal kesimlerde ekonomik ve sosyal yapıyı canlandırması gibi nedenlerle en önemli yenilenebilir enerji kaynağıdır. Toplam 22 adet elektrik enerji santrali bulunan Artvin'de elektrik santralleri yıllık yaklaşık 3.852 GW elektrik üretimi yapmaktadır²⁷⁴.

Çoruh vadisinde, nehir kolları ile diğer dereler üzerinde yapılması planlanan 20'den fazla baraj projesi ve 150 civarında beton santral Artvin ekosisteminin zarar görmesine neden olabilmektedir²⁷⁵. Bu zararların en aza indirilebilmesi için önemli olan planlama sürecinden başlanarak işletimine kadar olan süreç de dâhil olmak üzere gerekli özenin gösterilmesi ve çevre dostu uygulamaların geliştirilmesidir²⁷⁶.

Artvin halkı HES projelerine genel olarak olumlu yaklaşmamaktadır. Şavşat'ın 28 köyü²⁷⁷, Ardanuç'ta Akarsu Köyü²⁷⁸ ve Arhavi ilçesi gibi Artvin'de bulunan ilçe ve köyler HES projelerine tepki göstermiştir. HES Projeleri bitki örtüsüne zarar vermesi, bitki yetişmesinin zorlaşmaya başlaması, suların kirlenmesi

²⁷² Milliyet, “Cerattepe İçin Karar Çıktı!”, 03.10.2016, <http://www.milliyet.com.tr/cerattepe-icin-karar-cikti--gundem-2320979/>, (E.T. 19.05.2017)

²⁷³ WWF - Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı), “HES nedir?”, http://www.wwf.org.tr/ne_yapiyoruz/ayak_izinini_azaltilmasi/su_yenilenebilir_enerjinin_surdurulebilir_ligi/hes_nedir2/, (E.T. 17.05.2017)

²⁷⁴ Enerji Atlası, “Artvin Elektrik Santralleri”, <http://www.enerjiatlas.com/sehir/artvin/>, (E.T. 17.05.2017)

²⁷⁵ Eminağaoğlu, Akyıldırım Beğen, Aksu, a.g.e., s.44

²⁷⁶ Elvan Atılğan, Şeref Soğuksulu, Hasan Aslan, “Hidroelektrik Santrallerinin (HES) Çevreye Etkileri ve Bu Etkilerin Azaltılmasına Dair Öneriler: Trabzon İli Örneği”, Yunus Araştırma Bülteni, Sayı:4, 2011, s.11.

²⁷⁷ Evrensel, “Şavşat'ta 28 köy 'HES'lere hayır' dedi”, 04 Eylül 2014, <https://www.evrensel.net/haber/91251/savsatta-28-koy-heslere-hayir-dedi>, (E.T. 17.05.2017)

²⁷⁸ CNN Türk, “Ardanuç'ta HES Gerginliği”, 28.03.2016, <http://www.cnnturk.com/turkiye/ardanucta-hes-gerginligi>, (E.T. 17.05.2017)

ve peyzaj bozuklukları²⁷⁹ gibi sorunları beraberinde getirdiği için halktan onay almamaktadır.

²⁷⁹ Mehmet Özalp, Oğuz Kurdoğlu, Esin Erdoğan Yüksel, Saim Yıldırım, “Artvin’de Nehir Tipi Hidroelektrik Santrallerin Neden Olduğu/Olacağı Ekolojik Ve Sosyal Sorunlar”, III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, 20-22 Mayıs 2010, Cilt:2, s.686-687

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARTVİN'DE YAŞAYAN HALKIN TURİZME YÖNELİK ALGI VE TUTUMLARI ÜZERİNE ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Turizmin bir destinasyon üzerinde sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerin yerel halk tarafından olumlu ya da olumsuz algılanması o destinasyonda turizmin devamı açısından önemlidir. Bu bağlamda, özellikle çevresel konularda büyük bir hassasiyete sahip olan Artvin halkının, turizmin etkilerine karşı olan algı ve tutumları ile turizme desteklerini belirlemek çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırma dört turistik ilçede (Artvin (Merkez), Hopa, Borçka ve Arhavi) gerçekleştirilmiştir. Artvin'de yaşayan halkın turizme yönelik algı ve tutumu ile ilgili daha önceden yapılan çalışmalarda (Demirbulat ve Aydemir (2015) ; Muhacir ve Özdemir (2017)) Artvin'deki belli destinasyonlarda yoğunlaşmıştır. Bu araştırmada ise anket farklı ilçelerde gerçekleştirilmiş ve ilçeler arası görüş farklılıklarının ortaya koyulmasını sağlamıştır.

4.2. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amacı ile ilgili olarak çeşitli hipotezler belirlenmiştir. Bu hipotezler aşağıdaki gibi sıralandırılmıştır;

H₁: Turizmin etkilerinin yerel halk tarafından algılanması ve yerel halkın turizme desteği demografik özelliklere göre anlamlı farklılıklar göstermektedir.

H₁₋₁: Yaş değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H₁₋₂: Cinsiyet değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H₁₋₃: Medeni durum değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H₁₋₄: Eğitim durumu değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H₁₋₅: Çalışma durumu değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H₁₋₆: Artvin’de yaşam süresi değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H₁₋₇: Artvin’de yaşanan ilçe değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Ayrıca araştırmada yer alan hipotezlere ek olarak aşağıdaki sorulara da cevaplar aranmaktadır:

- Turizmin ekonomik etkileri ile turizmin sosyal, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında bir ilişki var mıdır?
- Turizmin sosyal etkileri ile turizmin kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında bir ilişki var mıdır?
- Turizm desteği ile turizmin kültürel ve çevresel etkileri arasında bir ilişki var mıdır?
- Turizmin kültürel etkileri ile turizmin çevresel etkileri arasında bir ilişki var mıdır?

4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Artvin ili ulaşım açısından zorluk yaşanan illerden biridir. Mesafelerin birbirine uzak olması, yolların bozuk olması ve iklim şartlarında yaşanan sıkıntılar araştırmanın Artvin’in tüm illerinde gerçekleştirilememesine neden olmuştur. Ayrıca Artvin’de bulunulan süre içerisinde konaklama ve yol masraflarının fazla olması da araştırmanın maliyetini arttırmıştır. Bu yüzden çalışma dört ilçe ile sınırlı kalmıştır.

4.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada kolayda örneklem yöntemiyle 600 anket formu dağıtılmıştır. Anketlerin bir bölümü yüz yüze uygulanmıştır. Geriye kalan bölümünde ise anketler dağıtılmış ve sonrasında geri toplanmıştır. Bu anket formları içerisinde hatalı veya eksik doldurulanlar olması nedeniyle 449 anket formu değerlendirmeye alınmıştır.

4.4.1. Araştırmanın Evreni

Çalışmanın evrenini, Artvin'in sekiz ilçesinde (Ardanuç, Arhavi, Artvin (Merkez), Borçka, Murgul, Hopa, Yusufeli, Şavşat) yaşayan halkın tamamı oluşturmaktadır. 2016 verilerine göre illerde nüfus oranları aşağıdaki şekildedir;

Tablo 6. Artvin İlçelerinin Nüfusu

Ardanuç	Arhavi	Artvin(Merkez)	Borçka	Murgul	Hopa	Yusufeli	Şavşat
10.744	20.533	34.626	22.036	6.987	35.406	20.592	17.144

Kaynak: <http://www.nufusu.com/ilceleri/artvin-ilceleri-nufusu>

Bu verilerin toplamı alındığında çalışmanın evreni 168.068 kişi olarak belirlenmiştir.

4.4.2. Araştırmanın Örnekleme

Çalışma Artvin'de bulunan sekiz ilçenin dördünde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, Arhavi ilçesinden 126 kişiye, Borçka ilçesinden 108 kişiye, Artvin (Merkez) ilçesinden 100 kişiye ve Hopa ilçesinden 115 kişiye anket uygulanmıştır. Toplam örneklem sayısı 449'dur.

4.4.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın ölçeği belirlenirken Yoon, Gürsoy ve Chen (2001) tarafından geliştirilen 5'li likert ölçek kullanılmıştır²⁸⁰. Bu ölçek kapsamında katılımcılara anketin ilk bölümünde ekonomik etkiler ile ilgili sekiz, sosyal etkiler ile ilgili altı,

²⁸⁰ Yooshik Yoon, Doğan Gürsoy, Joseph S. Chen, "Validating a tourism development theory with structural equation modeling", Tourism Management, Sayı: 22, 2001, s.366.

turizm desteği ile ilgili beş, kültürel etkiler ile ilgili dört, çevresel etkiler ile ilgili beş ve toplam etki ile ilgili iki soru sorulmuştur. Önermelere katılım durumlarına göre “5” (Kesinlikle Katılıyorum), “4” (Katılıyorum), “3” (Kararsızım), “2” (Katılmıyorum) ve “1” (Kesinlikle Katılmıyorum) seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenmiştir. İkinci bölümde ise demografik bilgileri sorulmuştur.

Türker ve Türker (2014)²⁸¹, Cengiz ve Kırkbir (2007)²⁸² ile Demirbulat ve Aydemir (2015)²⁸³ yaptıkları çalışmalarda bu ölçekten faydalanmıştır. Ölçekte yer alan turizmin toplam etkisi faktörü her iki çalışmada da yer almıştır; fakat bu çalışmada toplam etki faktörünün güvenilirlik düzeyi düşük çıktığı için çalışmaya dâhil edilmemiştir.

4.5. Elde Edilen Verilerin Analizi ve Bulguları

Verilerin analizi SPSS 24 for Windows programı ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi yapılırken ilk aşamada demografik değişkenlerin frekans analizleri yapılmıştır. İkinci aşamada, KMO ve Bartlett Testleri, Faktör Analizi ve Güvenilirlik Analizi yapılmış; ardından verilerin ortalama değerleri hesaplanmıştır. Üçüncü aşamada dağılımları belirlenmiştir. Yapılan test sonucu parametrik koşulların sağlanmadığı ve normal dağılım olmadığı görülmüştür. Bu nedenle hipotezlerin analizinde Mann-Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis H Testi kullanılmıştır.

4.5.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde katılımcıların demografik değişkenlerinin frekansları ve yüzde oranları verilecektir.

²⁸¹ Gülay Özaltın Türker, Ali Türker, “Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği”, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 2014, s.87.

²⁸² Ekrem Cengiz, Fazıl Kırkbir, “Yerel Halk Tarafından Algılanan Toplam Turizm Etkisi İle Turizm Desteği Arasındaki İlişkiye Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:1, 2007, s.19.

²⁸³ Özge GÜDÜ Demirbulat, Burhan Aydemir, “Toplum Temelli Turizm (TTT) Çerçevesinde Kırsal Yörelde Turizm Algısı (Macahel Yaylası/Camili Örneği)”, *Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi*, 2015, s.63.

Tablo 7. Ankete Katılan Kişilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

Yaş Aralığı	Frekans	Yüzde Oranı
18'den Küçük	43	9,6
18-30	233	51,9
31-45	100	22,3
46-64	63	14,0
65 ve Üstü	10	2,2
Toplam	449	100,0

Tablo 7'ye göre ankete katılan kişilerin %9,6'sı "18'den küçük", %51,9'u "18-30" yaş aralığında, %22,3'ü "31-45" yaş aralığında, %14'ü "46-64" yaş aralığında ve %2,2'si "65 ve üstü"dür. Bu verilere göre ankete en yüksek katılım sağlayanlar "18-30" yaş aralığındaki kişiler; en düşük katılımı sağlayanlar ise "65 ve üstü" yaşta olanlardır.

Tablo 8. Ankete Katılan Kişilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	158	35,2
Erkek	291	64,8
Toplam	449	100,0

Tablo 8'e göre ankete katılan kişilerin 35,2'si "kadın"; 64,8'i ise "erkek"tir. Bu verilere göre "erkek"lerin katılım oranı "kadın"ların katılım oranından yüksektir.

Tablo 9. Ankete Katılan Kişilerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımları

Medeni Durum	Frekans	Yüzde Oranı
Evli	308	68,6
Bekâr	135	30,1
Boşanmış	2	0,4
Dul	4	0,9
Toplam	449	100,0

Tablo 9'a göre ankete katılan kişilerin %68,6'sı "evli", %30,1'i "bekâr", %0,4'ü "boşanmış" ve %0,9'u "dul"dur. Bu verilere göre, ankete katılım oranı en yüksek olan "evli" kişiler; ankete katılım oranı en düşük olan kişiler ise "boşanmış" kişilerdir.

Tablo 10. Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde Oranı
Okur Yazar Değil	12	2,7
İlkokul (5 Yıllık)	47	10,5
Ortaokul veya İlköğretim (8 Yıllık)	100	22,3
Lise ve Dengi Okul	129	28,7
Fakülte veya Yüksekokul	154	34,3
Yüksek Lisans veya Doktora	7	1,6
Toplam	449	100,0

Tablo 10'a göre ankete katılan kişilerin %2,7'si "okur-yazar değil", %10,5'i "ilkokul (5 Yıllık) mezunu", %22,3'ü "Ortaokul veya İlköğretim (8 Yıllık)" mezunu, %28,7'si "Lise ve Dengi Okul" Mezunu, %34,3'ü "Fakülte veya Yüksekokul" Mezunu ve %1,6'sı da "Yüksek Lisans veya Doktora" mezunudur. Bu verilere göre, ankete en yüksek katılım sağlayan kişiler "Fakülte ve Yüksek Okul" mezunları; en az katılım sağlayan kişiler ise "Yüksek Lisans ve Doktora" mezunlarıdır.

Tablo 11. Ankete Katılan Kişilerin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları

Çalışma Durumu	Frekans	Yüzde Oranı
İş Arıyor	51	11,4
İşveren	52	11,6
Öğrenci	57	12,7
Çiftçi	28	6,2
Emekli veya İşten Ayrılmış	25	5,6
Ev Hanımı	27	6,0
Tüccar	12	2,7
Turizm	34	7,6
İşçi	51	11,4
Kamu Çalışanı	48	10,7
Diğer	64	14,3
Toplam	449	100,0

Tablo 11'e göre ankete katılan kişilerin % 11,4'ü "iş arıyor", % 11,6'sı "işveren", % 12,7'si "öğrenci", % 6,2'si "çiftçi", %5,6'sı "emekli veya işten ayrılmış", % 6,0'sı "ev hanımı", % 2,7'si "tüccar", %7,6'sı "turizm", %11,4'ü "işçi", % 10,7'si "kamu çalışanı" ve % 14,3'ü "diğer" seçeneklerini işaretlemiştir. Bu

verilere göre, ankete en yüksek katılım sağlayan kişiler “diğer” meslek gruplarına mensup olanlar; en az katılım sağlayan kişiler ise “tüccar”lardır.

Tablo 12. *Ankete Katılan Kişilerin Artvin’de Yaşama Sürelerine Göre Dağılımları*

Artvin’de Yaşama Süresi	Frekans	Yüzde Oranı
5 yıldan az	44	9,8
5-10 Yıl	36	8,0
11-15 Yıl	65	14,5
16-20 Yıl	58	12,9
21 ve Üstü	246	54,8
Toplam	449	100,0

Tablo 12’ye göre ankete katılan kişilerin % 9,8’i “5 Yıldan Az”, % 8,0’i “5-10 Yıl”, % 14,5’i “11-15 Yıl”, %12,9’u “16-20 Yıl” ve %54,8’i “21 ve üstü” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu verilere göre ankete en yüksek katılım sağlayanlar “21 ve üstü” yıl Artvin’de yaşayan kişiler; en az katılımı sağlayanlar ise “5-10 Yıl” Artvin’de yaşayan kişiler olmuştur.

Tablo 13. *Ankete Katılan Kişilerin Artvin’de Yaşadıkları İlçelere Göre Dağılımları*

İlçe	Frekans	Yüzde Oranı
Artvin (Merkez)	100	22,3
Hopa	115	25,6
Arhavi	126	28,1
Borçka	108	24,1
Toplam	449	100,0

Tablo 13’e göre ankete katılan kişilerin % 22,3’ü “Artvin (Merkez)”, % 25,6’sı “Hopa”, %28,1’i “Arhavi” ve %24,1’i “Borçka” ilçesinde yaşamaktadır. Bu verilere göre, ankete katılımın en yüksek olduğu ilçe “Arhavi”; en düşük olduğu ilçe ise “Artvin (Merkez)” olmuştur.

4.5.2. Araştırmanın Ölçeğine İlişkin, KMO ve Bartlett Testleri, Faktör Analizi, Güvenilirlik Analizi ve Ortalama Değerler

Anket verilerine testler uygulanmadan önce verilerin analize uygunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle ilk olarak anket verilerinin Bartlett Küresellik ve KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) örneklem yeterliliği testleri ile analize uygunluğu belirlenmiştir. Analize uygunluğu ilk olarak otuz önerme üzerinden değerlendirilmiştir. Otuz madde içerisinde analiz için uygun olmayan dört madde çıkarılmıştır. Çıkarılan dört maddeden ikisinin toplam etki faktörlerinin içerisinde yer alması nedeniyle altı boyutlu olan ölçek beş boyuta düşmüştür.

Tablo 14. KMO ve Bartlett Testleri

KMO ve Bartlett Testleri			
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.			,875
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square		5294,865
	Df		325
	Sig.		,000

Faktör analizinin çok iyi derecede olması için KMO değeri 0,80 den büyük olması gerekmektedir²⁸⁴. KMO testinden elde edilen 0,875 değeri, 0,80'den büyük bir değerdir. Bu nedenle çok iyi derecededir ve örneklem yeterli düzeydedir. Bartlett değeri incelendiğinde de elde edilen değer (0) 0,05'den küçük olduğu görülmüştür²⁸⁵.

Tablo 15. Faktör Analizi

Faktörün Adı	İfadeler	Faktör Yüğü	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Güvenilirlik
	Turizm, Artvin toplumu için daha fazla iş imkânı yaratıyor.	,715		
	Turizm, Artvin'e daha fazla	,767	14,252	0,743

²⁸⁴ Münevver Turanlı, Dicle Taşpınar Cengiz, Ömer Bozkır, "Faktör Analizi ile Üniversiteye Giriş Sınavlarındaki Başarı Durumuna Göre İllerin Sıralanması", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi", Sayı:17, 2012, s.49.

²⁸⁵ Halil Yurdugül, "Faktör Analizinde KMO ve Bartlett Testleri Neyi Ölçer?" <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/Kuresellik.pdf>, (E.T. 23.05.2017)

Ekonomik	yatırımın gelmesini sağlıyor.			
	Turizm, Artvin’de daha fazla harcamaya yol açıyor.	,588		
	Artvin’de yaşam standartları turizmden dolayı dikkate değer bir şekilde artıyor.	,686		
	Artvin’de turizmden dolayı ürün ve hizmetlerin fiyatları artıyor.	,395		
	Turizm, Artvin’de yerel halka ve küçük işletmelere ekonomik fayda sağlıyor.	,526		
	Artvin’de turizm gelirleri yerel yönetimler için diğer sektör gelirlerinden daha önemlidir.	,479		
Sosyal	Yüksek harcama yapan turistler Artvin’in yaşam biçimini olumsuz etkiliyor.	,702	11,983	0,850
	Turizm, Artvin’de geleneksel kültürü değiştiriyor.	,683		
	Artvin’de yaşayan yerel halk, turizm bölgesinde yaşamaktan mutlu değildir.	,675		
	Artvin’de kamunun turizm için yaptığı harcamalar vergilerin boşa gitmesidir.	,781		
	Turizm toplumumuzda yıkıcı etkiler oluşturuyor.	,720		
	Turizm Artvin’de suç oranlarını arttırıyor.	,744		
Turizm Desteği	Kamp alanı, park ve tırmanış gibi doğa bazlı turizm gelişimini destekliyorum.	,491	11,639	0,846
	Tatil yerleri ve oyun parkları gibi turistlerin ilgisini çekecek yapıların inşa edilmesini destekliyorum.	,411		
	Kültürel ve tarih bazlı çekiciliklerin bulunduğu alanlara düzenlenen gezileri destekliyorum.	,870		
	Turistler için gerçekleştirilen rekreasyon faaliyetleri, sergi, festival ve spor olayı gibi faaliyetleri destekliyorum.	,885		

	Otel, acente ve restoran gibi hizmet işletmelerinin hizmet kalitelerini artırmak amacıyla yaptıkları faaliyetleri destekliyorum.	,870		
Kültürel	Turizm, Artvin’de değişik kültürel aktivitelere katılmamıza olanak sağlıyor.	,628	11,416	0,839
	Turizm, turistler ve yerel halk arasındaki kültür alışverişini arttırıyor.	,722		
	Turizm, farklı bölgelerden gelen kişilerin kültürünü ve toplum yapısını anlamak için değerli bir deneyimdir.	,797		
	Turizm kültürel kimliğimizde olumlu etkiler meydana getiriyor.	,747		
Çevresel	Turizm Artvin’de trafik tıkanıklığı, gürültü ve çevre kirliliğine neden oluyor.	,696	9,460	0,787
	Otel ve diğer turistik tesislerin yapımı, Artvin’de doğal çevreyi tahrip ediyor.	,801		
	Turizm, Artvin’de sahilleri, parkurları, parkları ve diğer dış alanları kötü bir hale getiriyor.	,705		
	Turizm bazlı altyapı projelerinin (Yeşil Yol gibi) Artvin’in doğasına zarar vereceğini düşünüyorum.	,672		
Toplam: 58,749				
Kaiser Meyer Olkin Ölçek Geçerliliği:				
0,875				
Barlett Küresel Ki				
kare: 5294,865				
sd: 325				
p değeri:				
0,000				

Güvenirlilik analizi uygulanan ölçeğin araştırmanın amacına ne kadar uygun olduğunu belirlemek için kullanılır. Güvenirlilik analizi yapılırken aşağıda yer alan tablo temel alınmaktadır²⁸⁶.

$0.00 < \text{Alpha} < 0.40 \Rightarrow$ Ölçeğin güvenilir olmadığını gösterir.

$0.40 < \text{Alpha} < 0.60 \Rightarrow$ Ölçek düşük güvenilirliğe sahiptir.

$0.60 < \text{Alpha} < 0.80 \Rightarrow$ Ölçek oldukça güvenilirdir.

$0.80 < \text{Alpha} < 1.00 \Rightarrow$ Ölçeğin güvenilirlik derecesi yüksektir.

Tablo 16. Güvenirlilik İstatistiği

Cronbach's Alpha	Madde
0,767	26

Analiz, anketin 4 maddesi faktör analizi sonucunda değerlendirmeden çıkarıldığı için 26 maddesi üzerinde yapılmıştır ve güvenirlilik analizi sonucu 0,780 çıkmıştır. Elde edilen bu sonuca göre ölçek oldukça güvenilirdir ($0.60 < 0,767 < 0.80$).

Tablo 17. Ekonomik Etkiler ile İlgili Önergelerin Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Ortalama	Standart Sapma
Turizm, Artvin toplumu için daha fazla iş imkânı yaratıyor.	3,8285	1,27458
Turizm, Artvin'e daha fazla yatırımın gelmesini sağlıyor.	3,7684	1,24455
Turizm, Artvin'de daha fazla harcamaya yol açıyor.	3,3675	1,30278
Artvin'de yaşam standartları turizmden dolayı dikkate değer bir şekilde artıyor.	3,5100	1,18039
Artvin'de turizmden dolayı ürün ve hizmetlerin fiyatları artıyor.	3,2918	1,27193

²⁸⁶ Online İstatistik, "Güvenirlilik Analizi Nedir, Türleri Nelerdir ve Nasıl Yorumlanır?", <https://www.onlineistatistik.com/single-post/2017/01/01/Guvenirlilik-Analizi-Nedir-Turleri-Nelerdir-ve-Nasil-Yorumlanir>, (E.T. 25.05.2017)

Turizm, Artvin'de yerel halka ve küçük işletmelere ekonomik fayda sağlıyor.	3,8085	1,17785
Artvin'de turizm gelirleri yerel yönetimler için diğer sektör gelirlerinden daha önemlidir.	3,2918	1,20525

Tablo 17'ye göre standart sapması en az olan önerme “Turizm, Artvin'de yerel halka ve küçük işletmelere ekonomik fayda sağlıyor.” önermesidir. Standart sapması en yüksek olan önerme ise “Turizm, Artvin'de daha fazla harcamaya yol açıyor.” önermesidir. Aynı tabloda yer alan ortalamaları değerlendirdiğimizde en yüksek ortalamaya “Turizm, Artvin toplumu için daha fazla iş imkânı yaratıyor.” önermesinin en az ortalamaya ise “Artvin'de turizmden dolayı ürün ve hizmetlerin fiyatları artıyor.” ve “Artvin'de turizm gelirleri yerel yönetimler için diğer sektör gelirlerinden daha önemlidir.” önermelerinin sahip olduğu görülmüştür. Anketi genel olarak değerlendirdiğimizde anketin alabileceği maksimum puan değeri 35'tir. Anket verilerinden elde edilen sonuç ise; $24,8665 \pm 8,65733$ 'tür. Bu sonuca göre yerel halkın özellikle turizmin olumlu ekonomik etkilerine katılma oranı yüksektir.

Tablo 18. Sosyal Etkiler ile İlgili Önermelerin Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Ortalama	Standart Sapma
Yüksek harcama yapan turistler Artvin'in yaşam biçimini olumsuz etkiliyor.	2,4499	1,25989
Turizm, Artvin'de geleneksel kültürü değiştiriyor.	2,5612	1,28397
Artvin'de yaşayan yerel halk, turizm bölgesinde yaşamaktan mutlu değildir.	2,2428	1,25048
Artvin'de kamunun turizm için yaptığı harcamalar vergilerin boşa gitmesidir.	2,3318	1,23523
Turizm toplumumuzda yıkıcı etkiler oluşturuyor.	2,2272	1,28940
Turizm Artvin'de suç oranlarını arttırıyor.	2,2272	1,28420

Tablo 18'e göre, standart sapması en az olan önerme, “Artvin'de kamunun turizm için yaptığı harcamalar vergilerin boşa gitmesidir.” önermesidir. Standart sapmanın en yüksek olduğu önerme ise, “Turizm toplumumuzda yıkıcı etkiler oluşturuyor.” önermesidir. Aynı tabloda yer alan ortalamaları değerlendirdiğimizde en yüksek ortalamaya sahip “Turizm, Artvin'de geleneksel kültürü değiştiriyor.” önermesi; en düşük ortalamaya sahip ise “Turizm toplumumuzda yıkıcı etkiler oluşturuyor.” ve “Turizm Artvin'de suç oranlarını arttırıyor.” önermeleridir. Anketi

genel olarak değerlendirdiğimizde anketin alabileceği maksimum puan değeri 30'dur. Anket verilerinden elde edilen sonuç ise; $14,0401 \pm 7,60317$ 'dir. Bu sonuca göre yerel halkın turizmin olumsuz sosyal etkilerine katılma oranı düşük seviyededir.

Tablo 19. *Turizm Desteği ile İlgili nermelerin Ortalamaları ve Standart Sapmaları*

	Ortalama	Standart Sapma
Kamp alanı, park ve tırmanış gibi doğa bazlı turizm gelişimi destekliyorum.	4,1559	1,13889
Tatil yerleri ve oyun parkları gibi turistlerin ilgisini çekecek yapıların inşa edilmesini destekliyorum.	4,1626	1,15644
Kültürel ve tarih bazlı çekiciliklerin bulunduğu alanlara düzenlenen gezileri destekliyorum.	3,9287	1,38206
Turistler için gerçekleştirilen rekreasyon faaliyetleri, sergi, festival ve spor olayı gibi faaliyetleri destekliyorum.	4,0423	1,23942
Otel, acente ve restoran gibi hizmet işletmelerinin hizmet kalitelerini artırmak amacıyla yaptıkları faaliyetleri destekliyorum.	4,0200	1,21818

Tablo 19'a göre, standart sapması en az olan nerme, "Kamp alanı, park ve tırmanış gibi doğa bazlı turizm gelişimi destekliyorum." nermesidir. Standart sapmanın en yüksek olduğu önerme ise "Kültürel ve tarih bazlı çekiciliklerin bulunduğu alanlara düzenlenen gezileri destekliyorum." nermesidir. Aynı tabloda yer alan ortalamaları değerlendirdiğimizde en yüksek ortalamaya sahip "Tatil yerleri ve oyun parkları gibi turistlerin ilgisini çekecek yapıların inşa edilmesini destekliyorum." nermesi; en düşük ortalamaya sahip ise "Kültürel ve tarih bazlı çekiciliklerin bulunduğu alanlara düzenlenen gezileri destekliyorum." nermesidir. Anketi genel olarak değerlendirdiğimizde anketin alabileceği maksimum puan değeri 25'tir. Anket verilerinden elde edilen sonuç ise; $20,3095 \pm 6,13499$ 'dur. Bu sonuca göre yerel halkın turizm desteğine katılma oranı yüksek seviyededir.

Tablo 20. *Kültürel Etkiler İle İlgili Ortalamaları ve Standart Sapmaları*

	Ortalama	Standart Sapma
Turizm, Artvin'de değişik kültürel aktivitelere	3,8463	1,11042

katılmamıza olanak sağlıyor.		
Turizm, turistler ve yerel halk arasındaki kültür alışverişini artırıyor.	3,9065	1,10404
Turizm, farklı bölgelerden gelen kişilerin kültürünü ve toplum yapısını anlamak için değerli bir deneyimdir.	3,9310	1,08239
Turizm kültürel kimliğimizde olumlu etkiler meydana getiriyor.	3,8040	1,09865

Tablo 20'ye göre, standart sapması en az olan önerme, “Turizm, farklı bölgelerden gelen kişilerin kültürünü ve toplum yapısını anlamak için değerli bir deneyimdir.” önermesidir. Standart sapmanın en yüksek olduğu önerme ise “Turizm, Artvin’de değişik kültürel aktivitelere katılmamıza olanak sağlıyor.” önermesidir. Aynı tabloda yer alan ortalamaları değerlendirdiğimizde en yüksek ortalamaya sahip “Turizm, farklı bölgelerden gelen kişilerin kültürünü ve toplum yapısını anlamak için değerli bir deneyimdir.” önermesi; en düşük ortalamaya sahip ise “Turizm kültürel kimliğimizde olumlu etkiler meydana getiriyor.” önermesidir. Anketi genel olarak değerlendirdiğimizde anketin alabileceği maksimum puan değeri 20’dir. Anket verilerinden elde edilen sonuç ise; $15,4878 \pm 4,3955$ ’dir. Bu sonuca göre yerel halkın turizmin olumlu kültürel etkilerine katılma oranı yüksek seviyededir.

Tablo 21. Çevresel Etkiler İle İlgili Önermelerin Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Ortalama	Standart Sapma
Turizm Artvin’de trafik tıkanıklığı, gürültü ve çevre kirliliğine neden oluyor.	2,5724	1,35447
Otel ve diğer turistik tesislerin yapımı, Artvin’de doğal çevreyi tahrip ediyor.	2,7572	1,34342
Turizm, Artvin’de sahilleri, parkurları, parkları ve diğer dış alanları kötü bir hale getiriyor.	2,5100	1,35472
Turizm bazlı altyapı projelerinin (Yeşil Yol gibi) Artvin’in doğasına zarar vereceğini düşünüyorum.	3,0045	1,48804

Tablo 21’e göre, standart sapması en az olan önerme, “Turizm, Artvin’de yaşayan yerel halk için daha fazla park ve eğlence alanlarının açılmasını sağlıyor.” önermesidir. Standart sapmanın en yüksek olduğu önerme ise “Turizm, Artvin’de

sahilleri, parkurları, parkları ve diğer dış alanları kötü bir hale getiriyor.” önermesidir. Aynı tabloda yer alan ortalamaları değerlendirdiğimizde en yüksek ortalamaya sahip “Turizm, Artvin’de yaşayan yerel halk için daha fazla park ve eğlence alanlarının açılmasını sağlıyor.” önermesi; en düşük ortalamaya sahip ise “Turizm, Artvin’de sahilleri, parkurları, parkları ve diğer dış alanları kötü bir hale getiriyor.” önermesidir. Anketi genel olarak değerlendirdiğimizde anketin alabileceği maksimum puan değeri 20’dir. Anket verilerinden elde edilen sonuç ise; $10,8441 \pm 5,54065$ ’dir. Bu sonuca göre yerel halkın turizmin olumsuz çevresel etkilerine katılma oranı düşük seviyededir. Sadece “Turizm bazlı altyapı projelerinin (Yeşil Yol gibi) Artvin’in doğasına zarar vereceğini düşünüyorum.” önermesinde katılım oranı artmıştır.

4.5.3. Normallik Testi

Elde edilen verilerin uygun testlere tabi tutulabilmesi için ilk olarak normallik dağılımlarının belirlenmesi gerekmektedir.

Tablo 22. Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	df	Sig. (p)
Ekonomik	,076	449	,000
Sosyal	,131	449	,000
Turizm Desteği	,167	449	,000
Kültürel	,118	449	,000
Çevresel	,096	449	,000

Normallik dağılımı ile ilgili uygulanan Kolmogorov-Smirnov testi, p değerlerinin 0,05’ten küçük olduğunu göstermiştir. Bu nedenle parametrik test koşulları sağlanamamıştır. Parametrik test koşulları sağlanamadığı için parametrik olmayan testlerin kullanılması uygun görülmüştür. Bu bağlamda araştırmanın amacına ulaşabilmesi için bağımsız iki grubun karşılaştırılmasını sağlayan Mann-Whitney U Testi ve birbirinden bağımsız ikiden fazla grubun karşılaştırılmasını sağlayan Kruskal-Wallis H Testi kullanılmıştır.

4.6. Hipotezlerin Test Edilmesi

Hipotezlerin test edilmesi aşamasında yaş grubu, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, Artvin’de yaşama süresi ve Artvin’de yaşanan ilçe gibi değişkenler Kruskal-Wallis H Testi; cinsiyet faktörü ise Mann Whitney testi ile değerlendirilmiştir.

4.6.1. Demografik Değişkenler ve Turizmin Etkileri ile Turizme Destek İlişkisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi ve Mann-Whitney Testine Ait Bulgular

Katılımcıların yaş gruplarına göre turizm etkilerine katılma durumu ve desteği Kruskal-Wallis H Testi değerlendirilmiştir.

Tablo 23. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Turizmin Etkilerini Algulamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi

Faktörler	Yaş Grubu	Örneklem Sayısı	Sıra Ortalaması	Df	χ^2	P
Ekonomik Etkiler	18’den küçük	43	204,13	4	12,295	,015
	18-30	233	219,33			
	31-45	100	226,61			
	46-64	63	236,94			
	65 ve üstü	10	355,65			
Sosyal Etkiler	18’den küçük	43	259,56	4	11,964	,018
	18-30	233	212,33			
	31-45	100	224,52			
	46-64	63	258,93			
	65 ve üstü	10	162,65			
Turizm Desteği	18’den küçük	43	174,63	4	12,207	,016
	18-30	233	226,26			
	31-45	100	232,08			
	46-64	63	252,97			
	65 ve üstü	10	165,20			
	18’den küçük	43	170,33			

Kültürel Etkiler	18-30	233	228,69	4	12,974	,011
	31-45	100	228,61			
	46-64	63	228,66			
	65 ve üstü	10	314,85			
Çevresel Etkiler	18'den küçük	43	235,52	4	9,982	,041
	18-30	233	219,57			
	31-45	100	223,80			
	46-64	63	255,42			
	65 ve üstü	10	126,60			

Elde edilen verilerin anlamlılık düzeyleri değerlendirildiğinde; yaş değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, çevresel, kültürel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Anlamlı farklılığın hangi değişkenler arasında olduğunu tespit etmek için;

Tablo 24. Yaş Grupları Arasında Uygulanan Mann Whitney U Testi Tablosu

	Yaş Grubu	Örneklem Sayısı	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Ekonomik Etkiler	18'den küçük	43	23,84	1025,00	79	0,002
	65 ve üstü	10	40,60	406,00		
	Total	53				
Sosyal Etkiler	18'den küçük	43	29,21	1256,00	120	0,03
	65 ve üstü	10	17,50	175,00		
	Total	53				
Turizm Desteği	18'den küçük	43	27,57	1185,50	190,5	0,046
	65 ve üstü	10	24,55	245,50		
	Total	53				
Kültürel Etkiler	18'den küçük	43	24,31	1045,50	99,5	0,008
	65 ve üstü	10	38,55	385,50		
	Total	53				
Çevresel Etkiler	18'den küçük	43	29,47	1267,00	109	0,016

	65 ve üstü	10	16,40	164,00		
	Toplam	53				

Tüm boyutlar için yaşı 18 den küçük olanlar ve 65 üstü yaşta olanlar arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). 65 ve üstü olanların kültürel ve ekonomik etki puanları ortalama sırası 18'den küçük yaşta olanlardan yüksektir.

Tablo 25. *Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Turizmin Etkilerini Algılamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Mann-Whitney Testi*

Faktörler	Cinsiyet	Örneklem Sayısı	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann-Whitney U	P
Ekonomik Etkiler	Kadın	158	209,86	33158,00	20597,000	,068
	Erkek	291	233,22	67867,00		
Sosyal Etkiler	Kadın	158	207,99	32863,00	20302,000	,040
	Erkek	291	234,23	68162,00		
Turizm Desteği	Kadın	158	215,90	34111,50	21550,500	,266
	Erkek	291	229,94	66913,50		
Kültürel Etkiler	Kadın	158	225,95	35700,50	22838,500	,908
	Erkek	291	224,48	65324,50		
Çevresel Etkiler	Kadın	158	226,72	35822,00	22717,000	,835
	Erkek	291	224,07	65203,00		

Elde edilen verilerin anlamlılık düzeyleri değerlendirildiğinde; cinsiyet değişkeni ile turizmin ekonomik, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı bir farklılık görülmezken ($p > 0,05$) ; turizmin sosyal etkileri açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir ($p < 0,05$). Erkeklerin sosyal etkiler boyutu ortalama sıra puanı kadınlardan daha yüksektir.

Tablo 26. *Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Turizmin Etkilerini Algılamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi*

Faktörler	Medeni Durum	Örneklem Sayısı	Sıra Ortalaması	Df	χ^2	P
Ekonomik Etkiler	Evli	308	227,52	3	2,512	,473
	Bekâr	135	220,18			
	Boşanmış	2	97,00			
	Dul	4	257,63			
Sosyal Etkiler	Evli	308	225,39	3	2,359	,501
	Bekâr	135	220,63			
	Boşanmış	2	293,75			
	Dul	4	307,75			

Turizm Desteği	Evli	308	229,81	3	2,158	,540
	Bekâr	135	216,44			
	Boşanmış	2	185,00			
	Dul	4	163,63			
Kültürel Etkiler	Evli	308	228,74	3	2,719	,437
	Bekâr	135	218,56			
	Boşanmış	2	92,75			
	Dul	4	220,63			
Çevresel Etkiler	Evli	308	227,18	3	,537	,911
	Bekâr	135	219,22			
	Boşanmış	2	224,75			
	Dul	4	252,38			

Elde edilen verilerin anlamlılık düzeyleri değerlendirildiğinde; medeni durum değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p > 0,05$).

Tablo 27. *Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Turizmin Etkilerini Algulamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi*

Faktörler	Eğitim Durumu	Örneklem Sayısı	Sıra Ortalaması	Df	χ^2	P
Ekonomik Etkiler	Okur Yazar Değil	12	191,42	5	7,730	,172
	İlkokul (5 Yıllık)	47	267,46			
	Ortaokul veya İlköğretim (8 Yıllık)	100	234,18			
	Lise ve Dengi Okul	129	214,71			
	Fakülte veya Yüksekokul	154	217,24			
	Yüksek Lisans veya Doktora	7	226,64			
	Okur Yazar Değil	12	215,79			
	İlkokul (5	47	269,76			

Sosyal Etkiler	Yıllık)			5	13,386	,020
	Ortaokul veya İlköğretim (8 Yıllık)	100	248,67			
	Lise ve Dengi Okul	129	215,53			
	Fakülte veya Yüksekokul	154	205,55			
	Yüksek Lisans veya Doktora	7	204,57			
Turizm Desteği	Okur Yazar Değil	12	173,79	5	7,009	,220
	İlkokul (5 Yıllık)	47	242,21			
	Ortaokul veya İlköğretim (8 Yıllık)	100	205,98			
	Lise ve Dengi Okul	129	223,55			
	Fakülte veya Yüksekokul	154	235,05			
	Yüksek Lisans veya Doktora	7	274,50			
Kültürel Etkiler	Okur Yazar Değil	12	216,96	5	3,327	,650
	İlkokul (5 Yıllık)	47	209,54			
	Ortaokul veya İlköğretim (8 Yıllık)	100	211,92			
	Lise ve Dengi Okul	129	227,82			
	Fakülte veya Yüksekokul	154	237,22			

	Yüksek Lisans veya Doktora	7	208,57			
Çevresel Etkiler	Okur Yazar Değil	12	239,08	5	4,325	,504
	İlkokul (5 Yıllık)	47	247,71			
	Ortaokul veya İlköğretim (8 Yıllık)	100	222,72			
	Lise ve Dengi Okul	129	226,48			
	Fakülte veya Yüksekokul	154	214,37			
	Yüksek Lisans veya Doktora	7	287,64			

Elde edilen verilerin anlamlılık düzeyleri değerlendirildiğinde; eğitim durumu değişkeni ile turizmin sosyal etkileri arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür ($p < 0,05$). Turizmin ekonomik etkileri, çevresel etkileri, kültürel etkileri ve turizm desteği arasında ise anlamlı farklılıklar görülmemiştir ($p > 0,05$). Anlamlı farklılığın hangi değişkenler arasında olduğunu tespit etmek için;

Tablo 28. Eğitim Durumları Arasında Uygulanan Mann Whitney U testi Tablosu

Eğitim Durumu	Örneklem Sayısı	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	u	P
Okur Yazar Değil	12	9,83	118,00	40,00	0,04
Yüksek Lisans veya Doktora	7	10,29	72,00		
Toplam	19				

Mann Whitney U testi sonucunda okuryazar olmayanlar ve yüksek lisans veya doktora mezunu olanların sosyal etkiler puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). Yüksek lisans veya doktora mezunu olanların sosyal etkiler sıra ortalaması okuryazar olmayanlardan yüksektir.

Tablo 29. Katılımcıların Çalışma Durumuna Göre Turizmin Etkilerini Algılamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi

Faktörler	Çalışma Durumu	Örneklem Sayısı	Sıra Ortalaması	Df	χ^2	P
Ekonomik Etkiler	İş Arıyor	51	238,72	10	29,821	,001
	İşveren	52	209,23			
	Öğrenci	57	209,74			
	Çiftçi	28	288,82			
	Emekli veya İşten Ayrılmış	25	301,54			
	Ev Hanımı	27	248,70			
	Tüccar	12	238,88			
	Turizm	34	259,25			
	İşçi	51	208,83			
	Kamu Çalışanı	48	192,33			
	Diğer	64	189,24			
	Sosyal Etkiler	İş Arıyor	51			
İşveren		52	230,78			
Öğrenci		57	259,38			
Çiftçi		28	244,43			
Emekli veya İşten Ayrılmış		25	178,38			
Ev Hanımı		27	219,00			
Tüccar		12	187,42			
Turizm		34	214,40			
İşçi		51	226,45			
Kamu Çalışanı		48	225,19			
Diğer		64	219,72			
		İş Arıyor	51	194,05		

Turizm Desteği	İşveren	52	225,54	10	12,981	,225
	Öğrenci	57	202,90			
	Çiftçi	28	268,95			
	Emekli veya İşten Ayrılmış	25	258,64			
	Ev Hanımı	27	203,02			
	Tüccar	12	239,17			
	Turizm	34	249,91			
	İşçi	51	223,40			
	Kamu Çalışanı	48	215,17			
	Diğer	64	238,57			
	Kültürel Etkiler	İş Arıyor	51			
İşveren		52	199,66			
Öğrenci		57	190,10			
Çiftçi		28	241,30			
Emekli veya İşten Ayrılmış		25	312,32			
Ev Hanımı		27	251,43			
Tüccar		12	263,42			
Turizm		34	242,53			
İşçi		51	223,94			
Kamu Çalışanı		48	234,57			
Diğer		64	213,88			
Çevresel	İş Arıyor	51	237,72	10	18,110	,053
	İşveren	52	216,41			
	Öğrenci	57	260,97			
	Çiftçi	28	236,14			
	Emekli veya İşten Ayrılmış	25	188,90			

Etkiler	Ev Hanımı	27	212,85			
	Tüccar	12	177,63			
	Turizm	34	167,68			
	İşçi	51	212,30			
	Kamu Çalışanı	48	240,18			
	Diğer	64	242,23			

Elde edilen verilerin anlamlılık düzeyleri değerlendirildiğinde; çalışma durumu değişkeni ile turizmin ekonomik ve kültürel etkileri arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür ($p < 0,05$). Turizmin sosyal etkileri, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında ise anlamlı farklılıklar görülmemiştir ($p > 0,05$).

Tablo 30. Çalışma Durumları Arasında Uygulanan Mann Whitney U testi Tablosu

Faktörler	Çalışma Durumu	Örneklem Sayısı	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Ekonomik Etkiler	İş Arıyor	51	64,92	3311,00	1279	0,046
	Diğer	64	52,48	3359,00		
	Toplam	115				
Kültürel Etkiler	İş Arıyor	51	58,15	2965,50	1624,5	0,049
	Diğer	64	57,88	3704,50		
	Toplam	115				

Mann Whitney U testi sonucunda iş arayanlar ve diğer değişkeninin ekonomik etki ve kültürel etki puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). İş arayanların ekonomik etki ve kültürel etki puanları sıra ortalaması diğer kategorisinde olanlardan daha yüksektir.

Tablo 31. Katılımcıların Artvin’de Yaşama Süresine Göre Turizmin Etkilerini Algulamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi

Faktörler	Artvin’de Yaşama Süresi	Örneklem Sayısı	Sıra Ortalaması	Df	χ^2	P
Ekonomik	5 Yıldan Az	44	205,78			
	5-10 Yıl	36	226,67			

Etkiler	11-15 Yıl	65	234,83	4	1,709	,789
	16-20 Yıl	58	216,37			
	21 ve Üstü	246	227,63			
Sosyal Etkiler	5 Yıldan Az	44	211,97	4	14,841	,005
	5-10 Yıl	36	229,67			
	11-15 Yıl	65	275,52			
	16-20 Yıl	58	241,13			
	21 ve Üstü	246	209,50			
Turizm Desteği	5 Yıldan Az	44	233,78	4	1,465	,833
	5-10 Yıl	36	219,76			
	11-15 Yıl	65	239,72			
	16-20 Yıl	58	225,13			
	21 ve Üstü	246	220,28			
Kültürel Etkiler	5 Yıldan Az	44	198,56	4	5,575	,233
	5-10 Yıl	36	212,81			
	11-15 Yıl	65	206,32			
	16-20 Yıl	58	224,16			
	21 ve Üstü	246	236,65			
Çevresel Etkiler	5 Yıldan Az	44	198,34	4	16,929	,002
	5-10 Yıl	36	253,39			
	11-15 Yıl	65	270,55			
	16-20 Yıl	58	245,15			
	21 ve Üstü	246	208,83			

Elde edilen verilerin anlamlılık düzeyleri değerlendirildiğinde; Artvin’de yaşam süresi değişkeni ile turizmin sosyal ve çevresel etkileri arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür ($p < 0,05$). Turizmin ekonomik etkileri, kültürel etkileri ve turizm desteği arasında ise anlamlı farklılıklar görülmemiştir ($p > 0,05$).

Tablo 32. Artvin’de Yaşama Süreleri Arasında Uygulanan Mann Whitney U testi Tablosu

Faktörler	Artvin’de Yaşama Süresi	Örneklem Sayısı	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Sosyal Etki	5 Yıldan Az	44	144,56	6360,5	5370,5	0,045
	21 ve Üstü	246	145,67	35834,5		
	Toplam	290				
Çevresel Etki	5 Yıldan Az	44	139,33	6130,5	5140,5	0,049
	21 ve Üstü	246	146,6	36064,5		
	Toplam	290				

Mann Whitney U testi sonucunda Artvin’de 21 yıl ve uzun süre yaşayanlarla 5 yıldan az yaşayanların sosyal ve çevresel etki puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). 21 yıl ve uzun süre yaşayanların sosyal ve çevresel etki puanları sıra ortalaması 5 yıldan az yaşayanlara göre daha yüksektir.

Tablo 33. Katılımcıların Yaşadığı İlçeye Göre Turizmin Etkilerini Algulamaları ve Turizme Destek Vermeleri İlişkisini Ölçen Kruskal-Wallis H Testi

Faktörler	Artvin’de Yaşadığı İlçe	Örneklem Sayısı	Sıra Ortalaması	Df	χ^2	P
Ekonomik Etkiler	Artvin (Merkez)	100	213,16	3	8,165	,043
	Hopa	115	215,01			
	Arhavi	126	217,00			
	Borçka	108	255,94			
Sosyal Etkiler	Artvin (Merkez)	100	194,23	3	19,701	,000
	Hopa	115	257,76			
	Arhavi	126	242,08			
	Borçka	108	198,68			
Turizm Desteği	Artvin (Merkez)	100	249,80	3	17,261	,001
	Hopa	115	225,25			
	Arhavi	126	240,92			
	Borçka	108	183,20			
	Artvin	100	217,33			

Kültürel Etkiler	(Merkez)			3	3,364	,339
	Hopa	115	211,06			
	Arhavi	126	231,62			
	Borçka	108	239,24			
Çevresel Etkiler	Artvin (Merkez)	100	177,66	3	41,517	,000
	Hopa	115	257,45			
	Arhavi	126	264,81			
	Borçka	108	187,83			

Elde edilen verilerin anlamlılık düzeyleri değerlendirildiğinde; Artvin’de yaşanan ilçe değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür ($p < 0,05$). Turizmin kültürel etkileri arasında ise anlamlı farklılıklar görülmemiştir ($p > 0,05$).

Tablo 34. Artvin’de Yaşanılan İlçeler Arasında Uygulanan Mann Whitney U testi Tablosu

	Artvin’de Yaşanılan İlçe	Örnekleme Sayısı	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Ekonomik Etkiler	Artvin (Merkez)	100	94,25	9425,00	4375,000	,018
	Borçka	108	113,99	12311,00		
	Total	208				
Sosyal Etkiler	Artvin (Merkez)	100	103,91	10390,50	5340,500	,044
	Borçka	108	105,05	11345,50		
	Total	208				
Turizm Desteği	Artvin (Merkez)	100	121,18	12118,00	3732,000	,000
	Borçka	108	89,06	9618,00		
	Total	208				
Çevresel Etkiler	Artvin (Merkez)	100	102,30	10229,50	5179,500	0,047
	Borçka	108	106,54	11506,50		
	Total	208				

Mann Whitney U testi sonucunda Artvin’in merkezinde yaşayanlarla Borçka’da yaşayanların sosyal, çevresel, turizm destek, çevresel etki puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). Borçka’da yaşayanların Ekonomik, sosyal ve çevresel etki puanları sıra ortalaması Merkezde yaşayanlardan

daha yüksektir. Artvin merkezde yaşayanların turizm destek puanı sıra ortalaması Borçka’da yaşayanlardan daha yüksektir.

4.6.2. Araştırmanın Korelasyon Analizi

Korelasyon analizi değişkenlerin yönünün ve birbirleriyle olan etkileşimlerinin belirlenmesini sağlamaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkilerin güçlü ya da zayıf olması, değerlerden birinin artarken diğerinin azalması gibi durumlar bu kapsamda değerlendirilebilir. Korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında değişen değerler almaktadır²⁸⁷.

Tablo 35. Faktörler Arasındaki İlişki Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Korelasyon Analizi Tablosu

	1.	2.	3.	4.	5.
1. Ekonomik	r -				
	p -				
2. Sosyal	r -0,131**	-			
	p ,005	-			
3. Turizm Desteği	r 0,319**	-0,209**	-		
	p ,000	,000	-		
4. Kültürel	r ,489**	-0,396**	0,523**	-	
	p ,000	,000	,000	-	
5. Çevresel	r -0,086	,505**	-0,104*	-0,234**	-
	p ,068	,000	,028	,000	-
**. 0,01 düzeyinde anlamlı					
*. 0,05 düzeyinde anlamlı					

Ekonomik Etkiler

- Turizmin ekonomik etkileri ile sosyal etkileri arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,131$).
- Turizmin ekonomik etkileri ile turizm desteği arasında pozitif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,319$).
- Turizmin ekonomik etkileri ile kültürel etkileri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,489$)

²⁸⁷ İlker Yılmaz, “Verilerin Çözümlemesi-İlişki-Korelasyon”, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi, Teftişi, Ekonomisi ve Planlaması Yüksek Lisans Programı, Araştırma Yöntemleri, Ankara, 2006, s.3.

- Turizmin ekonomik etkileri ile çevresel etkileri arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,131$).

Sosyal Etkiler

- Turizmin sosyal etkileri ile ekonomik etkileri arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,131$).
- Turizmin sosyal etkileri ile turizm desteği arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,209$).
- Turizmin sosyal etkileri ile kültürel etkileri arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,396$).
- Turizmin sosyal etkileri ile çevresel etkileri arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,505$).

Turizm Desteği

- Turizm desteği ile turizmin ekonomik etkileri arasında pozitif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,319$).
- Turizm desteği ile turizmin sosyal etkileri arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,209$).
- Turizm desteği ile turizmin kültürel etkileri arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,523$).
- Turizm desteği ile turizmin çevresel etkileri arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,104$).

Kültürel Etkiler

- Turizmin kültürel etkileri ile turizmin ekonomik etkileri arasında pozitif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,489$).
- Turizmin kültürel etkileri ile turizmin sosyal etkileri arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,396$).
- Turizmin kültürel etkileri ile turizm desteği arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,523$).

- Turizmin kültürel etkileri ile turizmin çevresel etkileri arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,234$).

Çevresel Etkiler

- Turizmin çevresel etkileri ile turizmin ekonomik etkileri arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,086$).
- Turizm çevresel etkileri ile turizmin sosyal etkileri arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,505$).
- Turizmin çevresel etkileri ile turizm desteği arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,104$).
- Turizm çevresel etkileri ile turizmin kültürel etkileri arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,234$).

Gerçekleştirilen analizler sonucunda hipotezlerin geçerliliği şöyle değerlendirilmiştir;

H₁: Turizmin etkilerinin yerel halk tarafından algılanması yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, Artvin’de yaşama süresi ve Artvin’de yaşanan ilçe değişkenlerine göre farklılık göstermektedir.

H₁₋₁: Yaş değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, çevresel, kültürel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir.

H₁₋₂: Cinsiyet değişkeni ile turizmin ekonomik, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı bir farklılık görülmezken; turizmin sosyal etkileri açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir.

H₁₋₃: Medeni durum değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

H₁₋₄: Eğitim durumu değişkeni ile turizmin sosyal etkileri arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Turizmin ekonomik etkileri, çevresel etkileri, kültürel etkileri ve turizm desteği arasında ise anlamlı farklılıklar görülmemiştir.

H₁₋₅: Çalışma durumu değişkeni ile turizmin ekonomik ve kültürel etkileri arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Turizmin sosyal etkileri, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında ise anlamlı farklılıklar görülmemiştir.

H₁₋₆: Artvin’de yaşam süresi değişkeni ile turizmin sosyal ve çevresel etkileri arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Turizmin ekonomik etkileri, kültürel etkileri ve turizm desteği arasında ise anlamlı farklılıklar görülmemiştir.

H₁₋₇: Artvin’de yaşanan ilçe değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Turizmin kültürel etkileri arasında ise anlamlı farklılıklar görülmemiştir.

Ayrıca hipotezlere ek olarak sorulan sorulara da şu yanıtlar bulunmuştur;

- Turizmin ekonomik etkileri ile turizmin sosyal ve çevresel etkileri arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki; turizm desteği ve turizmin kültürel etkileri arasında ise pozitif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.
- Turizmin sosyal etkileri ile turizmin kültürel etkileri ve turizm desteği arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki; turizmin çevresel etkileri ile arasında ise pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.
- Turizm desteği ile turizmin kültürel etkileri arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki; turizmin çevresel etkileri arasında ise negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.
- Turizmin kültürel etkileri ile turizmin çevresel etkileri arasında negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Seyahat edebilmenin geçmişe oranla daha kolay bir hale gelmesi, insanların bir yerden başka bir yere gitmesini kolaylaştırmıştır. Seyahat imkânlarındaki artış, uluslar arası turizm hareketine önemli bir ivme kazandırmıştır. Bu sayede, insanlar farklı bölgelere ziyaret etmektedir ve gittikleri bölgenin kültürünü tanımaktadırlar. Gidilen bölgede geçirilen zamanın yerel halk ve turist etkileşimi açısından olumlu olması bölgede turizmin devamlılığı bakımından önemlidir. Bir bölgede turizmin etkileri olumlu karşılanırsa o bölgede halk turizme destek verecek hatta turizm faaliyetlerine katılım göstermek isteyecektir. Tam tersi açıdan bakarsak, bir bölgede turizmin etkilerinin olumsuz karşılanması da bölge halkının turizme destek vermemesine neden olacaktır. Bu noktada, yerel halk tarafından destek görmeyen turizmin devamlılığından söz edilemeyecektir.

Bir bölgede turizm faaliyetleri gerçekleştirilmek isteniyorsa yerel halkın bu konudaki görüşlerini ele almak gerekir. Yerel halk tarafından kabul görmeyen herhangi bir faaliyet başarısızlıkla sonuçlanacaktır. Özellikle turizm gibi insan faktörünün ön planda olduğu sektörlerde yerel halkın turizme destek vermesi ve turizm faaliyetlerine katılması, turizmin devamlılığının sağlanabilmesi açısından önemlidir. Yerel halk tarafından olumlu bir şekilde karşılanan turist, bölgeyi tekrar ziyaret etmek isteyecektir; fakat turist olumsuz tepkiler ile karşılaşarsa bölgeyi tekrar ziyaret etmek istemeyecektir. Bu durumda da bölgede değerlendirilmesi muhtemel turizm faaliyetlerinin gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır.

Yapılan araştırmada, Artvin’de yaşayan halkın turizme yönelik algı ve tutumları araştırılmıştır. Özellikle çevresel konularda büyük bir hassasiyete sahip Artvin halkının turizm gibi çevreye zarar verebilme ihtimali olan bir faaliyete yaklaşımı o bölgede turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi açısından önemlidir. Artvin halkı sadece çevresel açıdan değil; sosyal, ekonomik, kültürel ve turizm desteği gibi açılardan da değerlendirilmiştir. Bu çalışma dört farklı turistik ilçede gerçekleştirilmiştir. Bu ilçeler, turizm faaliyetlerinin en yoğun olduğu yerlerdir. Turizm faaliyetleri ile iç içe olan ilçelerde turizme yönelik algı ve tutumların daha doğru bir şekilde belirleneceği kanısına varılmıştır.

Artvin’de yaşayan halkın turizme yönelik algı ve tutumlarının belirlenebilmesi için Yoon ve diğerleri (2001) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Ölçek daha önceden Cengiz ve Kırkibir (2007), Türker ve Türker (2014) ile Demirbulat ve Aydemir (2015)’in çalışmaları için de kullanılmıştır. Toplam altı adet faktörden oluşmaktadır. Bu çalışmada ise faktör analizi sonucu turizmin toplam etkisi faktörü elenmiş ve analize dâhil edilmemiştir. Katılımcıların ifadeleri ile ilgili değerlendirmeler beş faktör üzerinden yapılmıştır. Bu bölümün ardından demografik bilgilerin sorulduğu bölüm bulunmaktadır.

Ankete katılan kişilerin demografik bilgileri değerlendirildiğinde şu sonuçlar ile karşılaşılmıştır;

- Ankete en yüksek katılım sağlayanlar “18-30” yaş aralığındaki kişiler; en düşük katılımı sağlayanlar ise “65 ve üstü” yaşta olanlardır.
- Ankete erkeklerin katılım oranı kadınların katılım oranından yüksektir.
- Ankete katılım oranı en yüksek olan evli kişiler; ankete katılım oranı en düşük olan kişiler ise boşanmış kişilerdir.
- Ankete en yüksek katılım sağlayan kişiler Fakülte ve Yüksek Okul mezunları; en az katılım sağlayan kişiler ise Yüksek Lisans ve Doktora mezunlarıdır.
- Ankete en yüksek katılım sağlayan kişiler diğer meslek gruplarına mensup olanlar; en az katılım sağlayan kişiler ise tüccarlardır.
- Ankete en yüksek katılım sağlayanlar 21 ve üstü yıl Artvin’de yaşayan kişiler; en az katılımı sağlayanlar ise 5-10 Yıl Artvin’de yaşayan kişiler olmuştur.
- Ankete katılımın en yüksek olduğu ilçe Arhavi; en düşük olduğu ilçe ise Artvin (Merkez) olmuştur.

Demografik değişkenler ile turizmin etkileri ve desteği arasındaki ilişki değerlendirildiğinde ise;

- Yaş değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, çevresel, kültürel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı farklılıklar görülmektedir. Tüm boyutlar

değerlendirildiğinde; yaşı 18 den küçük olanlar ve 65 üstü yaşta olanlar arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). 65 ve üstü olanların kültürel ve ekonomik etki puanları ortalama sırası 16'dan küçük yaşta olanlardan yüksektir.

- Cinsiyet değişkeni ile turizmin ekonomik, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı bir farklılık görülmezken; turizmin sosyal etkileri açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Tüm boyutlar değerlendirildiğinde; erkeklerin sosyal etkiler boyutu ortalama sıra puanı kadınlardan daha yüksektir.
- Medeni durum değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.
- Eğitim durumu değişkeni ile turizmin sosyal etkileri arasında anlamlı farklılıklar görülmektedir. Turizmin ekonomik etkileri, çevresel etkileri, kültürel etkileri ve turizm desteği arasında ise anlamlı farklılıklar görülmemektedir. Tüm boyutlar değerlendirildiğinde; okuyazar olmayanlar ve yüksek lisans veya doktora mezunu olanların sosyal etkiler puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Yüksek lisans veya doktora mezunu olanların sosyal etkiler sıra ortalaması okuyazar olmayanlardan yüksektir.
- Çalışma durumu değişkeni ile turizmin ekonomik ve kültürel etkileri arasında anlamlı farklılıklar görülmektedir. Turizmin sosyal etkileri, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında ise anlamlı farklılıklar görülmemektedir. Tüm boyutlar değerlendirildiğinde; iş arayanlar ve diğer değişkeninin ekonomik etki ve kültürel etki puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). İş arayanların ekonomik etki ve kültürel etki puanları sıra ortalaması diğer kategorisinde olanlardan daha yüksektir.
- Artvin'de yaşam süresi değişkeni ile turizmin sosyal ve çevresel etkileri arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Turizmin ekonomik etkileri, kültürel etkileri ve turizm desteği arasında ise anlamlı farklılıklar

görülmemiştir. Artvin’de 21 yıl ve uzun süre yaşayanlarla 5 yıldan az yaşayanların sosyal ve çevresel etki puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). 21 yıl ve uzun süre yaşayanların sosyal ve çevresel etki puanları sıra ortalaması 5 yıldan az yaşayanlara göre daha yüksektir.

- Artvin’de yaşanan ilçe değişkeni ile turizmin ekonomik, sosyal, çevresel etkileri ve turizm desteği arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Turizmin kültürel etkileri arasında ise anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Artvin’in merkezinde yaşayanlarla Borçka’da yaşayanların sosyal, çevresel, turizm destek, çevresel etki puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Borçka’da yaşayanların Ekonomik, sosyal ve çevresel etki puanları sıra ortalaması Merkezde yaşayanlardan daha yüksektir. Artvin merkezde yaşayanların turizm destek puanı sıra ortalaması Borçka’da yaşayanlardan daha yüksektir.

Elde edilen verilere göre hipotezlerin geçerliliği değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda turizmin etkileri ve turizm desteği ile yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, Artvin’de yaşama süresi ve Artvin’de yaşanan ilçe gibi demografik değişkenler arasında anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmüştür. Bu farklılıklar yerel halkın turizme karşı olan algı ve tutumu ile turizme desteklerini değerlendirmek açısından da önemlidir. Tayfun ve Kılıçlar (2004) tarafından Alanya ve Gazipaşa ilçelerinde yapılan çalışmada da bölgeler arası farklılıklara rastlanılmıştır. Gümüş ve Özüpekçe’nin gerçekleştirdiği çalışmada ise çevresel etkiler haricindeki diğer etkilerde cinsiyet, yaşanan yer ve mesleğe göre anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Yapılan bu çalışmada ise bu değişkenler ve turizme karşı algı, tutum ve destek arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Yerel halkın turizmin etkilerine karşı algıları genel olarak olumludur. Sadece çevresel etkilerde bulunan “Turizm bazlı altyapı projelerinin (Yeşil Yol gibi) Artvin’in doğasına zarar vereceğini düşünüyorum.” önermesinde katılım oranı diğer önermelere nazaran yüksek olmuştur. Bu durum, Artvin halkının çevreyi etkileyen projeler ile ilgili hassasiyetini bir kez daha ortaya koymuştur. Demirbulat ve Aydemir (2015) tarafından Artvin’de bulunan Camili köyünde yapılan araştırmada

da yerel halkın çevresel konularda hassas olduğu belirtilse de genel olarak halkın turizmden hoşlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, araştırmadan elde edilen verilere göre, Artvin halkı turizm faaliyetlerini desteklemektedirler. Muhacir ve Özdemir (2017) tarafından Artvin ilinde yaşayan halkın kırsal turizmi fiziksel, sosyal ve kültürel açıdan algılamaları üzerine yapılan araştırmada da bölge halkının turizme destek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda sonuçlar paralel özellikler göstermektedir.

Türker ve Türker (2014) 'in yaptıkları çalışmada turizm çalışanlarının turizmi algılamaları ve turizme destekleri konusunda diğer meslek gruplarından öne çıktığı görülmüştür; fakat bu çalışmada turizm çalışanlarının turizmi algılama ve turizme destek konusunda diğer meslek grubundan farklı olduğuna dair herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır. Çalışmada özellikle iş arayanların turizmin ekonomik etkileri ile ilgili sıra ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum sosyal değişim teorisi kapsamında incelenebilir. Eğer turizm yerel halka istihdam açısından katkı sağlayacak ve önemli bir gelir kaynağı haline gelecekse yerel halk turizme olumlu bakmaktadır. Çünkü bu noktada turizm bölgeye fayda sağlamaktadır ve bu yerel halkın algısında olumlu etkiler yaratmaktadır. Altunel (2009) sosyal değişim teorisi açısından incelediği Alaçatı destinasyonunda benzer sonuçlar elde edilmiş ve halkın gelir durumunda artış yaşandığı takdirde turizme de destek olunacağı sonucuna varmıştır. Mason ve Cheyne (2000) tarafından yapılan çalışmada iş olanaklarının yaratılması faktörü olumlu algılanan turizm etkilerinden olmuştur. Dyer, Gürsoy, Sharma ve Carter (2007) ise olumlu ekonomik etkilerin yerel halkın turizmin gelişimine destek vermesinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Artvin'de yerel halk ve turizm ilişkisi ile bölgede turizmin gelişimi üzerine öneriler aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- Artvin halkı çevre konusunda aşırı duyarlıdır. Bu nedenle ilde gerçekleştirilecek herhangi bir turistik faaliyette halkın tepkilerinin göz önünde bulundurulması önemlidir.
- Artvin ilinin bazı turistik yerlerinde çevre kirliliği sorunu yaşanmaktadır. Orada yaşayan halk ya da o bölgeye gelen turistler yeterli sayıda çöp

konteynerlerinin olmamasından dolayı atıklarını çevreye atmaktadırlar. Bu nedenle turistik yerlerde çöp konteynerleri ve dönüştürülebilir atık kutuları arttırılmalıdır.

- Artvin ilinde turizm faaliyetleri gerçekleştirmek isteyen yatırımcıların yüksek maliyetleri göz önünde bulundurması ve çevresel faktörlere dikkat ederek işletme kurması önemlidir. Çevreye zarar verecek ve betonlaşmaya neden olacak turistik faaliyetler halk tarafından onaylanmayacaktır.
- Artvin'in kültürünün tanınmasını sağlayacak Artvin Etnografya Müzesi'nin bölgeye kazandırılması gerekmektedir. Böylece gelen turistler yerel halk hakkında da bilgi sahibi olacaklardır.
- İlde yaşamasına rağmen Artvin Çoruh Üniversitesi'nde Turizm bölümünün var olduğunu bilmeyen genç bireyler bulunmaktadır. Bu nedenle Artvin ilinde yaşayan gençlerin turizm eğitimi konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca genç bireylerin turist rehberliği alanında cesaretlendirilmesi de önemlidir. Bu doğrultuda eğitim alan bireyler Artvin'i gelen turistlere en iyi şekilde tanıttacak ve yerel halk ile turist etkileşimini kontrollü bir şekilde yönetebileceklerdir.
- Artvin'de turizm faaliyetleri bölgede var olan bütün esnafların faydalanabileceği şekilde dağıtılmalıdır. Bu faaliyetler bir noktada toplandığında diğer esnaflar rahatsız olabilmektedir.
- Sürdürülebilirlik kavramı Artvin ili için önemli bir kavramdır. Bölgede turizm faaliyetlerinin sadece kâr amacı gütmemesi, aynı zamanda sürdürülebilirlik çerçevesinde de gerçekleşmesi önemlidir.
- Belediyelerin hem yerel halk için hem de turistler için rekreasyon alanlarını arttırması önemlidir. Bu sayede Artvin'de yaşayan halk turizmi daha olumlu bir şekilde algılamaya başlayacaktır. Ayrıca Artvin'e gelen turistlerde keyif vakit geçirebileceklerdir.
- Artvin halkı doğayı koruyabilmek için yıllardır çeşitli projelere karşı mücadele vermektedirler. Bu projelerin değerlendirilmesi aşamasında yerel halkın isteklerinin de göz önünde bulundurulması önemlidir. Çünkü yerel halkın istemediği şekilde gerçekleşen projelerden turistler sorumlu tutulabilir

ve bu durum turistler ile yerel halk arasında sorunların yaşanmasına neden olabilir.

- Çeşitli dönemlerde yerel halkın turizmin gelişimine yönelik düşünceleri değerlendirilmelidir. Halk turizm ile ilgili olumsuz bir görüş içerisindeyse bunun için çözümler üretilmelidir.
- Artvin'in yatırım maliyetleri yüksek bir il olmasından ötürü girişimciler bölge ile ilgili yatırım yapmaya yanaşmamaktadır. Bu nedenle kamu kurum ve kuruluşlarının girişimcilere maddi destek vermeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

(tarih yok). Nisan 6, 2017 tarihinde Türk Dil Kurumu:
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=YAYLA
adresinden alındı

2016 Yılı Faaliyet Raporu. (tarih yok). Mayıs 8, 2017 tarihinde Artvin İl Gıda Tarım
ve Hayvancılık Müdürlüğü:
[http://artvin.tarim.gov.tr/Belgeler/FAAL%C4%B0YETRAPORUSON2016.p
df](http://artvin.tarim.gov.tr/Belgeler/FAAL%C4%B0YETRAPORUSON2016.pdf) adresinden alındı

(2017). *2017 Yılına Girerken Türkiye ve Dünya Ekonomisi.* TÜSİAD.

Agarwal, S. (1997). The resort cycle and seaside tourism: an assessment of its
applicability and validity. *Tourism Management*, 18(2), 65-73.

Akis, S., Peristianis, N., & Warner, J. (1996). Residents' attitudes to tourism
development: the case of Cyprus. *Tourism Management*, 17(7), 481-494.

Akış, A. (2007). Alanya'da Turizm ve Turizmin Alanya Ekonomisine Etkisi. *Selçuk
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15-32.

Akman, A. (2007). *Turizm Gelişmesinin Yarattığı Doğal ve Kültürel Değişimler: Kaş
Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Çevre Bilimleri
Anabilim Dalı, Ankara.

Akova, O. (2006). Yerel Halkın Turizmin Etkilerini Algılamalarına Ve Tutumlarına
Yönelik Bir Araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(2), 1-34.

Aksoy, M. (2002). Türkiye'de İnanç Turizmine Genel Bir Bakış ve Hıristiyanlığın
Seyahate Verdiği Önem. *Dinler Tarihi Araştırmaları - III* (s. 417-431).
Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları.

Akyol, C. (2015). Artvin İlinin Mevcut Turizm Potansiyeli Ve Niş Pazarlamının
Uygulanabilirliği. *Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları
Dergisi*(2), 144-172.

- Alaeddinoğlu, F. (2007). Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 5(1), 1-16.
- Albeni, M., & Ongun, U. (2005). Antalya Turizminin Türk Turizmi İçerisindeki yeri ve Krizlerin Antalya Turizmi Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 10(2), 93-112.
- Allen, L. R., Hafer, H. R., Long, P. T., & Perdue, R. R. (1993). Rural Residents' Attitudes Toward Recreation and Tourism Development. *Journal of Tourism Research*, 31(4), 27-33.
- Altıntaş, V. (2010). *Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri: Alanya Bölge Modeli*. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Antalya.
- Altun, S., & İnceoğlu, M. (2006). Tatil Amaçlı Konaklama Tesislerinde Zamana Bağlı Değişim. *itüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, 91-96.
- Altunel, M. C. (2009). *Yerel Halkın Turizmin Gelişmesine Verdiği Desteği Etkileyen Faktörlerin Sosyal Değişim Teorisi Açısından İncelenmesi:Alaçatı Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği A.B.D., Sakarya.
- Ap, J. (1992). Residents' Perceptions On Tourism Impacts. *Annals of Tourism Research*, 19, 665-690.
- Ardanuç'ta HES Gerginliği*. (2016, Mart 28). Mayıs 17, 2017 tarihinde CNN Türk: <http://www.cnnturk.com/turkiye/ardanucta-hes-gerginligi> adresinden alındı
- Artvin*. (tarih yok). Nisan 14, 2017 tarihinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü: <http://www.tanitma.gov.tr/TR,22446/artvin.html> adresinden alındı
- Artvin. (2017). Artvin: T.C. Artvin Valiliği.
- Artvin Cerattepe Ankara'dan Destek İstiyor*. (tarih yok). Mayıs 17, 2017 tarihinde TEMA: http://www.tema.org.tr/web_14966-

2_1/entitalfocus.aspx?primary_id=1469&target=categorial1&type=2&detail=single adresinden alındı

Artvinimizin Kurtuluş Hikayesi. (2016, Mart 5). Nisan 9, 2017 tarihinde Çavdarlı Köyü Kültür, Turizm ve Kalkındırma Derneği: <http://www.cavdarli.org/artvinimizin-kurtulus-hikayesi.html> adresinden alındı

Artvinli, T. (2008). Artvin'de Sosyo-Ekonomik Hayat. *Geçmişten Geleceğe Artvin-Göğe Komşu Topraklar* (s. 309-316). içinde T.C. Artvin Valiliği.

Atatürk Heykeli. (tarih yok). Nisan 15, 2017 tarihinde Artvin Valiliği Turizm Portalı: http://www.visitartvin.com/?page=dest&file=detay&id=84&dil=_tr adresinden alındı

Atılğan, E., Soğuksulu, Ş., & Aslan, H. (2011). Hidroelektrik Santrallerinin (HES) Çevreye Etkileri ve Bu Etkilerin Azaltılmasına Dair Öneriler: Trabzon İli Örneği. *Yunus Araştırma Bülteni*(4), 7-14.

Avcıkurt, C. (2015). *Turizm Sosyolojisi: Genel ve Yapısal Yaklaşım*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Avcıkurt, C., Köroğlu, A., & Sarioğlu, M. (2009). Türk Turizminin Dünya Turizmindeki Yeri. Ş. Çavuş, Z. Ege, & O. E. Çolakoğlu (Dü) içinde, *Türk Turizm Tarihi Yapısal ve Sektörel Değişim* (s. 1-313). Ankara.

Ay, A. (2014). *Yerel Halkın Turizmin Etkileri İle İlgili Algı Ve Beklentileri: Edirne İli Üzerine Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

Ayazlar, R. A., & Ayazlar, G. (2016). Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Tutumunda Aidiyet Duygusu ve Yaşam Tatmininin Rolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 1451-1470.

Bayat, G. (2010). *Turizmin Yerel Halk Tarafından Algılanması : Iğdır Halkı Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Kars.

- Bilim, Y., & Özer, Ö. (2013). Yerel Halk Gözüyle Konya'da Turizmin Önemi ve Ekonomik, Sosyal, Çevresel Etkileri. *Ulusal KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*, (s. 1-7). Konya.
- Bitki Örtüsü*. (tarih yok). Mayıs 08, 2017 tarihinde T.C. Artvin Valiliği: <http://www.artvin.gov.tr/cografi-durum> adresinden alındı
- Bloomberg*. (2017, Ocak 26). Mart 20, 2017 tarihinde Otel Doluluk Oranı 2016'da Geriledi: <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1978986-otel-doluluk-orani-2016da-geriledi> adresinden alındı
- Boğan, E., & Sarıışık, M. (2016). Yerel Halkın Turizm Faaliyetine Yönelik Görüş Ve Algılamalarının Belirlenmesi Üzerine Alanya'da Bir Araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(12), 325-342.
- Brunt, P., & Courtney, P. (1999). Host Perceptions of Sociocultural Impacts. *Annals of Tourism Research*, 26(3), 493-515.
- Budeanu, A. (2005). Impacts and Responsibilities for Sustainable Tourism: A Tour Operator's Perspective. *Journal of Cleaner Production*, 89-97.
- Butler, R. W. (1980). The Concept Of A Tourist Area Cycle Of Evolution: Implications For Management Of Resources. *Canadian Geographer*, 24(1), 5-12.
- Cañizares, S. M., Tabales, J. M., & García, F. J. (2014). 'Local Residents' Attitudes Towards The Impact of Tourism Development in Cape Verde. *Tourism & Management Studies*, 10(1), 87-96.
- Cengiz, E., & Kırkbir, F. (2007). Yerel Halk Tarafından Algılanan Toplam Turizm Etkisi İle Turizm Desteği Arasındaki İlişkiye Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*(1), 19-37.
- Cengiz, T., Tüfekçioğlu, A., & İskender, A. (2005). *Artvin İl Gelişme Planı*. Artvin: Artvin Valiliği.

- Cerattepe İçin Karar Çıktı!* (2016, Ekim 3). Mayıs 19, 2017 tarihinde Milliyet: <http://www.milliyet.com.tr/cerattepe-icin-karar-cikti--gundem-2320979/> adresinden alındı
- Civelek, A. (2010). Turizmin Sosyal Yapıya ve Sosyal Değişmeye Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 13(1-2), 331-350.
- Coğrafi Durum*. (tarih yok). Nisan 10, 2017 tarihinde T.C. Artvin Valiliği: <http://www.artvin.gov.tr/cografi-durum> adresinden alındı
- Coğrafi Durum*. (tarih yok). Nisan 18, 2017 tarihinde T.C. Artvin Valiliği: <http://www.artvin.gov.tr/cografi-durum> adresinden alındı
- Cole, S. (2008). *Tourism, Culture and Development: Hopes, Dreams and Realities in East Indonesia*. Channel View Publications.
- Crompton, J. L., & McKay, S. L. (1997). Motives of Visitors Attending Festival Events. *Annals of Tourism Research*, 24(2), 425-439.
- Çapa, M. (2012). Milli Mücadele Döneminde Artvin. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*(13), 119-130.
- Çetin, A., & Şentürk, M. (2016). Bilgi Paylaşma Davranışının Planlı Davranış Teorisi ve Sosyal Değişim Teorisi Bağlamında İncelenmesi: Dermatologlar Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Ege Akademik Bakış*, 16(2), 241-256.
- Çetin, T. (2009). Beypazarı'nda Turist-Yerli Halk Etkileşimi Ve Turizmin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Etkileri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9(1), 15-32.
- Çımat, A., & Bahar, O. (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(6), 1-18.
- Dal, N. (2008). *Kusadası'nda Kıyı Kullanımı Ve Turizmin Çevresel Etkileri Üzerine Yerel Halkın Tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Aydın.

- Demir, M., & Demir, Ş. Ş. (2014). Osmanlı'da Turizme Dair... *III. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi* (s. 606-617). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Demirbulat, Ö. G., & Aydemir, B. (2015). Toplum Temelli Turizm (TTT) Çerçevesinde Kırsal Yörelerde Turizm Algısı (Macahel Yaylası/Camili Örneği). *Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi* (s. 63-71). Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi.
- Deniz, M. (2016). Kayaagıl Köyünde (Uşak) Turizmin Etkileri Üzerine Yerel Halkın Turizm Algısı. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(18), 57-78.
- Doğanay, H. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Doğanay, H., & Orhan, F. (2014). Artvin İlinde Nüfusun Başlıca Özellikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(31), 1-22.
- Doğu Karadeniz Projesi Eylem Planı (2014-2018)*. (tarih yok). Mayıs 10, 2017 tarihinde **DOKAP:** [http://www.oka.org.tr/Documents/DOKAP%20Eylem%20Plan%C4%B1%20\(2014-2018\).pdf](http://www.oka.org.tr/Documents/DOKAP%20Eylem%20Plan%C4%B1%20(2014-2018).pdf) adresinden alındı
- Doğu Karadeniz'de Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri Açıklandı*. (2017, Mart 02). Mayıs 9, 2017 tarihinde Milliyet: <http://www.milliyet.com.tr/dogu-karadeniz-de-evlenme-ve-bosanma-trabzon-yerelhaber-1877347/> adresinden alındı
- DOKAP**. (2016, Aralık 15). Mayıs 9, 2017 tarihinde Yeşil Yol Projesi: <http://dokap.gov.tr/2016/12/15/yesil-yol-projesi/> adresinden alındı
- DPT. (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994*. Ankara: DPT.
- DPT. (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Duran, E. (2013). Yerel Halkın Sürdürülebilir Turizm Gelişimine Yönelik Tutumları: Bozcaada Örneği. *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 2(3), 76-94.

- Dünden Bugüne Seyahat Acentaları.* (2017). 03 02, 2017 tarihinde TURSAB: http://www.tursab.org.tr/tr/seyahat-acentalari/dunden-bugune-seyahat-acentalari_501.html adresinden alındı
- Dyer, P., Gursoy, D., Sharma, B., & Carter, J. (2007). Structural Modeling Of Resident Perceptions of Tourism and Associated Development on the Sunshine Coast, Australia. *Tourism Management*, 28(2), 409–422.
- Eminağaoğlu, Ö. (2015). Artvin’de Orman Varlığı. Ö. Eminağaoğlu içinde, *Artvin'in Doğal Bitkileri* (s. 53-66). İstanbul: Promat.
- Eminağaoğlu, Ö. (2015). Artvin'de Botanik Turizm Potansiyeli. Ö. Eminağaoğlu, & H. A. Beğen içinde, *Artvin'in Doğal Bitkileri* (s. 95-103). İstanbul: Promat.
- Eminağaoğlu, Ö., Beğen, H. A., & Aksu, G. (2015). Artvin’in Flora ve Vejetasyon Yapısı. Ö. Eminağaoğlu içinde, *Artvin'in Doğal Bitkileri* (s. 27-49). İstanbul: Promat.
- Enerji Atlası.* (tarih yok). Mayıs 17, 2017 tarihinde Artvin Elektrik Santralleri: <http://www.enerjiatlası.com/sehir/artvin/> adresinden alındı
- Eralp, Z. (1983). *Genel Turizm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu.
- Erdoğan, H. (1996). *Uluslararası Turizm*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Evcin, E. (2016). İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye Turizmde Yaşanan Sorunlar (1945-1949). *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 15(29), 37-84.
- Evcin, E. (2016). İkinci Dünya Savaşı’nın Türkiye Turizmde Yarattığı Fırsatlar. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*(15), 129-153.
- Evcin, E. (2016). Türkiye Turizm Tarihinde Öncü Bir Eser: Turizm Kılavuzu 1934-1935. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7-24.
- Ewert, A. W. (1999). Outdoor Recreation and Natural Resource Management: An Uneasy Alliance. *Parks & Recreation*, 34(7), 58-67.

- Goeldner, C. R., & Ritchie, J. R. (2003). *Tourism Principles, Practices, Philosophies*. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
- Göğebakan, Y. (2015). Dünya Üzerindeki Kültürel Varlıkların Turizme ve Ekonomiye Katkısı. *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(9), 48-75.
- Gök, N. (2008). Artvin Livası'nın Anavatan'a Katılışı Sırasındaki Durumuna İlişkin Belgeler. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*(41), 89-104.
- Güdü, Ö. (2011). *Turizmin Sosyal ve Kültürel Etkilerinin Turist Rehberleri Tarafından Algılanması-Trabzon'da Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Gülbahar, O. (2009). 1990'lardan Günümüze Türkiye'de Kitle Turizminin Gelişimi ve Alternatif Yönelimler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 151-177.
- Gümüş, N., & Özüpekçe, S. (2009). Foça'da turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerine yönelik yerel halkın görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 398-417.
- Günel, Ö. D. (2009). Mevsimsellik, Mevsimlik İstihdam ve Örgütsel Bağlılık: Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 10(2), 197-217.
- Gürbüz, A. (2002). Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Teknoloji*(1-2), 49-59.
- Gürsoy, D., Jurowski, C., & Uysal, M. (2002). RESIDENT ATTITUDES: A Structural Modeling Approach. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 79-105.
- Güvenirlilik Analizi Nedir, Türleri Nelerdir ve Nasıl Yorumlanır?* (tarih yok). Mayıs 25, 2017 tarihinde Online İstatistik: <https://www.onlineistatistik.com/single->

post/2017/01/01/Guvenirlik-Analizi-Nedir-Turleri-Nelerdir-ve-Nasil-Yorumlanir adresinden alındı

Her Mevsim Karadeniz Projesi Master Plan. (tarih yok). Nisan 6, 2017 tarihinde Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası: http://ttso.org.tr/dosyalar/Her_Mevsim_karadeniz_Projesi_Master_Plan/files/assets/downloads/page0236.pdf adresinden alındı

HES nedir? (tarih yok). Mayıs 17, 2017 tarihinde WWF - Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı): http://www.wwf.org.tr/ne_yapiyoruz/ayak_izinini_azaltilmasi/su/yenilenebilir_enerjinin_surdurulebilirliigi/hes_nedir2/ adresinden alındı

Hogg, M. A., & Vaughan, G. M. (2014). *Sosyal Psikoloji.* (İ. Yıldız, & A. Gelmez, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınevi.

İslamoğlu, İ., İmamoğlu, A., & Çavuşoğlu, G. (2014). Verçenik Yaylası'nın Alternatif Turizmi ve Rekreasyonel Faaliyetlerinin Belirlenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 271-282.

İstatistiklerle Çocuk, 2015. (2016, Nisan 22). Mayıs 9, 2017 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21521> adresinden alındı

İstatistiklerle Kadın, 2013. (2014, Mart 5). Mayıs 9, 2017 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16056> adresinden alındı

Işık, C., & Çalkın, Ö. (2016). Yerel Halkın Turizm Algısı: Tra2 Bölgesi Analizi. *IUJEAS*, 1(2), 19-48.

İTO. (2005). *Doğu Anadolu Turizm Odaklı Bölgesel Kalkınma Projesi ve Kış Olimpiyatları Araştırması.* İstanbul: İTO Yayınları.

Jayapalan, N. (2001). *Introduction To Tourism.* New Delhi: Atlantic Publishers & Dist.

- Kar, M., Zorkirişçi, E., & Yıldırım, M. (2004). Turizmin Ekonomiye Katkısı Üzerine Ampirik Bir Değerlendirme. *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 87-112.
- Karabulut, E., & Düzgünoğlu, E. (1999). *Development of Turkish Tourism*. İstanbul: TURSAB.
- Kavalcı, B. A. (2014, Mayıs 7). *Karadeniz Yeşil Yol Projesi Nedir?* Mayıs 10, 2017 tarihinde Rizenin Sesi: <http://www.rizeninsesi.net/2014/05/07/karadeniz-yesil-yol-projesi-nedir/> adresinden alındı
- Kaya, D. S. (2016, Mayıs). *Turizm Sektörü*. Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü:
https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/sr201606_turizmsektoru.pdf
adresinden alınmıştır
- Kaya, İ. (1997). *Sürdürülebilir Turizm Kalkınması ve Ülkemiz Açısından Bir Değerlendirme*. Doktora Tezi, T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Keskin, E., & Çontu, M. (2011). Mustafapaşa (Sinassos) Kasabasında Yaşayan Halkın Turizme Bakış Açısını Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(2).
- King, B., Pizam, A., & Milman, A. (1993). Social Impacts of Tourism:Host Perceptions. *Annals of Tourism Research*, 20, 650-665.
- Kongar, E., Berksoy, T., & (Firm), H. (2001). *2000'li Yıllarda Dünya Turizm ve Ticaretinde Yeni Bir Merkez: İstanbul*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Korkmaz, S. (1996). Turizmin Ekonomik ve Sosyal Etkileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 46, 391-417.
- Kozak, N., Kozak, M. A., & Kozak, M. (2015). *Genel Turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Kozan, G. Y., Özdemir, S. S., & Günlü, E. (2014). Turizm Yazınında ‘‘Deniz Turizmi’’nin Olgusal Gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 6(2), 115-129.
- KUTO. (tarih yok). *Dünya’da ve Türkiye’de Kongre Turizmi, Kuşadası-Efes Kongre Merkezi, Kongre ve Ziyaretçi Büroları*. Aydın: KUTO Araştırma Yayınları.
- Lickorish, L. J., & Jenkins, C. L. (2007). *Introduction to Tourism*. Oxford: Routledge.
- Lindberg, K., & Johnson, R. L. (1997). Modeling Resident Attitudes Toward Tourism. *Annals of Tourism Research*, 24(2), 402-424.
- Mansuroğlu, S. (2006). Turizm Gelişmelerine Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Akseki/Antalya Örneği. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 35-46.
- Mason, P. (2003). *Tourism Impacts, Planning and Management*. Burlington: Butterworth-Heinemann.
- Mason, P., & Cheyne, J. (2000). Residents' Attitudes To Proposed Tourism Development. *Annals of Tourism Research*, 27(2), 391-411.
- Mckercher, B. (1993). Some Fundamental Truths About Tourism: Understanding Tourism’s Social and Environmental Impacts. *Journal of Sustainable Tourism*, 1(1), 6-16.
- Mesci, M., & Dönmez, G. (2016). Turizmin Bölgesel Kalkınma Ve Yerel Halk Üzerindeki Etkisi: Mudurnu Örneği. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2,16), 21-50.
- Metin, O., & Koyuncu, Ö. (2013). Sarp Sınır Kapısı’nın Hopa’da Yaşayan Ailelere Etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 1-29.
- Murphy, P. E. (2013). *Tourism: A Community Approach (RLE Tourism)* (Cilt 4). Abingdon: Routledge.

- Nazır, B. (2009). Dersaadet Ticaret Odası ve Uluslararası Sergiler. *History Studies*, 1/1, 179-196.
- Oktayer, N., Susam, N., & Çak, M. (2007). *Türkiye’de Turizm Ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Orams, M. (1999). *Marine Tourism: Development, Impacts and Management*. London: Routledge.
- Önen, M. O. (2000). *Türkiye'nin Turizm Sektöründeki Gelişmeler, Dünya Turizmdeki Yeri ve Türkiye Kalkınma Bankası'nın Rolü*. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.
- Özalp, M., Kurdoğlu, O., Yüksel, E. E., & Yıldırım, S. (20-22 Mayıs 2010). Artvin’de Nehir Tipi Hidroelektrik Santrallerin Neden Olduğu/Olacağı Ekolojik Ve Sosyal Sorunlar. *III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi*, 2.
- Özdemir, M. (2011). Türkiye’de Turizmin Başlaması: Osmanlı’da Sanayileşme Çabaları: Sergi-İ Umum-İ Osmanî (1863 İstanbul Uluslararası Sergisi). *Anatolia:Turizm Araştırmaları Dergisi*, 87-90.
- Özdemir, M. A., & Kervankıran, İ. (2011). Turizm Ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*(24), 1-25.
- Page, S. J. (2009). *Tourism Management: Managing for Change (Third Edition)*. Elsevier.
- Pizam, A., & Milman, A. (1986). The Social Impacts of Tourism. *Tourism Recreation Research*, 11(1), 29-33.
- Reisenger, Y. (2009). *International Tourism: Cultures and Behaviour*. Butterworth-Heinemann.
- Rooney, S. A. (2011). *Turizm: Bir Sistemin Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Ryan, C. (2003). *Recreational Tourism: Demand and Impacts*. Channel View Publications.
- Sandal, E. K., & Karademir, N. (2016). Kahramanmaraş'ta halkın turizme bakışı. *Türk Coğrafya Dergisi*(66), 63-70.
- Searle, M. S. (2000). Is Leisure Theory Needed For Leisure Studies? *Journal of Leisure Research*, 32(1), 138-142.
- (2013). *Seçilmiş Göstergelerle Artvin 2013*. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. Türkiye İstatistik Kurumu. adresinden alınmıştır
- Sekizinci Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. (2001). 03 12, 2017 tarihinde DPT: <http://ekutup.dpt.gov.tr/turizm/oik603.pdf> adresinden alındı
- Sezen, I., & Yılmaz, S. (2015). Macera Ve Sıradışı Turizm Anlayışına Öneri Bir Alan: Doğu Karadeniz Bölgesi Soğanlı Dağları. *Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*(2), 122-143.
- Sivil, İ. H. (2007). *Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Türkiye Turizmi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Elazığ.
- Surat, H. (2016). Artvin İlinin Eko Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Karadeniz Araştırmaları*(52), 139-158.
- Şavşat'a Milano'dan 'Sakin Şehir' Belgesi*. (2015, Haziran 22). Nisan 18, 2017 tarihinde 08 Olay: <http://www.08olay.com/savsata-milanodan-sakin-sehir-belgesi.html> adresinden alındı
- Şavşat'ta 28 köy 'HES'lere hayır' dedi*. (2014, Eylül 4). Mayıs 17, 2017 tarihinde Evrensel: <https://www.evrensel.net/haber/91251/savsatta-28-koy-heslere-hayir-dedi> adresinden alındı
- Şengül, S., & Genç, K. (2016). Festival Turizmi Kapsamında Yöresel Mutfak Kültürünün Destekleyici Ürün Olarak Kullanılması: Mudurnu İpekyolu

Kültür Sanat Ve Turizm Festivali Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(23), 79-89.

T.C. Artvin Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü. (tarih yok). Nisan 10, 2017 tarihinde Artvin Tanıtım-Artvin İklimi: <http://artvin.goc.gov.tr/tr/page/guncel-ilimizi-taniyalim-artvin-tanitim> adresinden alındı

Tarih ve Kültür Turizmi. (tarih yok). Nisan 15, 2017 tarihinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Karaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü: <http://www.karamankulturturizm.gov.tr/TR,129492/tarih-ve-kultur-turizmi.html> adresinden alındı

Tarihçe. (tarih yok). Nisan 05, 2017 tarihinde T.C. Artvin Valiliği. adresinden alındı

Tatoğlu, E., Erdal, F., Özgür, H., & Azaklı, S. (1998). Resident Perceptions Of The Impact Of Tourism In A Turkish Resort Town. *Leisure Sciences*, 745-755.

Tayfun, A. (2002). Turist Yerli Halk Etkileşimi Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-11.

Tayfun, A., & Kılıçlar, A. (2004). Turizmin Sosyal Etkileri ve Yerli Halkın Turiste Bakışı. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*(1), 1-18.

Teye, V., Sönmez, S. F., & Sarıkaya, E. (2002). Residents' Attitudes Toward Tourism Development. *Annals of Tourism Research*, 29(3), 668-688.

The Impact of Culture on Tourism. (2009). Nisan 03, 2017 tarihinde OECD: http://www.liaa.gov.lv/files/liaa/attachments/turisms/petijumi/OECD_Tourism_Culture.pdf adresinden alındı

Tichaawa, T. M., & Mhlanga, O. (2015). Residents' perceptions towards the impacts of tourism development: the case of Victoria Falls, Zimbabwe. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 4(1), 1-15.

Tokmakçioğlu, E. (2011). *Kentlerimizin Adı Nereden Geliyor?* Ankara: İsim Yayınları.

- Tontuş, H. . (tarih yok). *Sağlık Turizmi Nedir*. Nisan 16, 2017 tarihinde SATURK Yayınları: <http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/tyst/02.pdf> adresinden alındı
- Toprak, L. (2015). Mardin’de Halkın Turizm Algısı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 201-218.
- Toskay, T. (1983). *Turizm Olayına Genel Yaklaşım*. İstanbul: Der Yayınları.
- Tosun, C. (2002). Host Perceptions Of Impacts: A Comparative Tourism Study. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 231-253.
- Tosun, C., Okumuş, F., & Fyall, A. (2008). Marketing Philosophies: Evidence from Turkey. *Annals of Tourism Research*, 35(1), 127-147.
- Tosun, C., Timothy, D. T., & ztrk, Y. (2003). Tourism Growth, National Development and Regional Inequality in Turkey. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(2-3), 133-161.
- Tourism Highlights 2006 Edition*. (tarih yok). Mart 20, 2017 tarihinde UNWTO: <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284413492> adresinden alındı
- Tourism Highlights 2016 Edition*. (2016). Mart 16, 2017 tarihinde <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418145> adresinden alındı
- Tuncel, M. (1991). *Artvin* (Cilt 03). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Araştırmaları Merkezi.
- Tunçsiper, B., & Yılmaz, G. . (2009). Yerel Ekonomik Kalkınma Sürecine Turizm Sektörünün Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(24), 53-64.
- Turan, A. (2012). *Artvin Yöresinde El Dokumacılığı*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı, Erzurum.

- Turanlı, M., Cengiz, D. T., & Bozkır, Ö. (2012). Faktör Analizi ile Üniversiteye Giriş Sınavlarındaki Başarı Durumuna Göre İllerin Sıralanması. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*(17), 45-68.
- Turist Sayısı ve Turizm Geliri.* (tarih yok). 03 14, 2017 tarihinde TÜRSAB: http://www.tursab.org.tr/tr/turizm-verileri/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri/2003-gelirsayi-ve-ortalama-harcama_68.html adresinden alındı
- Turner, L., & Reisinger, Y. (2012). *Cross-Cultural Behaviour in Tourism*. Routledge.
- Türker, G. Ö., & Türker, A. (2014). Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 81-98.
- Türker, M. F., & Öztürk, A. (2001). Artvin İli Ekonomisinde Ormancılık Sektörünün Yeri Ve Önemi. *Kafkas Üniversitesi Artvin Orman Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-15.
- Türkiye Ormancılar Derneği'nin Yeşil Yol Projesi Hakkındaki Görüşleri.* (tarih yok). Mayıs 10, 2017 tarihinde Türkiye Ormancılar Derneği: http://www.ormancilarderneği.org/dosyalar/files/yesil_yol_hak_gorusler.pdf adresinden alındı
- Ural, H. (2008). *Türkiye ve Avrupa Birliği Arasındaki Turizm İlişkileri Çerçevesinde Turizm Değerlerine ve Sektöre Yönelik Türkiye ve Avrupa Birliği Politikalarının Değerlendirilmesi*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı.
- Uslu, A., & Kiper, T. (2006). Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 305-314.
- Wall, G., & Mathieson, A. (2006). *Tourism: Change, Impacts and Opportunities*. Harlow: Pearson Prentice Hall.

- What is Agritourism?* (tarih yok). Nisan 12, 2017 tarihinde University of California Cooperative Extension: <http://sfp.ucdavis.edu/agritourism/factsheets/what/> adresinden alındı
- Williams, S. (2004). *Tourism: The nature and structure of tourism* (Cilt I). Londra: Taylor & Francis.
- (2017). *World Tourism Barometer*. UNWTO. UNWTO. adresinden alınmıştır
- World Travel & Tourism Council*. (2017, Mart 20). Identifying the Critical Material Issues for Travel&Tourism: <https://www.wttc.org/research/other-research/identifying-the-critical-material-issues-for-travel-tourism> adresinden alınmıştır
- Yer Altı Zenginlikleri*. (tarih yok). Mayıs 8, 2017 tarihinde T.C. Artvin Valiliği: <http://www.artvin.gov.tr/cografi-durum> adresinden alındı
- Yıldırım, C. (2005). *Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Bolu.
- Yıldırım, S. (2001). Yedinci ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarının Yabancı Turist Talebi ve Elde Edilen Gelirler Yönünden Değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(5), 78-85.
- Yılmaz, İ. (2006). *Verilerin Çözümlemesi-İlişki-Korelasyon*. Araştırma Yöntemleri, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi, Teftişi, Ekonomisi ve Planlaması Yüksek Lisans Programı, Ankara.
- Yoon, Y., Gürsoy, D., & Chen, J. S. (2001). Validating a tourism development theory with structural equation modeling. *Tourism Management*(22), 363-372.
- Yurdugül, H. (tarih yok). *Faktör Analizinde KMO ve Bartlett Testleri Neyi Ölçer?* Mayıs 23, 2017 tarihinde Hacettepe:

<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/Kuresellik.pdf> adresinden alındı

Zaidan, E. (2016). The impact of cultural distance on local residents perception of tourism development: The case of Dubai in UAE. *Tourism : An International Interdisciplinary Journal*, 64(1), 109-126.

Zengin, B. (2010). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisine Reel ve Moneter Etkileri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(1), 102-126.

EK-1: Anket Formu

-ARTVİN'DE YAŞAYAN YEREL HALKIN TURİZME YÖNELİK ALGI VE TUTUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA-

Sayın katılımcı, bu anket çalışmasının amacı, sizlerin Artvin'deki turizme yönelik algı ve tutumlarınızı tespit etmektir. Araştırma kapsamında sizlerden elde edilecek veriler, "**Artvin'de Yaşayan Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumları Üzerine Bir Araştırma**" adlı tez çalışmasında kullanılacaktır.

Doç. Dr. Orhan AKOVA
Tez Danışmanı

Gizem ŞAHİN
Yüksek Lisans Öğrencisi

Artvin'de turizme yönelik bakış açınızla ilgili olarak aşağıdaki ifadelere katılım düzeyinizi belirtiniz. "**(5) Kesinlikle Katılıyorum**" çok güçlü bir katılma durumunu "**(1) Kesinlikle Katılmıyorum**" çok güçlü bir katılmama durumunu ifade eder.

	Katılım Düzeyi				
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Ekonomik Etkiler					
Turizm, Artvin toplumu için daha fazla iş imkânı yaratıyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm, Artvin'e daha fazla yatırımın gelmesini sağlıyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm, Artvin'de daha fazla harcamaya yol açıyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Artvin'de yaşam standartları turizmden dolayı dikkate değer bir şekilde artıyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Artvin'de turizmden dolayı ürün ve hizmetlerin fiyatları artıyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm, Artvin'de yerel halka ve küçük işletmelere ekonomik fayda sağlıyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Artvin'de turizm gelirleri yerel yönetimler için diğer sektör gelirlerinden daha önemlidir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Artvin'de turistik tesis geliştirme maliyetleri çok fazladır.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Sosyal Etkiler					
Yüksek harcama yapan turistler Artvin'in yaşam biçimini olumsuz etkiliyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm, Artvin'de geleneksel kültürü değiştiriyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]

Artvin’de yaşayan yerel halk, turizm bölgesinde yaşamaktan mutlu değildir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Artvin’de kamunun turizm için yaptığı harcamalar vergilerin boşa gitmesidir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm toplumumuzda yıkıcı etkiler oluşturuyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm Artvin’de suç oranlarını artırıyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm Desteği					
Kamp alanı, park ve tırmanış gibi doğa bazlı turizm gelişimini destekliyorum.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Tatil yerleri ve oyun parkları gibi turistlerin ilgisini çekecek yapıların inşa edilmesini destekliyorum.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Kültürel ve tarih bazlı çekiciliklerin bulunduğu alanlara düzenlenen gezileri destekliyorum.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turistler için gerçekleştirilen rekreasyon faaliyetleri, sergi, festival ve spor olayı gibi faaliyetleri destekliyorum.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Otel, acente ve restoran gibi hizmet işletmelerinin hizmet kalitelerini artırmak amacıyla yaptıkları faaliyetleri destekliyorum.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Kültürel Etkiler					
Turizm, Artvin’de değişik kültürel aktivitelere katılmamıza olanak sağlıyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm, turistler ve yerel halk arasındaki kültür alışverişini artırıyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm, farklı bölgelerden gelen kişilerin kültürünü ve toplum yapısını anlamak için değerli bir deneyimdir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm kültürel kimliğimizde olumlu etkiler meydana getiriyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Çevresel Etkiler	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm Artvin’de trafik tıkanıklığı, gürültü ve çevre kirliliğine neden oluyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Otel ve diğer turistik tesislerin yapımı, Artvin’de doğal çevreyi tahrip ediyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm, Artvin’de sahilleri, parkurları, parkları ve diğer dış alanları kötü bir hale getiriyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm, Artvin’de yaşayan yerel halk için daha fazla park ve eğlence alanlarının açılmasını sağlıyor.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizm bazlı altyapı projelerinin (Yeşil Yol gibi) Artvin’in doğasına zarar vereceğini düşünüyorum.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Toplam Etki					
Turizmin yararları zararlarından daha fazladır.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Turizmin genel olarak bölgemiz için yararlı olduğunu düşünüyorum.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]

DEMOGRAFİK BİLGİLER

(Size en uygun olan seçeneğin yanında bulunan kutucuğu işaretleyiniz.)

Yaş Grubu: 18'den küçük 18-30 31-45 46-64 65 ve üstü

Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

Medeni Durumunuz: Evli Bekâr Boşanmış Dul

Eğitim Durumunuz: Okur Yazar Değil İlkokul (5 yıllık) Ortaokul veya İlköğretim (8 yıllık)
 Lise ve Dengi Okul Fakülte veya Yüksekokul Yüksek Lisans veya Doktora

Çalışma Durumu: İş Arıyor İşveren Öğrenci Çiftçi Emekli veya İşten Ayrılmış Ev Hanımı Tüccar Turizm İşçi Kamu Çalışanı Diğer

Artvin'de Yaşama Süresi: 5 yıldan az 5-10 yıl 11-15 yıl 16-20 yıl 21 ve üstü

Artvin'in hangi ilçesinde yaşıyorsunuz?

YARDIMINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ! EKLEMEK İSTEDİĞİNİZ HERHANGİ BİR ŞEY VARSA AŞAĞIDA BULUNAN BOŞLUKTA BELİRTEBİLİRSİNİZ.

.....
.....
.....
.....

*Anketin sonucunu öğrenmek isterseniz gizemsahin2010@windowlive.com adresine e-mail atabilirsiniz.

Resim 2. *Macahel Vadisi*

Resim 3. *Dünyanın en büyük Atatürk heykeli*

Resim 4. *Kafkasör Yaylası Yolu*

